

การออกแบบสื่อและพื้นที่เพื่อสืบสานวัฒนธรรมชุมชนหัตถกรรมไม้แกะสลักบ้านหลุก

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปมหาบัณฑิต
สาขาวิชาศิลปะการออกแบบ แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญามหาบัณฑิต

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2561

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

การออกแบบสื่อและพื้นที่เพื่อสืบสานวัฒนธรรมชุมชนหัตถกรรมไม้แกะสลักบ้านหลุก

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปมหาบัณฑิต
สาขาวิชาศิลปะการออกแบบ แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญามหาบัณฑิต

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2561

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

MEDIA DESIGN AND SPACE FOR COMMUNITY CULTURE WOOD CARVING BAN
LUK

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Master of Fine Arts DESIGN ARTS
Graduate School, Silpakorn University
Academic Year 2018
Copyright of Graduate School, Silpakorn University

หัวข้อ	การออกแบบสื่อและพื้นที่เพื่อสืบสานวัฒนธรรมชุมชนหัตถกรรมไม้ แกะสลักบ้านหลุก
โดย	จิรัชยา ปัญญา
สาขาวิชา	ศิลปะการออกแบบ แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโท
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	รองศาสตราจารย์ ปรีชา ปั่นเกล้า

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรศิลปมหาบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.จุไรรัตน์ นันทานิช)

พิจารณาเห็นชอบโดย

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ร.ต.อ.ดร. อนุชา แผงเกษร)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(รองศาสตราจารย์ ปรีชา ปั่นเกล้า)

..... ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภูวนาท รัตนรังสิกุล)

..... ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน
(รองศาสตราจารย์ ประดิพัทธ์ เลิศจรุฑารงค์กุล)

..... ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อภิศักดิ์ สิ้นธุภัก)

59156317 : ศิลปะการออกแบบ แบบ ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโทบัณฑิต

คำสำคัญ : การออกแบบสื่อและพื้นที่, สืบสานวัฒนธรรม, แกะสลักไม้บ้านหลุก

นางสาว จิรัชยา ปัญญา: การออกแบบสื่อและพื้นที่เพื่อสืบสานวัฒนธรรมชุมชนหัตถกรรม
ไม้แกะสลักบ้านหลุก อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : รองศาสตราจารย์ ปรีชา ปั่นกล้า

บ้านหลุกหมู่บ้านแห่งไม้แกะสลักที่ถูกลืมนั่นเมื่อพูดถึงหมู่บ้านหลุกคนส่วนใหญ่อาจจะ
ไม่รู้จักรักมากนักถ้าเทียบกับหมู่บ้านแกะสลักอื่น ๆ อาทิเช่นหมู่บ้านถายเป็นต้น บ้านหลุกเป็นหมู่บ้าน
เล็ก ๆ ตั้งอยู่ที่ ต.นาคร้ว อ.แม่ทะ จ.ลำปาง ชาวบ้านในหมู่บ้านหลุกส่วนมากประกอบอาชีพแกะสลัก
ไม้แต่ในปัจจุบันพบว่าการลดลงของจำนวนผู้ประกอบการร้านค้าและรวมถึงช่างฝีมือในหมู่บ้าน
ชาวบ้านหันไปประกอบอาชีพอื่นเนื่องจากปัจจัยที่หลากหลาย อาทิ ปัญหาด้านต้นทุนในการผลิต
รวมถึงปัญหาตลาดที่รองรับการผลิตและความต้องการของผู้คนเปลี่ยนไปจึงส่งผลกระทบต่อหมู่บ้าน
อย่างมาก ผู้วิจัยจึงนำเอาปัญหาต่าง ๆ ที่พบภายในหมู่บ้านหลุกได้มาศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล
จุดอ่อนและจุดแข็งเพื่อนำไปสู่การออกแบบสื่อและพื้นที่เพื่อสืบสานวัฒนธรรมชุมชนหัตถกรรมไม้
แกะสลักบ้านหลุกโดยกำหนด

วัตถุประสงค์ของการศึกษา 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาภูมิปัญญาและวัฒนธรรมเพื่อ
สร้างอัตลักษณ์ชุมชน 2) การสร้างสื่อข้อมูลองค์ความรู้และสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว 3) พัฒนา
ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก โดยวิธีการศึกษาผู้วิจัยได้ทำการตั้งประเด็นปัญหาเพื่อศึกษารวบรวมภาค
เอกสารและภาคสนามโดยการสัมภาษณ์และสังเกตโดยเลือกสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและช่างฝีมือรวมถึง
ผู้ประกอบการร้านค้าจากนั้นนำข้อมูลภาคสนามมาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางการแก้ไขและสรุปผลการ
เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำไปสู่การออกแบบให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด จากนั้น
วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปสู่การออกแบบ 1) การสร้างอัตลักษณ์ชุมชน 2) การออกแบบสื่อข้อมูลองค์
ความรู้ภายในศูนย์การศึกษาเรียนรู้การแกะสลักไม้และวิถีชุมชนบ้านหลุก 3) การออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์
เพื่อการท่องเที่ยว 4) Wayfinding ป้ายแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวและแผนที่ท่องเที่ยวภายใน
หมู่บ้านหลุก 5) พัฒนาผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก

จากนั้นผู้วิจัยนำผลงานการออกแบบทำการประเมินผลการออกแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ
ภายในชุมชนโดยใช้การสังเกตและแบบสอบถามในการประเมินผล พบว่าผลการประเมินความพึง
พอใจอยู่ในระดับมากที่สุด สำหรับการประเมินผลงานการออกแบบโดยกลุ่มผู้นำชุมชนและช่างฝีมือ
ภายในหมู่บ้าน พบว่าผลการประเมินความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ซึ่งจากการศึกษาดังกล่าวสามารถ
ยืนยัน สมมติฐานที่ว่า การออกแบบสื่อและพื้นที่เพื่อสืบสานวัฒนธรรมชุมชนหัตถกรรมไม้แกะสลัก

บ้านหลุกประเพณี สื่อข้อมูลองค์ความรู้และสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวรวมถึงการกิจกรรมรฐท
ท่องเที่ยวต่าง ๆ ของหมู่บ้านหลุก สามารถสร้างความพึงพอใจและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
ของหมู่บ้านหลุก ตำบลนาคร้ว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปางได้ดียิ่งขึ้น

59156317 : Major DESIGN ARTS

Keyword : Media design and space, Cultural heritage, Wood carving Ban Luk

MISS JIRUTCHAYA PANYA : MEDIA DESIGN AND SPACE FOR COMMUNITY CULTURE WOOD CARVING BAN LUK THESIS ADVISOR : ASSOCIATE PROFESSOR PREECHA PUN-KLUM

Ban Luk – a forgotten village of woodcraft is not as commonly well-known as other woodcraft villages such as Tawai Village. Ban Luk is a small village located in Na Khrua Sub-district, Mae Tha District, Lampang Province. Many villagers who worked as woodcrafters and woodcraft business owners decreased recently in contrast to the past where most earned living from doing these businesses. Many turned their career due to various reason – production cost problem and market that can be correlated to production and changing needs of people that affected the village. These problems in Ban Luk were analyzed for strengths and weaknesses to publicize and spread culture of woodcraft and sculpture.

The purposes of the study were 1) to study background of local wisdom and culture for building the village identity, 2) to build up knowledge and media for tourism public relation, and 3) to develop souvenirs. In the study methodology, all problems were set to analyze documents and field survey through interviews and observation. The village leader and the woodcrafters including business owners were selected to interview before collecting field data to be analyzed in order to find a solution and collect all the data to a process of designing in accordance with the set purposes. From the data analysis before processing to design, 1) communal identity build-up, 2) Media design Cognitive information Inside the Learning Center, Wood carving and the Community way Ban Luk., 3) design media relation to promote tourism, 4) Create a wayfinding sign board recommends tourist attractions and tourist maps inside Ban Luk village. 5) develop souvenirs.

Next, local specialist-designed creations were analyzed and evaluated through observation and evaluation questionnaire. It was found that the satisfaction was at the high level. For the evaluation of the creations designed by the village

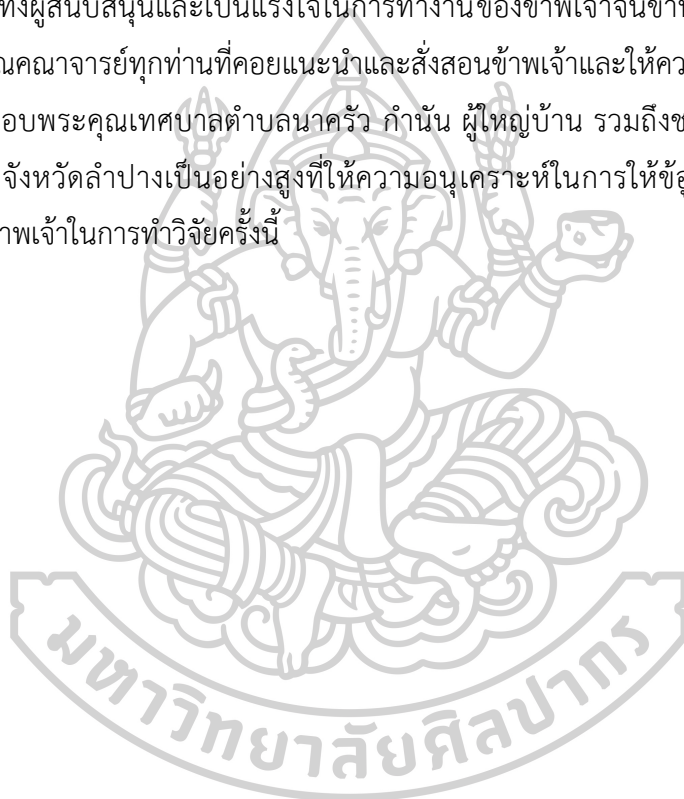
leader and village woodcrafters, the satisfaction arose at the high level. From the abovementioned study, it can prove the hypothesis of media design and space for community culture wood carving Ban Luk. Appreciation in a form of knowledge and tourism public relation media including tourism route activities in Ban Luk. As a result, satisfaction arose as well as it could promote cultural tourism in Ban Luk, Na Khrua Sub-district, Mae Tha District, Lampang Province.

กิตติกรรมประกาศ

วิจัยฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดีได้รับความช่วยเหลือและคำแนะนำจาก รองศาสตราจารย์ ปรีชา ปั่นเกล้า ที่ได้ให้ความรู้และความใส่ใจเฝ้าติดตามตลอดระยะเวลาที่ข้าพเจ้าดำเนินการวิจัย อีกทั้งให้คำปรึกษาพร้อมทั้งช่วยชี้แนะแนวทางในการดำเนินงานวิจัยจนนำไปสู่ความสำเร็จแห่งการทำวิจัยฉบับนี้ ซึ่งผู้วิจัยได้รับแนวทางในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้และประสบการณ์อย่างกว้างขวางในการทำงานวิจัย ครั้งนี้จึงกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ ทั้งนี้ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณบิดาและมารดาของข้าพเจ้าที่เป็นทั้งผู้สนับสนุนและเป็นแรงใจในการทำงานของข้าพเจ้าจนข้าพเจ้าสำเร็จการศึกษา และขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่คอยแนะนำและสั่งสอนข้าพเจ้าและให้ความเมตตาแก่ข้าพเจ้าตลอดมา อีกทั้งขอขอบพระคุณเทศบาลตำบลนาครีว กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน รวมถึงชาวบ้านหลุก ตำบลนาครีว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปางเป็นอย่างสูงที่ให้ความอนุเคราะห์ในการให้ข้อมูลและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์แก่ข้าพเจ้าในการทำวิจัยครั้งนี้

จิรัชยา ปัญญา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ฌ
สารบัญภาพ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	14
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	14
ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	16
สมมติฐานของการศึกษา.....	17
ขอบเขตของการศึกษา.....	17
ขั้นตอนการศึกษา.....	18
เวลาที่ใช้ในการวิจัย.....	19
วิธีการศึกษา.....	19
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	23
1. ด้านข้อมูลทั่วไปของบ้านหลุก.....	23
2. ประเพณีและวัฒนธรรมของหมู่บ้าน	38
3. ลักษณะภูมิประเทศ	42
4. ด้านองค์ประกอบของศูนย์การเรียนรู้.....	44
5. ความหมายของสื่อสิ่งพิมพ์.....	54
6. ด้านกลุ่มเป้าหมาย	60
7. กลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	66

8. ทฤษฎีแรงจูงใจ	67
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	69
1. กำหนดประเด็นที่ต้องการจะศึกษา.....	69
2. ขอบเขตของการศึกษา.....	70
3. ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	70
4. เก็บรวบรวมข้อมูล	70
6. วิธีการวิจัย	72
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลและแนวทางการออกแบบ	74
1. สรุปผลการสัมภาษณ์ช่างฝีมือและผู้ประกอบการร้านค้าภายในหมู่บ้านหลุก	74
2. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลองค์ความรู้ที่สำคัญต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน	75
3. ผลงานการออกแบบสื่อฐานข้อมูลองค์ความรู้ภายในพื้นที่ศูนย์การศึกษาเรียนรู้การแกะสลักไม้และ วิถีชุมชนบ้านหลุก	76
3.19 ชิ้นงานของที่ระลึก (ต้นแบบ).....	95
3.20 ชิ้นงานของที่ระลึก (ชุมชนมีส่วนร่วมในการออกแบบ).....	96
4. การประเมินผล (หลังการออกแบบ).....	97
บทที่ 5 สรุป อภิปราย ข้อเสนอแนะ.....	101
1. สรุปผลการวิจัย.....	101
2. การอภิปรายผล.....	102
3. ข้อเสนอแนะทั่วไป	102
รายการอ้างอิง	103
ภาคผนวก.....	104
ประวัติผู้เขียน.....	109

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 แสดงขั้นตอนการดำเนิน.....	18
ภาพที่ 2 หลุบวิดน้ำ (สัญลักษณ์ของหมู่บ้าน).....	23
ภาพที่ 3 คุณลุงจันทร์ดี แก้วซุ่ม (ผู้ริเริ่มงานแกะสลักในหมู่บ้านหลุก).....	24
ภาพที่ 4 ครุช่างที่โดดเด่นของหมู่บ้าน	29
ภาพที่ 5 กระทั่งไม้แกะสลัก.....	30
ภาพที่ 6 ช่างไม้แกะสลัก	30
ภาพที่ 7 แรดไม้แกะสลัก.....	31
ภาพที่ 8 หัวแก้งหัวกวางแกะสลัก.....	31
ภาพที่ 9 วัดบ้านหลุก (ธรรมมาศ ทรงปราสาทเก่าแก่แบบล้านนา).....	33
ภาพที่ 10 กุฏิสงฆ์สถาปัตยกรรมเก่าแก่แบบล้านนา	33
ภาพที่ 11 สะพานธรรมจริยคุณ (ราษฎร์อนุสรณ์.....	34
ภาพที่ 12 พระธาตุดอยผาปูน (สถานปฏิบัติธรรม).....	35
ภาพที่ 13 พระพุทธรูป (หน้าดอยผาปูน).....	35
ภาพที่ 14 ปางไม้แกะสลัก (ทำครก).....	36
ภาพที่ 15 ปางไม้แกะสลัก (รูปสัตว์ต่าง ๆ).....	36
ภาพที่ 16 วิถีชีวิตชุมชน.....	37
ภาพที่ 17 อาชีพทำครก	37
ภาพที่ 18 ประเพณีตลไม้ข้าวจีข้าวหลาม	41
ภาพที่ 19 ลักษณะภูมิประเทศอำเภอแม่ทะ.....	42
ภาพที่ 20 ลักษณะภูมิประเทศบ้านหลุก.....	43
ภาพที่ 21 แผนภาพแสดงระเบียบข้อบังคับศูนย์การเรียนรู้.....	47

ภาพที่ 22 แผนภาพแสดงกลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	67
ภาพที่ 23 การวิเคราะห์หาอัตลักษณ์หมู่บ้านหลุก	76
ภาพที่ 24 อัตลักษณ์ของหมู่บ้านหลุก (ตราสัญลักษณ์).....	77
ภาพที่ 25 การเลือกใช้สีอัตลักษณ์ชุมชน	78
ภาพที่ 26 การนำโลโก้ไปใช้ในการออกแบบ	78
ภาพที่ 27 แบบบอร์ดข้อมูล ริเริ่ม ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านและงานแกะสลัก.....	79
ภาพที่ 28 ปฏิทินการเพาะปลูกของหมู่บ้านหลุก ตั้งแต่เดือน พฤษภาคม - เมษายน ของทุกปี	79
ภาพที่ 29 งานหัตถกรรมแกะสลัก, งานหัตถกรรมทำตะกร้าไม้ไผ่.....	80
ภาพที่ 30 งานหัตถกรรมทำครกไม้จามจุรี, งานหัตถกรรมทำดอกทิวลิป	80
ภาพที่ 31 บอร์ดแสดงข้อมูล วิถีชีวิต และความเชื่อ	81
ภาพที่ 32 ข้อมูลประเพณีสงน้ำพระธาตุดอยผาปูน, ประเพณีเลี้ยงผีเจ้าบ้าน, ประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า, ประเพณีตาลข้าวจี๋ข้าวหลามข้าวใหม่	81
ภาพที่ 33 ประเพณีสงน้ำพระธาตุวัดบ้านหลุก,แห่ไม้ค้ำศรี,รูปภาพประเพณีของหมู่บ้านหลุก.....	82
ภาพที่ 34 วัดบ้านหลุก, สะพานไม้ข้ามทุ่ง.....	82
ภาพที่ 35 พระธาตุดอยผาปูน, ล่องเรือชมทุ่งดอกบัว, นกเป็ดน้ำ	83
ภาพที่ 36 ลานค้าชุมชน, ร้านค้าของที่ระลึก	83
ภาพที่ 37 แผนที่แสดงเส้นทางการท่องเที่ยวเรียนรู้ภายในหมู่บ้านหลุก.....	84
ภาพที่ 38 Brochure A2 ประชาสัมพันธ์แนะนำศูนย์การเรียนรู้ (เบื้องต้น).....	84
ภาพที่ 39 Brochure A2 ประชาสัมพันธ์แนะนำศูนย์การเรียนรู้ (เบื้องต้น).....	85
ภาพที่ 40 แบบ Roll up ประชาสัมพันธ์แนะนำข้อมูลภายในศูนย์การเรียนรู้	85
ภาพที่ 41 โปสเตอร์ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว.....	86
ภาพที่ 42 รุกการเรียนรู้เชิงท่องเที่ยว.....	86
ภาพที่ 43 Trip 2 ชม., Trip 6 ชม.....	87
ภาพที่ 44 Trip 1 วัน, Trip ค้างคืน	87

ภาพที่ 45 cover page facebook หมู่บ้านหลุก	88
ภาพที่ 46 ตัวอย่างการนำไปใช้ cover page facebook หมู่บ้านหลุก.....	88
ภาพที่ 47 ตัวอย่างการนำเสนอข้อมูลองค์ความรู้ไปปรับใช้กับพื้นที่	89
ภาพที่ 48 ป้ายบอกทางและแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวและแผนที่เส้นทางการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน หลุก	89
ภาพที่ 49 แบบร่างงานแกะสลักหัวม้า.....	90
ภาพที่ 50 ชุดความรู้การแกะสลักหัวม้า.....	90
ภาพที่ 51 แบบร่างงานแกะสลักนกเป็ดน้ำ	91
ภาพที่ 52 ชุดความรู้การแกะสลักไม้ปักเป็ดน้ำ.....	91
ภาพที่ 53 งานรองแก้วสิงโต, งานรองแก้วช้างน้อย.....	92
ภาพที่ 54 งานรองแก้วฮิปโป, งานรองแก้วหมู.....	92
ภาพที่ 55 งานรองแก้ววัว	92
ภาพที่ 56 การนำเอาโลโก้ไปใช้กับงานออกแบบ (หลุบตัดเทพกาว).....	93
ภาพที่ 57 การนำเอาโลโก้ไปใช้กับงานออกแบบ (ที่เก็บหุฟัง).....	93
ภาพที่ 58 การนำเอาโลโก้ไปใช้กับงานออกแบบ (กล่องเก็บของเล็ก).....	94
ภาพที่ 59 การนำเอาความถนัดของชาวบ้านมาออกแบบ (ที่วางเครื่องประดับกวางน้อย).....	94
ภาพที่ 60 ชุดงานรองแก้วรูปสัตว์หลากชนิด (งานทำมือ).....	95
ภาพที่ 61 ที่เก็บหุฟัง.....	95
ภาพที่ 62 หลุบตัดเทพกาว.....	96
ภาพที่ 63 พลังศรัทธา.....	96

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

หมู่บ้านหลุกเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ตั้งอยู่ในอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านเป็นที่ราบสูง มีแม่น้ำจางไหลผ่านและมีลักษณะอยู่ต่ำกว่าหมู่บ้าน การจะนำน้ำมาใช้จึงเป็นการยกลำบากสำหรับชาวบ้าน จึงมีการคิดนำ “หลุก” วิตน้ำมาใช้ในชีวิตประจำวันและทำการเกษตร แม่น้ำจางจึงเปรียบเสมือนสายน้ำที่หล่อเลี้ยงชีวิตชาวบ้านตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน ต่อมาคำว่าหลุกได้เพี้ยนเป็นคำว่า “หลุก” และได้กลายเป็นชื่อเรียกของหมู่บ้านหลุกจวบจนถึงปัจจุบัน ชุมชนบ้านหลุก ตำบลนาคร้ว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เป็นหมู่บ้านที่ได้รับการคัดเลือกจากทั่วประเทศให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP เพื่อการท่องเที่ยว เมื่อปี พ.ศ.2556 ชุมชนบ้านหลุกมี 3 หมู่บ้านที่มีการนำไม้มาแกะสลัก ได้แก่ บ้านหลุกเหนือ หมู่ 16 บ้านหลุกแพะ หมู่ 11 และบ้านหลุกใต้ หมู่ 12 ซึ่งมีการประกอบอาชีพแกะสลักไม้ทุกครัวเรือนโดยเป็นการสืบทอดวิชาความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านจากรุ่นสู่รุ่น

งานแกะสลักไม้ในหมู่บ้านเริ่มขึ้นจาก นายจันทร์ดี แก้วซุ่ม (ครูช่างพื้นบ้าน) เป็นคนบ้านนาป้อ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ได้มาแต่งงานและมีครอบครัวอยู่ที่บ้านหลุก ซึ่งพื้นฐานเดิมนายจันทร์ดีมีความรู้ทางด้านช่างพื้นบ้านซึ่งได้รับการถ่ายทอดความรู้การแกะสลักไม้มาจากบรรพบุรุษตั้งแต่ปี พ.ศ.2498 ต่อมาประมาณปี พ.ศ.2506 คุณจันทร์ดีได้เดินทางไปอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ที่นั่นเขาได้เห็นงานไม้แกะสลักเป็นรูปช้างและม้าวางขายอยู่ที่ตลาดแม่สาย คุณจันทร์ดีจึงซื้อช้างและม้าแกะสลักมาอย่างละหนึ่งตัว เพื่อนำมาเป็นแบบในการแกะสลัก เขาได้ทดลองแกะสลักไม้จามจู้หรือไม้ฉำฉ่าเป็นรูปช้างและม้าตามตัวอย่าง หลังจากทดลองผลิตอยู่ช่วงหนึ่ง เขาก็สามารถแกะสลักไม้ที่สวยงามได้ในที่สุด ต่อมาคุณจันทร์ดีได้ทดลองแกะสลักรูปหัวเก้ง หัวควาง และสัตว์อื่น ๆ จนสามารถแกะสลักไม้เป็นรูปสัตว์ได้หลากหลายชนิดเนื่องจากผลงานของคุณจันทร์ดีมีความสวยงามเป็นที่ชื่นชอบของผู้ที่พบเห็นและเริ่มมีคำสั่งซื้อเข้ามาเรื่อย ๆ

คุณจันทร์ดีไม่สามารถแกะสลักไม้ได้ทันตามความต้องการ นั้นเป็นเพียงจุดเริ่มต้นของการแพร่ขยายการทำไม้แกะสลักในหมู่บ้านหลุก คุณจันทร์ดีได้ชวนให้คนในหมู่บ้านมาหัดแกะสลัก เขาได้สอนขั้นตอนการแกะสลักไม้อย่างละเอียดให้กับผู้ที่มาศึกษาโดยเริ่มจากการแกะสลักไม้เป็นรูปสัตว์ที่มีขนาดเล็กไปจนถึงขนาดใหญ่ ทั้งคุณจันทร์ดีและชาวบ้านที่มาเรียนแกะสลักต่างก็ได้ผลิตผลงานไม้แกะสลักออกสู่ตลาดอย่างต่อเนื่อง ทั้งยังได้รับแกะสลักตามแบบหรือตามความต้องการของลูกค้า ต่อมาช่างแกะสลักแต่ละคนก็ได้ไปถ่ายทอดความรู้การแกะสลักให้กับบุคคลในครอบครัวและเพื่อน

บ้าน จนสมาชิกส่วนใหญ่ของหมู่บ้านหลุกได้ทำงานแกะสลักไม้เป็นอาชีพหลักแทนการทำเกษตร นอกจากการแกะสลักไม้แล้วยังมีการทำครกไม้และตะกร้าและดอกบัวไม้แกะสลักสำหรับประดับบ้านเรือนอีกด้วย คุณจันทร์ดี แก้วชุ่ม เสียชีวิตลงในปี พ.ศ.2548 ด้วยโรคมะเร็ง คงเหลือแต่ความรู้และผลงานการแกะสลักไม้ไว้ให้เยาวชนรุ่นหลังได้ศึกษาสืบไป

ปัญหาที่พบในปัจจุบันบ้านหลุกมีช่างฝีมือและงานแกะสลักไม้ลดลงอย่างเห็นได้ชัดเนื่องจากสภาพเศรษฐกิจและต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้นทำให้อาชีพแกะสลักไม้ไม่เป็นที่นิยมเหมือนแต่ก่อน ชาวบ้านที่เคยประกอบกิจการร้านค้าต่างก็ทยอยปิดตัวลง เหลือเพียงผู้ประกอบการไม่กี่รายที่ยังคงดำเนินกิจการต่อและเหลือช่างฝีมือบางกลุ่มที่ยังคงทำอาชีพแกะสลักไม้ชาวบ้านหันไปทำไร่นาทำสวนเป็นส่วนใหญ่คุณสุคล แก้วชุ่ม หรือลุงกล ช่างฝีมือที่ยังคงทำงานแกะสลักในปัจจุบัน เล่าว่าบ้านหลุกเริ่มจะไม่มีช่างฝีมือ หรือ (สล่า) แล้วเพราะไม่มีคนสืบทอดเด็กหรือวัยรุ่นในหมู่บ้านไม่ให้ความสนใจเกี่ยวกับงานแกะสลักไม้ ส่วนใหญ่เรียนจบแล้วก็ออกไปทำงานต่างจังหวัดกันหมดเนื่องจากเป็นเพราะกรรมวิธีในการแกะสลักนั้นค่อนข้างยากพอสมควรจึงเป็นสาเหตุให้วัยรุ่นในหมู่บ้านไม่ให้ความสนใจกับงานแกะสลักคนในหมู่บ้านบางส่วน อาทิเช่นผู้สูงอายุว่างงานและขาดรายได้ รวมถึงไม่ค่อยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่เลยจึงส่งผลให้ธุรกิจงานแกะสลักซบเซาลงกว่าแต่ก่อนอย่างมากออเดอร์จากลูกค้ามีเข้ามาบ้างแต่ไม่มากนัก("บ้านหลุกบ้านร้าง," 2559)

เป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลกระทบต่อหมู่บ้านจากเดิมที่แต่ก่อนหมู่บ้านหลุกมีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักของหมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยว แต่เดี๋ยวนี้อกลับเจียบเหงาการค้าขายก็ไม่ดีแบบแต่ก่อนแล้วลุงเบอะ (ผู้ประกอบการร้านค้า) เล่าต่อว่าสาเหตุที่ตนเลิกกิจการไปนั้นสืบเนื่องมาจากสินค้าขายไม่ได้ลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่เข้ามาจะเข้ามาเดินชมสินค้าแต่ไม่เลือกซื้อทุนจจึงตัดสินใจเลิกกิจการเพราะคิดว่าอึดแล้วและคิดว่าทำงานอย่างอื่นได้รายได้ดีกว่าบ้านหลุกขาดการเปิดตลาดและการประชาสัมพันธ์ให้ผู้คนหรือผู้บริโภคได้รับรู้ถึงตำนานงานหัตถกรรมไม้แกะสลักที่สืบทอดปัญญามาจากรุ่นบรรพบุรุษของคุณลุงจันทร์ดีงานแกะสลักไม้เป็นเทคนิคการแกะสลักด้วยมือโดยไม่ใช้เครื่องทุ่นแรงในการทำและใช้ความสามารถของช่างแกะบวกกับประสบการณ์ความชำนาญและความปราณีตจึงต้องใช้เวลาทำนานกว่าปกติ งานแกะสลักส่วนใหญ่จะเน้นเป็นรูปสัตว์ที่ทำกันทุกครัวเรือนไม่มีการออกแบบชิ้นงานใหม่

ผู้วิจัยจึงนำเอาปัญหาต่าง ๆ ที่พบภายในหมู่บ้านหลุกได้มาศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจุดอ่อนและจุดแข็งเพื่อนำไปสู่การออกแบบสื่อและพื้นที่เพื่อสืบสานวัฒนธรรมชุมชนหัตถกรรมไม้แกะสลักบ้านหลุกดังนี้

Swot Analysis

ชุมชนหัตถกรรมไม้แกะสลักบ้านหลุก ตำบลนาคร้ว อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง

Strength (จุดแข็ง)	Weakness (จุดอ่อน)	Opportunity (โอกาส)	Threat (อุปสรรค)
<p>- มีประวัติความเป็นมาของงานศิลปหัตถกรรมการแกะสลักที่มีมาช้านานและมีความเป็นเอกลักษณ์แกะสลักโดยไม่ใช้เครื่องทุ่นแรง</p> <p>- ช่างแกะสลักมีความชำนาญในการแกะสลัก และมีฝีมือที่ประณีตใส่ใจในรายละเอียด</p> <p>- ชาวบ้านมีความซื่อสัตย์อดทนต่ออาชีพการแกะสลัก</p>	<p>- ผลิตภัณฑ์ สินค้าเหมือน ๆ กันทำให้สินค้าไม่มีความหลากหลาย</p> <p>- ขาดความเข้าใจในการพัฒนาการออกแบบและต่อยอดผลิตภัณฑ์</p> <p>- การประชาสัมพันธ์ไม่เพียงพอไม่มีผู้นำเที่ยวท้องถิ่น</p> <p>- ผู้ประกอบการมักขายตัดราคากันเอง</p>	<p>- รวมกลุ่มเพื่อสร้างความเข้มแข็งและจัดตั้งสหกรณ์ในชุมชน</p> <p>- เพิ่มช่องทางในการจำหน่าย โดยการนำสินค้าไปวางจำหน่ายในสถานที่ต่าง ๆ มากขึ้น เช่น ห้างสรรพสินค้า ศูนย์เซรามิก</p> <p>- ภาครัฐให้การส่งเสริมให้นำความรู้และช่องทางในการจำหน่าย</p> <p>- สร้างเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว</p> <p>- พัฒนาสินค้าให้เกิดความหลากหลาย</p>	<p>- ภายในชุมชนบ้านหลุกขาดสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ร้านอาหาร ห้องน้ำสาธารณะ</p> <p>- ผู้ประกอบการไม้แกะสลัก ไม่ให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน</p> <p>- ไม่มีสิ่งจูงใจในการท่องเที่ยวเข้ามาเลือกซื้อสินค้า</p>

ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 3.1 ศึกษาประวัติความเป็นมาภูมิปัญญาและวัฒนธรรมในชุมชนแกะสลักไม้บ้านหลุกเพื่อสร้างอัตลักษณ์ชุมชน
- 3.2 การสร้างสื่อข้อมูลองค์ความรู้และสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยว
- 3.3 พัฒนาผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก

สมมติฐานของการศึกษา

การออกแบบสื่อและพื้นที่เพื่อสืบสานวัฒนธรรมชุมชนหัตถกรรมไม้แกะสลักบ้านหลุกจะสามารถเสริมสร้างศักยภาพของหมู่บ้านหลุก ตำบลนาคร้ว อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง ให้มีความพร้อมสำหรับการต้อนรับนักท่องเที่ยวและสามารถถ่ายทอดอัตลักษณ์และวิถีชีวิตของคนในหมู่บ้านหลุกได้อย่างน่าสนใจ

ขอบเขตของการศึกษา

การออกแบบสื่อและพื้นที่เพื่อสืบสานวัฒนธรรมชุมชนหัตถกรรมไม้แกะสลักบ้านหลุก ข้าพเจ้าได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาไว้ดังนี้

5.1 เนื้อหาในการศึกษา

ตัวแปรต้น ▶ บ้านหลุกได้หมู่ 12
ศักยภาพ/ เทคนิควิธีการผลิต/ วิถีชีวิต/ อาชีพ

ตัวแปรตาม ▶ การออกแบบสื่อและพื้นที่
อัตลักษณ์ชุมชน/ องค์กรความรู้/ กิจกรรมท่องเที่ยว/ ของที่ระลึก

5.2 พื้นที่ในการศึกษา

การลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลและสัมภาษณ์ในเขตพื้นที่บ้านหลุก ตำบลนาคร้ว อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง

5.3 ประชากร

ประชากร คือ ผู้นำชุมชนกำนันผู้ใหญ่บ้านรวมถึงช่างฝีมือและผู้ประกอบการที่มีประสบการณ์และสามารถให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อผู้วิจัย

5.4 งบประมาณ : 40,000 บาท

5.5 ระยะเวลา : ระยะเวลาในการทำวิจัยประมาณ 6 เดือน

เวลาที่ใช้ในการวิจัย

เวลาที่ใช้ในการวิจัย ประมาณ 6 เดือน

เริ่มเก็บข้อมูลงานวิจัย ตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน 2560

และเสนอวิทยานิพนธ์ / การค้นคว้าอิสระ ภายในเดือน พฤษภาคม 2561

พ.ศ. 2560 – พ.ศ. 2561							
กิจกรรม	รวบรวม ข้อมูล	วิเคราะห์ ข้อมูล	การ ออกแบบ	ปรับแก้ไข ชิ้นงาน	นำเสนอ ผลงาน	ประเมินผล งาน	หมายเหตุ
พฤศจิกายน 2560	↔						
ธันวาคม 2560	↔						
มกราคม 2560		↔					
กุมภาพันธ์ 2561		↔					
มีนาคม 2561			↔				
เมษายน 2561				↔			
พฤษภาคม 2561					↔	↔	

ตารางที่ 1.1 เวลาที่ใช้ในการวิจัย

ที่มา (จิรัชยา ปัญญา, 19 พฤศจิกายน 2560)

วิธีการศึกษา

ประเภทของการวิจัย : เชิงผสมผสาน

1. ข้อมูลปฐมภูมิ ข้อมูลภาคสนามจากการสำรวจและสัมภาษณ์

1.1 ข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่ ชุมชนแกะสลักบ้านหลุก ตำบลนาคร้ว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์ช่างฝีมือและผู้ประกอบการร้านค้าในหมู่บ้าน รวมไปถึงองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องอาทิ เทศบาลตำบลนาคร้ว และผู้ใหญ่บ้าน ศึกษาประเด็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจในชุมชน ความต้องการของช่างฝีมือและผู้ประกอบการ เพื่อนำมาวิเคราะห์ประเด็นปัญหาจุดอ่อนและจุดแข็งของงานหัตถกรรมไม้แกะสลักและชุมชนเพื่อนำไปสู่การออกแบบและแนวทางการแก้ไข

1.2 ข้อมูลประเภทบุคคลจากการสัมภาษณ์ช่างฝีมือและผู้ประกอบการร้านค้าที่ได้รับผลกระทบ ซึ่งเป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลสำคัญต่อการศึกษาค้นคว้าเก็บข้อมูลในครั้งนี้

2. ข้อมูลทุติยภูมิ ข้อมูลภาคเอกสารและสิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์แบ่งเนื้อหาเป็น 2 ส่วนได้แก่

2.1 ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านหลุกและประวัติความเป็นมาของงานแกะสลัก ประเพณีและวัฒนธรรมความเชื่อของคนในชุมชนสถานที่สำคัญของหมู่บ้าน แหล่งการท่องเที่ยวและแนวทางการออกแบบศูนย์การเรียนรู้เบื้องต้นข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ชุมชน แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน

2.2 ข้อมูลผู้บริโภคร่วมเพื่อศึกษาข้อมูลกลุ่มเป้าหมายการตลาดและการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้เข้าถึงผู้บริโภคมายิ่งขึ้น

แหล่งข้อมูล

9.1 จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ช่างฝีมือและผู้ประกอบการร้านค้าในชุมชนบ้านหลุกได้ข้อมูลจากเทศบาลตำบลนาคร้วกำนันผู้ใหญ่บ้าน

9.2 ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านแกะสลักบ้านหลุก : เทศบาลตำบลนาคร้ว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

9.3 หนังสือ Community Based Tourism การท่องเที่ยวโดยชุมชน

9.4 คู่มือการสร้างศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (กรมพัฒนาชุมชนกระทรวงมหาดไทย)

9.5 หนังสือเที่ยวนี้ที่ไม่เหมือนเดิม : องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน)

อุปกรณ์ที่ใช้ในการค้นคว้า

- 10.1 เครื่องบันทึกเสียงในการสัมภาษณ์
- 10.3 สมุดบันทึก
- 10.4 กล้องถ่ายรูป
- 10.5 อุปกรณ์เครื่องเขียน
- 10.6 คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์

ค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการวิจัย (โดยประมาณ) 40,000 บาท.

ลักษณะค่าใช้จ่าย	จำนวนเงิน (บาท)
ค่าเดินทาง	15,000
ค่าวัสดุอุปกรณ์ในการนำเสนอผลงาน	15,000
ค่าต้นแบบในการออกแบบผลิตภัณฑ์	6,500
ค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด	3,500
รวม	40,000

การเสนอผลงาน

- 12.1 Page ผลงาน
- 12.2 Model ผลิตภัณฑ์
- 12.3 รูปเล่มวิทยานิพนธ์

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

1. พื้นที่เพื่อสืบสาน หมายถึง การจัดการพื้นที่ภายในศูนย์การศึกษาเรียนรู้การแกะสลักไม้ และวิถีชุมชนบ้านหลุกเป็นการจัดสรรองค์ความรู้ต่าง ๆ ของชุมชนอย่างเป็นระบบและมีการจัดการที่เหมาะสมทั้งแหล่งการท่องเที่ยวเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตของตนอย่างยั่งยืน

2. สื่อ หมายถึง เครื่องมือหรือตัวกลางที่ใช้ในการนำข่าวสาร เรื่องราว จากองค์กรหรือหน่วยงานไปสู่ประชาชน สื่ออาจจำแนกได้หลายประเภทหลายหลักเกณฑ์แต่การกำหนดประเภทของสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์ จะต้องคำนึงถึงลักษณะที่เป็นรูปธรรม ลักษณะที่พัฒนาได้ประโยชน์ในปัจจุบันและศักยภาพเพื่ออนาคต

3. การสืบสาน หมายถึง การสืบเนื่องการรับช่วงเช่น การรณรงค์การนุ่งซิ่นเป็นการสืบสานศิลปหัตถกรรมทอผ้าไทยให้คงอยู่ต่อไป

4. วัฒนธรรมชุมชน หมายถึง สิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความเจริญงอกงามตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น วิถีชีวิตประเพณีวัฒนธรรม วัฒนธรรมในการแต่งกายและการใช้ชีวิต, วิถีชีวิตของหมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมการแกะสลัก

5. หัตถกรรม หมายถึง งานช่างที่ทำด้วยมือ โดยถือประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก

6. ไม้แกะสลัก หมายถึง การสกัด เจียร ถาก ตัด แต่ง ดุน ขุด หรือขีดวัสดุบางชนิด ให้เกิดสิ่งประดิษฐ์หรือลวดลายที่สวยงามตามที่ออกแบบสร้างสรรค์ไว้ มีจุดประสงค์เพื่อใช้เป็นงานศิลปะหรืองานตกแต่ง

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาประวัติความเป็นมาและศิลปวัฒนธรรมชุมชนแกะสลักบ้านหลุกใต้ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปางสู่การออกแบบสื่อข้อมูลสำหรับติดตั้งภายในพื้นที่อาคารศูนย์การศึกษาเรียนรู้การแกะสลักไม้และวิถีชุมชนบ้านหลุก โดยมีข้อมูลทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้านหลุก
2. ข้อมูลด้านวิถีชีวิตประเพณีวัฒนธรรมความเชื่อของคนในหมู่บ้านหลุก
3. ข้อมูลแหล่งการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน
4. ข้อมูลการวิเคราะห์ประเภทงานแกะสลักในหมู่บ้าน
5. ข้อมูลด้านองค์ประกอบของการสร้างศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
6. ข้อมูลด้านการออกแบบสื่อนิเทศศิลป์และการประชาสัมพันธ์
7. ข้อมูลด้านแนวคิดการท่องเที่ยว
8. ข้อมูลด้านกลยุทธ์การท่องเที่ยว
9. ข้อมูลด้านทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบ

1. ด้านข้อมูลทั่วไปของบ้านหลุก

1.1 ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน

หมู่บ้านหลุกเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ตั้งอยู่ในอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านเป็นที่ราบสูง มีลำน้ำจางอยู่ต่ำกว่าหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงได้ใช้หลุบวิดน้ำมาใช้ภายในหมู่บ้าน ต่อมาคำว่าหลุบได้เพี้ยนเป็นคำว่า “หลุก” และกลายเป็นชื่อหมู่บ้านในที่สุด

ภาพที่ 2 หลุบวิดน้ำ (สัญลักษณ์ของหมู่บ้าน)

ที่มา: ท่องเที่ยวเรียนรู้ภูมิปัญญาล้านช้างหัตถกรรม (Lanna Handicraft Tourism: 2557)

งานแกะสลักไม้ในหมู่บ้านหลุกเริ่มขึ้นจากนายจันทร์ดี แก้วชุ่ม ซึ่งได้รับการถ่ายทอดความรู้ การแกะสลักไม้มาจากบรรพบุรุษตั้งแต่ปี พ.ศ.2498 ต่อมาประมาณปี พ.ศ.2506 คุณจันทร์ดีได้ เดินทางไปที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ที่นั่นเขาได้เห็นงานไม้แกะสลักเป็นรูปช้างและม้าวางขาย อยู่ที่ตลาดแม่สาย คุณจันทร์ดีจึงซื้อช้างและม้าแกะสลักมาอย่างละหนึ่งตัว เพื่อนำมาเป็นแบบในการ แกะสลัก เขาได้ทดลองแกะสลักไม้จามจรีหรือไม้ฉำฉาเป็นรูปช้างและม้าตามตัวอย่าง หลังจากทดลอง ผลิตลองถูกอยู่ช่วงหนึ่ง เขาก็สามารถแกะสลักไม้ที่สวยงามได้ในที่สุด ต่อมาคุณจันทร์ดีก็ได้ทดลอง แกะสลักรูปหัวเก้ง หัวกวาง และสัตว์อื่น ๆ จนสามารถแกะสลักไม้เป็นรูปสัตว์ได้หลายชนิด

เนื่องจากผลงานของคุณจันทร์ดีมีความสวยงาม จึงเป็นที่ชื่นชอบของผู้ที่พบเห็นและเริ่มมี คำสั่งซื้อเข้ามาเรื่อย ๆ จนคุณจันทร์ดีไม่สามารถแกะสลักไม้ได้ทันตามความต้องการ นั่นเป็นเพียง จุดเริ่มต้นของการแพร่ขยายการทำไม้แกะสลักในหมู่บ้านหลุกเสียงตอกไม้เริ่มดังขึ้นเมื่อคุณจันทร์ดีได้ ชวนให้คนในหมู่บ้านมาหัดแกะสลัก เขาได้สอนขั้นตอนการแกะสลักไม้อย่างละเอียดให้กับผู้ที่มาศึกษา โดยเริ่มจากการแกะสลักไม้เป็นรูปสัตว์ที่มีขนาดเล็กไปจนถึงขนาดใหญ่ ทั้งคุณจันทร์ดีและชาวบ้าน ที่มาเรียนแกะสลักต่างก็ได้ผลิตผลงานไม้แกะสลักออกสู่ตลาดอย่างต่อเนื่อง ทั้งยังได้รับแกะสลักตาม แบบหรือตามความต้องการของลูกค้า ต่อมาช่างแกะสลักแต่ละคนก็ได้ไปถ่ายทอดความรู้การแกะสลัก ให้กับบุคคลในครอบครัวและเพื่อนบ้าน จนสมาชิกส่วนใหญ่ของหมู่บ้านหลุกได้ทำงานแกะสลักไม้เป็น อาชีพเสริม คุณจันทร์ดีเสียชีวิตลงในปี พ.ศ.2548 ด้วยโรคชรา คงเหลือแต่ความรู้และผลงานการ แกะสลักไม้ไว้ให้เยาวชนรุ่นหลังได้ศึกษาสืบไป

ภาพที่ 3 คุณลุงจันทร์ดี แก้วชุ่ม (ผู้ริเริ่มงานแกะสลักในหมู่บ้านหลุก)
ภาพโดย: ผู้วิจัย (ปี 2560)

แม้ว่าชาวบ้านหลุกบางคนจะทำงานแกะสลักที่บ้านของตน แต่ภายในหมู่บ้านยังมีปางไม้แกะสลักซึ่งเป็นสถานที่ที่ช่างแกะสลักจะมารวมกลุ่มทำงานแกะสลักไม้ร่วมกันโดยภายในหมู่บ้านโดยปางไม้ส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณเดียวกับลำน้ำจางเนื่องจากเป็นบริเวณที่มีความร่มรื่น เงียบสงบ และมีอากาศเย็นตลอดวัน เหมาะสำหรับการนั่งทำงานแกะสลักไม้ที่ต้องใช้สมาธิ นอกจากชาวบ้านหลุกจะมีความสามารถในการแกะสลักไม้เป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ แล้ว ชาวบ้านหลุกยังมีความสามารถในการแกะสลักดอกบัว และดอกทิวลิป ทั้งยังมีความสามารถในการแกะสลักรูปเหมือนได้สวยงามเหมือนจริงไม่ว่าจะเป็นรูปเหมือนบุคคลและรูปเหมือนพระพุทธรูป นอกจากงานแกะสลักแล้วที่หมู่บ้านหลุกแห่งนี้ยังมีผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ที่น่าสนใจ เช่น กระเป๋าของขวัญจากเถาวัลย์ หวาย กระจกไม้และภาพเพนท์บนบานประตูหน้าต่างเก่า เป็นต้น ผลงานไม้แกะสลักของบ้านหลุกนั้นได้รับการยอมรับและเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไปทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ นอกจากนั้นยังได้รับเลือกให้เป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ สร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับชุมชนปีละไม่น้อยกว่า 55 ล้านบาท ปัจจุบันมีผู้ประกอบการอาชีพแกะสลักไม้และจำหน่ายผลิตภัณฑ์ประมาณ 500 – 600 ราย สามารถขายผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลักได้มากถึงเดือนละ 1,000 ชิ้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้หมู่บ้านหลุกมีชื่อเสียงในการแกะสลักไม้ที่เป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน และยังแหล่งศึกษาค้นคว้าที่สำคัญของจังหวัดลำปางในด้านการแกะสลักไม้("โครงการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ภูมิปัญญาล้านนาเชิงหัตถกรรม," 2557)

1.2 ครูช่างที่โดดเด่น

ในปี พ.ศ.2545 หมู่บ้านหลุกได้รับเลือกให้เป็นหมู่บ้านหัตถกรรมล้านนาต้นแบบ เพื่อยกระดับหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว มีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ ภูมิปัญญาและเปิดสอนการแกะสลักให้กับนักเรียนโรงเรียนบ้านหลุกและผู้สนใจ โดยมีครูช่างที่ถนัดแกะสลักไม้เป็นรูปต่าง ๆ ผลัดเปลี่ยนกันไปให้ความรู้ ได้แก่

นายบุญศรี คำมาวัง

ผู้มีความถนัดด้านการทำมาโยก สำหรับคุณบุญศรีแล้ว การทำไม้แกะสลักเป็นสิ่งที่สร้างรายได้เลี้ยงดูเขาและครอบครัวมาตั้งแต่ยังเด็ก เขาจึงรู้สึกรักและผูกพันกับงานแกะสลักไม้มาก ผลงานมาโยกของเขาทุกชิ้นจะต้องมีคุณภาพดี ได้มาตรฐาน ถูกเก็บรักษาอย่างดีก่อนนำออกขาย หากสินค้าชิ้นไหนไม่ได้คุณภาพก็จะไม่ขายเพราะถือเป็นการไม่เคารพลูกค้าและอาชีพของตน ปัจจุบันยังมีผู้ทำมาโยกไม่มากนัก จึงทำให้มีสินค้าไม่เพียงพอกับความต้องการในบางครั้ง คุณบุญศรีจึงต้องการถ่ายทอดการทำมาโยกให้กับผู้ที่สนใจต่อไป

นายโสภณ จรัสรัตน์

ผู้มีความถนัดด้านการแกะสลักช่างไม้ สำหรับเขาแล้วการแกะสลักไม้เป็นรูปช่างนั้นเป็นสิ่งที่ต้องใช้ เวลาและอาศัยความละเอียดมาก โดยเริ่มจากขั้นตอนในการตัดไม้เพื่อขึ้นโครงซึ่งจะต้องประมาณให้ ไม้มีขนาดพอดีและสมส่วน นอกจากนั้นยังต้องแกะรายละเอียดต่าง ๆ โดยเฉพาะการแกะสลักรอยพับ รอยย่นของหนังช่างให้เป็นธรรมชาติและเหมือนจริงและดูมีชีวิตมากที่สุด สำหรับเขาแล้วการทำงาน แกะสลักนี้เป็นอาชีพของชาวบ้านลูกหลาน เขาจึงตั้งใจอยากจะถ่ายทอดความรู้เพื่อให้ผู้ที่สนใจได้ นำไปใช้สร้างอาชีพหาเลี้ยงตนและครอบครัว ทั้งยังเป็นการสืบทอดวิชาการแกะสลักไม้ไม่ให้สูญ หายไปด้วย

นายเชือน โสภาง

ผู้มีความถนัดด้านการแกะสลักไม้เป็นรูปสัตว์ตัวใหญ่ ด้วยความที่เขาได้เห็นการทำงาน แกะสลักมาตลอด ทำให้เขาได้ซึมซับวิธีการและเทคนิคต่าง ๆ ในการแกะสลัก เขาเล่าว่าการแกะสลักไม้ ให้มีความสวยงาม เป็นธรรมชาติสมจริงนั้น ช่างแกะสลักจะต้องใช้สมาธิ จินตนาการ และใช้ ประสบการณ์ในการแกะสลัก ดังนั้นเขาจึงอยากถ่ายทอดวิธีการ ประสบการณ์ และเทคนิคในการ แกะสลักที่เขามีให้กับผู้ที่เห็นถึงความงามและมีความรักในงานหัตถกรรมไม้แกะสลัก

1.3 คุณค่าของงานหัตถกรรมในมุมมองของครูช่าง

นายติน แก้วเทียม

คุณตินได้เริ่มทำงานแกะสลักครั้งแรกตั้งแต่ปี พ.ศ.2510 โดยเขาและช่างจันทร์ดีได้ลองฝึก ลองถูกแกะสลักไม้สักตามแบบจนได้เป็นผลงานไม้แกะสลัก ในตอนแรกนั้นเขาได้แกะสลักไม้เป็นรูป หัวแก้ง หัวกวาง และหัวกระทิง เพราะในตอนนั้นเขาแก้ง เขากวาง และเขากระทิงสามารถหาซื้อได้ง่าย ทั้งยังมีราคาถูก คุณตินได้แกะสลักไม้เป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ ต่อเนื่องมาจนกระทั่งปี พ.ศ.2538 คุณตินก็ ได้หันไปแกะสลักลายที่วิหารวัดและประตูโบสถ์เป็นรูปเทวดาและรูปเทพพนม ต่อมาเขาก็ได้พัฒนา มา แกะสลักไม้เป็นรูปพระ โดยแกะสลักเป็นแผ่นภาพพระประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน หลังจากนั้นจึง ได้แกะสลักเป็นองค์พระประธานและพระประจำวันเกิดต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากองค์พระที่ แกะสลักออกมานั้นเป็นสิ่งศักดิ์ที่ผู้คนเคารพนับถือและกราบไหว้ คุณตินให้ความสำคัญกับสัดส่วน ขนาด ความสวยงามและความละเอียดขององค์พระมากที่สุด นอกจากนั้นในการแกะสลักองค์พระแต่ ละองค์นั้นจะต้องทำในวันและเดือนที่เป็นมงคล เพราะเขาเชื่อว่าหากแกะสลักองค์พระในช่วงเวลาที่ ไม่เป็นมงคลแล้วจะทำให้คนบูชาร้อนกร้อนใจ ไม่สบายใจ สำหรับคุณตินแล้วคุณค่าของการแกะสลัก

องค์พระคือนอกจากที่ผู้แกะสลักจะต้องใช้ฝีมือแล้ว ผู้แกะสลักยังต้องมีความตั้งใจและศรัทธาต่อองค์พระที่กำลังแกะอยู่ด้วย

นายทูน สายใจ

คุณทูนมีประสบการณ์ในการทำงานแกะสลักมานานกว่า 20 ปีแล้ว โดยเขาได้ศึกษาวิธีการแกะสลักไม้มาจากพ่อ คุณทูนเล่าว่าการที่เขาได้เห็นพ่อทำงานแกะสลักมาตั้งแต่ยังเป็นเด็ก ได้ช่วยหยิบจับอุปกรณ์และได้ทดลองแกะสลักไม้เป็นแบบง่าย ๆ ทำให้เขาได้ซึมซับเทคนิควิธีการแกะสลักไม้ ทำให้เขามีพื้นฐานการใช้อุปกรณ์ที่ดี คุณทูนชอบแกะสลักช้างมากที่สุดเพราะเป็นสัตว์ตัวแรกที่เขาได้หัดทำ การแกะสลักช้างไม้ได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตามความต้องการของตลาด โดยผลงานช้างไม้แกะสลักจะมีรายละเอียดที่สวยงามเหมือนจริงมากขึ้นเรื่อย ๆ ไม่ว่าจะเป็นลายหนัง หรือรอยพับต่าง ๆ ในการแกะสลักไม้เป็นรูปช้างนี้คุณทูนได้ให้ความสำคัญกับการออกแบบโครงสร้างตั้งแต่ขั้นตอนการขึ้นโครงในครั้งแรก โดยการแกะสลักจะต้องทำให้ช้างมีโครงสร้างและสัดส่วนที่ใกล้เคียงกับของจริงมากที่สุด หากไม้ที่ใช้ไม่สมบูรณ์ก็ต้องดูก่อนว่าจะต้องเสริมไม้หรือต่อเอาไม้บางส่วนออก ความสวยงามของการทำไม้แกะสลักในมุมมองของคุณทูนคือการทำช้างจะต้องแกะสลักไม้ด้วยมือเท่านั้น ไม่สามารถหล่อขึ้นตามแบบ ดังนั้นผลงานแต่ละชิ้นที่ได้ทำออกมาจึงเป็นผลงานที่มีเพียงชิ้นเดียวในโลก

นายสมบุญ ปิงวัง

เมื่อ 30 ปีที่แล้ว คุณสมบุญได้ย้ายถิ่นฐานจากในเมืองลำปางมาอยู่ที่บ้านหลุกแห่งนี้ เขาได้ศึกษาการแกะสลักไม้จากพ่อสล่าดี ซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้บุกเบิกการแกะสลักไม้ของบ้านหลุก หลังจากเดือนที่เขาใช้เวลาในการฝึกฝนการแกะสลักไม้ ผลงานไม้แกะสลักชิ้นแรกของเขา ก็สำเร็จ โดยเขาได้แกะสลักเป็นรูปสิงโต ต่อมาเขาได้เห็นรูปสัตว์ต่าง ๆ ในหนังสือ เขาจึงได้ทดลองแกะสลักไม้เป็นสัตว์ตัวอื่นบ้าง โดยได้แกะสลักแรด ฮิปโป วัว ควาย และสัตว์อื่น ๆ ปัจจุบันคุณสมบุญมักจะแกะสลักไม้เป็นรูปแรดและรูปกระทิง เพราะมีผู้แกะสลักรูปสัตว์ทั้งสองไม่มากนัก แต่มีความต้องการซื้อมาก ทำให้สามารถขายได้ราคาดี คุณสมบุญเล่าว่าสำหรับเขาแล้วขั้นตอนการเจาะและเลื่อยไม้สำคัญที่สุด เพราะจะต้องมีการคำนวณสัดส่วนให้พอดี หากทำเสียแล้วก็จะทำให้ต้นทุนสูงขึ้น เนื่องจากไม่มีราคาแพง คุณสมบุญมองว่าเสน่ห์ของการแกะสลักไม้อยู่ที่การใช้จินตนาการของช่างในการแกะสลักไม้ให้มีความสวยงามเหมือนจริง

นายบุญศรี คำมาวัง

ภาพพ่อของคุณบุญศรีที่กำลังทำงานแกะสลักไม้เป็นสิ่งที่คุณบุญศรีได้เห็นมาตลอดตั้งแต่ยังเด็ก เมื่อโตขึ้นพ่อของเขาก็ได้ถ่ายทอดวิชาการแกะสลักไม้ให้กับเขา โดยผลงานชิ้นแรกที่เขาทำคือ กวางไม้แกะสลัก หลังจากที่แกะสลักได้คล่องแล้วเขาก็ได้หัดแกะสลักไม้เป็นรูปสัตว์ชนิดอื่น เช่น ช้าง ม้า และสิงโต ประสบการณ์กว่า 35 ปีที่คุณบุญศรีได้ทำงานแกะสลักไม้ทำให้ผลงานของเขานั้นมีความละเอียดสวยงาม จึงมีคำสั่งซื้อจากพ่อค้าคนกลางเข้ามาเรื่อย ๆ จนกระทั่งเกือบ 20 ปีที่ผ่านมาได้มี ชาวเชียงใหม่เอาตัวอย่างม้าโยกมาให้เขาทดลองทำ เขาเห็นว่าเป็นงานที่น่าสนใจทั้งยังไม่มีใครในหมู่บ้านทำ เขาจึงหันมารับทำม้าโยกตั้งแต่นั้นจนถึงปัจจุบัน ม้าโยกที่คุณบุญศรีทำนั้นมีทั้งหมด 4 ขนาด โดยคุณบุญศรีจะทำแบบพิมพ์ของส่วนประกอบแต่ละส่วนและแต่ละขนาดของม้าโยกไว้ เนื่องจากคุณบุญศรีได้ให้ความสำคัญกับมาตรฐานที่สุด ม้าโยกแต่ละชิ้นจึงต้องมีขนาดเป็นมาตรฐาน ตรงตามที่กำหนดไว้ ทั้งยังต้องมีสีสนและการตกแต่งตรงกับคำสั่งซื้อหรือความต้องการของลูกค้า นอกจากนั้นคุณสมบุรณ์ยังให้ความสำคัญกับการเก็บรักษาม้าโยกก่อนนำออกขาย โดยจะต้องเก็บในร่มเท่านั้น เพราะหากเก็บรักษาไว้ไม่ดีก็อาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพของสินค้าได้

คุณเอือน โสกาแปง

คุณเอือนได้ทำงานแกะสลักมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526 โดยเขาได้ทำงานแกะสลักไม้เป็นอาชีพเสริมนอกเหนือจากฤดูทำนา โดยเขาได้เรียนรู้การแกะสลักไม้จากพ่อของเขา แต่เพียงไม่นานเขาก็สามารถแกะสลักไม้เป็นรูปสิ่งใดซึ่งเป็นผลงานชิ้นแรกของเขาได้สำเร็จ หลังจากนั้นคุณเอือนก็ได้หัดแกะสลักไม้เป็นรูปสัตว์ชนิดอื่นหลายชนิด ถึงแม้ว่าคุณเอือนจะสามารถแกะสลักไม้เป็นรูปต่าง ๆ ตามความต้องการของลูกค้าแต่เขาก็ถนัดและชอบที่จะแกะสลักไม้เป็นรูปสัตว์ที่มีขนาดใหญ่มากกว่าการแกะสลักสัตว์ตัวเล็ก ๆ เกือบทุกวันคุณเอือนจะมาทำงานแกะสลักไม้ที่ศูนย์ โดยเขาจะให้ความสำคัญกับทุก ๆ ขั้นตอนในการแกะสลัก คุณเอือนคิดว่าหากไม้แกะสลักของเขามีคุณภาพและสวยงามลูกค้าก็จะชื่นชอบและกลับมาซื้อซ้ำอีก คุณเอือนเล่าว่าขั้นตอนการขึ้นรูปไม้เป็นขั้นตอนที่ยากที่สุดในการแกะสลักเพราะไม้ที่ใช้มักจะเป็นไม้ท่อนใหญ่ จึงต้องใช้เลื่อยไฟฟ้าตัดให้ได้ขนาดโดยที่ขาและตัวจะต้องมีความพอดีสามารถต่อกันได้ขาทุกข้างจะต้องมีความสูงเท่ากันเวลาวางแล้วขึ้นงานไม่เอียง นอกจากนั้นเขายังคิดว่าสิ่งที่เป็นเสน่ห์ของงานไม้แกะสลักคือการทำผลงานมีความเป็นธรรมชาติดูมีชีวิตจริง ๆ ไม่แข็งเป็นหุ่น อีกทั้งช่างแกะสลักยังต้องใช้เทคนิคส่วนตัวที่ได้จากประสบการณ์ในการแกะสลักชิ้นงานด้วย

คุณพนม โนมะวงศ์

ในอดีตเมื่อ 22 ปีที่ผ่านมา หลังจากที่คุณพนมกลับมาจากการทำงานที่กรุงเทพฯ และอยู่ระหว่างว่างงาน เพื่อนของเขาซึ่งทำงานแกะสลักอยู่ก็ได้ชวนให้เขาทดลองแกะสลักไม้โดยมีเพื่อนคอยสอนและให้คำแนะนำ ผลงานชิ้นแรกที่คุณพนมทำคือไม้แกะสลักรูปช้าง ขนาดสูง 12 นิ้ว แต่ผลงานชิ้นแรก ๆ ที่คุณพนมทำยังไม่สวยงามนัก เขาจึงต้องอาศัยเพื่อนให้ช่วยแก้ไขจนกระทั่งเขาสามารถแกะสลักไม้ได้ด้วยตนเอง หลังจากนั้นคุณพนมได้หัดแกะสลักเป็นรูปสัตว์อื่น ๆ ทั้งยังได้แกะสลักผลงานที่มีขนาดใหญ่ขึ้นเรื่อย ๆ จนในปัจจุบันเขาสามารถแกะสลักไม้ที่มีความสูงถึง 80 นิ้ว และมีความยาวประมาณ 100 นิ้ว คุณพนมชอบแกะสลักผลงานที่เป็นชิ้นเล็ก ๆ เพราะเขาคิดว่าผลงานชิ้นใหญ่นั้นทำยาก ใช้เวลานาน และต้องอาศัยช่างคนอื่นช่วย แต่ผลงานชิ้นเล็กนั้นจะเบา ทำงาน ใช้เวลาน้อย และสามารถขายได้ง่ายกว่าผลงานชิ้นใหญ่ โดยคุณพนมได้ให้ความสำคัญกับการตกแต่งลวดลายและท่าทางให้สอดคล้องกับอารมณ์ที่แสดงออกทางหน้าตาของสัตว์ที่ได้แกะสลัก สำหรับคุณพนมแล้วเสน่ห์ของการแกะสลักไม้คือการที่เนื้อไม้แต่ละชนิดแต่ละต้นจะมีความแตกต่างกันในด้านสี ลวดลาย ไม้ และความแข็ง นอกจากนี้คุณพนมยังได้เล่าอีกว่าเหตุที่เขาชอบทำงานแกะสลักนั้นเป็นเพราะงานแกะสลักไม้เป็นงานที่อิสระมาก การที่เขาทำงานแกะสลักที่บ้านนั้นทำให้เขาสามารถดูแลบ้าน และคอยดูแลรับส่งลูกได้

ภาพที่ 4 ครูช่างที่โดดเด่นของหมู่บ้าน

ที่มา: ท่องเที่ยวเรียนรู้ภูมิปัญญาล้านช้างหัตถกรรม (Lanna Handicraft Tourism: 2557)

1.4 ผลิตภัณฑ์เด่นของหมู่บ้าน

ที่หมู่บ้านหลุกมีผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลักที่เป็นเอกลักษณ์และได้รับความนิยมอยู่หลายอย่าง โดยมีผลิตภัณฑ์หลักและผลิตภัณฑ์ที่ขายดี คือ ไม้แกะสลักเป็นรูปหัวช้าง ไม้แกะสลักเป็นรูปกวางหมอบ

ไม้แกะสลักเป็นรูปสิงโต และไม้แกะสลักเป็นรูปช้าง นอกจากนี้ที่บ้านหลุกแห่งนี้ยังมีผลิตภัณฑ์อื่น ๆ อีกได้แก่ ครกไม้ โม่บายไม้ แกะสลักเป็นรูปนก ไม้แกะสลักเป็นรูปอินเดียนแดงและควาบอยไม้แกะสลักเป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ เช่น ม้า วัว ควาย แรด และช้าง ไม้แกะสลักเป็นรูปหัวสัตว์ เช่น หัวกวาง หัวม้า และหัวสิงโต และไม้แกะสลักเป็นรูปดอกไม้ เช่น ดอกชบา และดอกทิวลิป

ภาพที่ 5 กระทิงไม้แกะสลัก

ที่มา: ท่องเที่ยวเรียนรู้ภูมิปัญญาล้านช้างหัตถกรรม (Lanna Handicraft Tourism: 2557)

ภาพที่ 6 ช้างไม้แกะสลัก

ที่มา: ท่องเที่ยวเรียนรู้ภูมิปัญญาล้านช้างหัตถกรรม (Lanna Handicraft Tourism: 2557)

ภาพที่ 7 แรดไม้แกะสลัก

ที่มา: ท่องเที่ยวเรียนรู้ภูมิปัญญาล้านช้างหัตถกรรม (Lanna Handicraft Tourism: 2557)

ภาพที่ 8 หัวแก้งหัวกวางแกะสลัก

ที่มา: ท่องเที่ยวเรียนรู้ภูมิปัญญาล้านช้างหัตถกรรม (Lanna Handicraft Tourism: 2557)

1.5 เทคนิคและลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์

การแกะสลักไม้เป็นรูปต่าง ๆ ของหมู่บ้านหลุกนี้มีเทคนิควิธีที่แตกต่างจากการแกะสลักไม้ของหมู่บ้านอื่น ๆ ทำให้ผลงานที่ได้นั้นมีความสวยงามโดดเด่นโดยเทคนิคพิเศษที่ใช้ในการแกะสลักไม้ของบ้านหลุกนั้นมีหลายอย่าง ได้แก่

การแกะสลักไม้เป็นรูปสัตว์ที่มีขนาดใหญ่ 8 – 10 นิ้วขึ้นไปจนถึงขนาดใหญ่เท่าตัวจริง นอกจากนั้นยังได้แกะสลักให้มีรูปร่างสัดส่วนและรายละเอียดสมจริงไม่ว่าจะเป็นการแกะสลักกล้ำมเนื้อไม้ต่าง ๆ การแกะสลักลวดลายผิวหนังของสัตว์รวมไปถึงการลงสีไม้ที่ละเอียดสวยงามสมจริง

การการแกะสลักไม้ส่วนใหญ่จะทำด้วยมือ มีเพียงการใช้เลื่อยยนต์ตัดไม้แค่ตอนเริ่มต้นเท่านั้น จากนั้นจึงใช้สิ่ว ขวาน และมีด ในการแกะสลัก ไม่มีการใช้เครื่องทุ่นแรงอื่น ๆ อีกทำให้การแกะสลักไม้แต่ละชิ้นต้องใช้เวลาจนรวมถึงต้องใช้ฝีมือและความชำนาญของช่างสูงมากจึงทำให้ผลงานที่ได้นั้นก็มีความสวยงามและละเอียดสมจริง

งานไม้แกะสลักของบ้านหลุกนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงเรื่อย ๆ ทำให้มีผลงานที่แปลกใหม่ไม่ซ้ำซากจำเจโดยจะมีการออกแบบและสร้างสรรค์ไม้แกะสลักรูปแบบใหม่ทุกปี ปีละประมาณ 2 แบบ นอกจากนั้นที่หมู่บ้านยังมีการแกะสลักไม้เป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับความเชื่อซึ่งเป็นผลงานที่ไม่เหมือนกับที่ใดด้วย("โครงการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ภูมิปัญญาล้านนาเชิงหัตถกรรม," 2557)

1.6 บรรยายภาพภายในหมู่บ้านและสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ

หมู่บ้านหลุกเป็นชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยธรรมชาติมีป่าไม้และมีแม่น้ำไหลผ่านคือแม่น้ำจางภายในหมู่บ้านหลุกแห่งนี้มีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญและสวยงามอยู่หลายแห่งได้แก่

วัดบ้านหลุก

วัดบ้านหลุกเป็นศาสนาสถานที่มีศิลปะเก่าแก่สร้างขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ.2488 ทั้งยังเป็นวัดที่ใช้ในการทำกิจกรรมทางศาสนาของชุมชนผู้ที่มาเที่ยวชมจึงสามารถสัมผัสกับวิถีชีวิตและการทำบุญตามแบบพื้นบ้านภายในวัดบ้านหลุกมีอาคารเสนาสนะที่เก่าแก่ ได้แก่ กุฏิไม้สักซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมแบบพื้นบ้านตามแบบภาคเหนือสร้างจากไม้สักทั้งหลัง ภายในกุฏิมีงานศิลปกรรมเก่าแก่คือ ชุ่มประตู่หางวันซึ่งเป็นชุ่มประตู่ห้องทางทิศตะวันออกตัวชุ่มทำจากไม้แกะสลักลงรักปิดทองประดับแก้วเงินและมีลายดอกบัวบานชุ่มประตู่ทางหงส์เป็นชุ่มประตู่ห้องทางทิศตะวันตกทำจากไม้แกะสลักลงรักเขียนสีมีลวดลายเป็นพญาลวงซึ่งเป็นสัตว์คล้ายมังกรมีเขาและมีปีกลำตัวของพญาลวงนั้นเกี่ยวกันอยู่แต่ในปัจจุบันได้มีการสร้างเพดานปิดบังชุ่มหางวันและชุ่มประตู่ทางหงส์คงเหลือให้เห็นแต่เพียงเสารับชุ่มหรือเสาหอมเท่านั้นภายในวัดบ้านหลุกยังมีอาคารเสนาสนะที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งคือหอธรรมหรืออาคารเรียนโรงเรียนปริยัติธรรมเก่าหอธรรมนี้ถูกสร้างขึ้นในปี พ.ศ.2493 ในการก่อสร้างนั้นได้มีการขนก้อนหินปูนจากบดออยลงมาปนเพื่อใช้ก่ออิฐและใช้ฉาบในอดีตได้ใช้หอธรรมแห่งนี้ถูกใช้เป็นที่ศึกษาพระธรรมของพระและเณรแต่ในปัจจุบันได้เปลี่ยนมาใช้เป็นที่เก็บของของวัด

ภาพที่ 9 วัดบ้านหลุก (ธรรมมาส ทรงปราสาทเก่าแก่แบบล้านนา)

ที่มา: ท่องเที่ยวเรียนรู้ภูมิปัญญาล้านนาเชิงหัตถกรรม (Lanna Handicraft Tourism: 2557)

ภาพที่ 10 ภูมิสงฆ์สถาปัตยกรรมเก่าแก่แบบล้านนา

ภาพโดย ผู้วิจัย (ปี 2560)

สะพานไม้เก่า (ข้าวไม่มุง)

หมู่บ้านหลุกเป็นหมู่บ้านที่มีแม่น้ำจางคั่นกลางทำให้ในหมู่บ้านต้องแบ่งออกเป็นสองฝั่งแม่น้ำเมื่อถึงฤดูน้ำหลาก ชาวบ้านที่อยู่ทางทิศตะวันออกของลำน้ำจะต้องตัดขาดจากโลกภายนอกเพราะไม่สามารถข้ามมาอีกฝั่งได้ จนกระทั่งประมาณปี พ.ศ.2518 ท่านพระครูจริยคุณก็ได้เห็นถึงความลำบากในการสัญจรข้ามแม่น้ำของชาวบ้าน และมีความคิดที่จะทำสะพานข้ามลำน้ำแม่จางขึ้น ท่านจึงไปปรึกษากับชาวบ้าน และมีมติว่าจะช่วยกันสร้างสะพานไม้เพื่อให้ชาวบ้านได้ใช้สัญจรไปมา ชาวบ้านได้

ช่วยกันสร้างสะพานไม้ที่ทำจากเสาไม้และปูพื้นด้วยไม้ไผ่สานขึ้นถึง 2 ครั้ง แต่สะพานก็ต้องเสียหายไปในฤดูน้ำหลากทั้ง 2 ครั้งแต่ท่านพระครูก็ไม่ละความพยายามที่จะสร้างสะพานข้ามลำน้ำจางนี้ให้ได้ ท่านจึงสร้างสะพานซึ่งมีความแข็งแรงกว่าเดิม โดยเปลี่ยนจากเสาไม้เป็นเสาคอนกรีตขนาดใหญ่จำนวน 12 ต้น สะพานไม้หลังนี้สร้างเสร็จและทำบุญฉลองเมื่อวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ.2519 โดยใช้ชื่อว่าสะพานธรรมจริยคุณ (ราษฎร์อนุสรณ์) และได้ทำการซ่อมแซมครั้งใหญ่เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2556 โดยได้รับงบประมาณจากโครงการหมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยว

ภาพที่ 11 สะพานธรรมจริยคุณ (ราษฎร์อนุสรณ์)
ภาพโดย ผู้วิจัย (ปี 2560)

พระธาตุดอยผาปูน (พระธาตุอุโมงค์ เสด็จम्मณี)

พระธาตุดอยผาปูนเป็นศาสนาสถานศักดิ์สิทธิ์สำคัญคู่ชุมชนที่อยู่ในความดูแลของวัดบ้านหลุก สถานที่แห่งนี้สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2504 และแล้วเสร็จในปี พ.ศ.2505 โดยมีพระธาตุเก่าแก่ที่ชาวบ้านถือว่าเป็นพระธาตุศักดิ์สิทธิ์คู่หมู่บ้านประดิษฐานอยู่บนยอดดอยผาปูน ที่ดอยผาปูนแห่งนี้ยังมีรอยพระบาทข้างซ้ายเหยียบกับก้อนหินผาอีกด้วยในเดือนเมษายนของทุกปีที่บ้านจะมีประเพณีสักการะพระธาตุและพิธีสงฆ์ รอยพระบาทเพื่อให้ชาวบ้านและผู้ศรัทธาได้มาสักการะภายในถ้ำดอยผาปูนแห่งนี้ยังมีจุดชมวิวที่สวยงามสามารถมองเห็นอำเภอแม่ทะได้ในมุมกว้างโดยเฉพาะในตอนเย็นเมื่อพระอาทิตย์ตกดินนอกจากนี้ที่ดอยผาปูนยังมีธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และสวยงามรอยให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาสัมผัส ไม่ว่าจะเป็นหน้าผาถ้ำ 9 แห่งบ่อน้ำสามพี่น้องและภูผาที่มีฐานรูปสัตว์ต่าง ๆ

ภาพที่ 12 พระธาตุดอยผาปูน (สถานปฏิบัติธรรม)

ภาพโดย ผู้วิจัย (ปี 2560)

ภาพที่ 13 พระพุทธรูป (หน้าดอยผาปูน)

ภาพโดย ผู้วิจัย (ปี 2560)

ป้างงานหัตถกรรม

ป้างงานหัตถกรรม (ป้าง เป็นภาษาถิ่น แปลว่า ลาน) เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางหัตถกรรมท้องถิ่นที่เป็นวิถีชีวิตของชาวบ้านลูกที่สืบทอดต่อกันมายาวนานซึ่งป้างงานหัตถกรรมนี้จะเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านมารวมตัวกันทำงานหัตถกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการแกะสลักการสานตะกร้าและการทำดอกไม้โดยป้างงานหัตถกรรมนี้จะกระจายอยู่ทั่วไปภายในหมู่บ้านนักท่องเที่ยวจึงสามารถเดินหรือปั่นจักรยานเที่ยวชมการทำงานหัตถกรรมของแต่ละป้างได้นอกจากนั้นนักท่องเที่ยวที่สนใจยังสามารถทดลองแกะสลักไม้หรือทำหัตถกรรมอื่น ๆ ได้ป้างไม้แกะสลักจะกระจายอยู่ทั่วไปในหมู่บ้าน โดยเฉพาะบ้านที่อยู่เลาะเลียบบลำน้ำจางโดยจะมีการรวมตัวของชาวบ้านเพื่อมาทำงานแกะสลักไม้ อันเป็นงานที่สืบทอดกันมานานกว่า 40 ปี โดยช่างแต่ละคนจะแกะสลักไม้เป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ แตกต่าง

กันไปตามความถนัด เช่น ช้าง ม้า เสือ และสิงโต นอกจากนั้นทางทิศใต้ของหมู่บ้านยังมีปางงานสาน ตะกร้าและปางงานทำดอกไม้แกะสลักกระจายอยู่ด้วย

ภาพที่ 14 ปางไม้แกะสลัก (ทำครก)

ภาพโดย ผู้วิจัย (ปี 2560)

ภาพที่ 15 ปางไม้แกะสลัก (รูปสัตว์ต่าง ๆ)

ภาพโดย ผู้วิจัย (ปี 2560)

1.7 วิถีชีวิตของคนในหมู่บ้าน

ชาวบ้านหลุ่กแต่ละคนจะประกอบอาชีพแตกต่างกันไป ส่วนหนึ่งได้ยึดการทำงานหัตถกรรม เป็นอาชีพหลัก อีกส่วนหนึ่งก็จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมควบคู่ไปกับการทำงานอื่นในยามว่าง เช่น การแกะสลักไม้ การทำตะกร้า การทำดอกไม้จากเศษไม้และการทำไม้เสียบธนบัตรเมื่อถึงฤดูทำนาช่างแกะสลักบางคนก็จะพักงานแกะสลักและไปปลูกข้าวเพียงอย่างเดียวแต่บางคนก็ยังคงทำงานแกะสลักควบคู่ไปด้วยโดยจะปลูกข้าวในตอนกลางวันและทำงานแกะสลักในตอนกลางคืน

ชาวบ้านหลุกส่วนใหญ่จะตื่นไปตลาดสดภายในหมู่บ้านเพื่อหาซื้อของมาทำอาหารตั้งแต่ตี 4 – ตี 5 หลังจากที่ได้รับประทานอาหารเช้าและทำธุระส่วนตัวเสร็จแล้วก็จะแยกย้ายกันไปทำงานของตนคนที่ทำอาชีพแกะสลักเป็นอาชีพหลักก็จะนั่งทำงานแกะสลักไม้ที่บ้านบางคนก็อาจจะมาทำที่ศูนย์โดยทุก ๆ วันจะมีช่างแกะสลักเจ้าประจำมารับอุปกรณ์การแกะสลักไม้จากที่ศูนย์เพื่อกลับไปแกะสลักให้เป็นรูปต่าง ๆ ตามคำสั่งซื้อของลูกค้าภายในศูนย์แกะสลักนั้นจะมีการใช้เลื่อยยนต์ตัดไม้ตั้งแต่เช้าจนถึงเวลาประมาณ 9 นาฬิกา เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่อากาศยังไม่ร้อนมากนักก็ทั้งการใช้เลื่อยยนต์ยังมีเสียงดังหากทำในตอนกลางวันก็อาจไปรบกวนสมาธิของช่างแกะสลักคนอื่นได้ช่างแกะสลักที่มาทำงานที่ศูนย์จะนั่งแกะสลักจนถึงเวลาประมาณ 17 นาฬิกา สำหรับงานที่ต้องใช้เวลาในการแกะสลักมากทำให้ไม่สามารถแกะสลักเสร็จภายในวันเดียวช่างก็จะกลับมาทำต่อในวันรุ่งขึ้น

ภาพที่ 16 วิถีชีวิตชุมชน

ที่มา: ท่องเที่ยวเรียนรู้ภูมิปัญญาล้านนาเชิงหัตถกรรม (Lanna Handicraft Tourism: 2557)

ภาพที่ 17 อาชีพทำครก

ภาพโดย ผู้วิจัย (ปี 2560)

1.8 วิธีการเดินทางเข้ามาในชุมชน

วิธีการเข้ามายังหมู่บ้านโดยรถส่วนตัว

ขับรถตามถนนเชียงใหม่ลำปาง มุ่งหน้าจะไปตากและเกาะคาเมื่อขับผ่านจุดที่มีรูปปั้นถ้วยตาไก่อ้อยู่ทางด้านขวามือแล้วให้ชิดซ้ายจนถึงสามแยกบ้านฟอนแล้วให้เลี้ยวซ้ายไปตามถนนสาย 1036 ขับตรงไปเรื่อย ๆ ประมาณ 15 กิโลเมตรจะเจอสามแยกโรงเรียนนาครีวประชาสามัคคี ให้เลี้ยวซ้ายไปอีก 250 เมตรจะเจอสามแยกอีกครั้งเลี้ยวซ้ายไปอีก 250 เมตร แล้วจึงเลี้ยวขวาโดยสังเกตป้าย “หมู่บ้านหลุก หมู่บ้านแกะสลัก” อยู่ที่หน้าซอยตรงเข้าไปอีก 1.2 กิโลเมตรก็จะพบกับหมู่บ้านหลุก

วิธีการเข้ามายังหมู่บ้านโดยรถสาธารณะ

ท่านสามารถเดินทางโดยรถสาธารณะโดยขึ้นรถบัสจากขนส่งเชียงใหม่มาลงที่ขนส่งลำปาง จากนั้นต่อรถรอบเมือง สี่น้ำเงิน – เหลือง จากขนส่งมาลงที่ควรถแม่ทะ (ขึ้นที่ควรถศรีชุม) แล้วจึงนั่งรถโดยสารสายแม่ทะ (รถสี่น้ำเงิน) ซึ่งมีตั้งแต่เวลา 8.00 – 17.00 น. ของทุกวัน และรถจะออกทุก ๆ 15 นาที ใช้เวลาประมาณ 40 นาทีก็จะมาถึงที่หมู่บ้าน

2. ประเพณีและวัฒนธรรมของหมู่บ้าน

หมู่บ้านหลุกมีความเชื่อเรื่องศาสนามาก่อนข้างมากนอกจากจะมีการจัดงานตามประเพณีทางศาสนาสากลแล้วที่หมู่บ้านหลุกแห่งนี้ยังมีวัฒนธรรมประเพณีอื่น ๆ ที่สืบทอดต่อกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ อาทิเช่น ประเพณีตานไม้ข้าวจีข้าวหลามข้าวใหม่และประเพณีไหว้ผีเจ้าบ้านที่ยังคงสืบทอดและเป็นความเชื่อเฉพาะถิ่นและความเชื่อส่วนบุคคลโดยประเพณีต่าง ๆ จะจัดขึ้นในช่วงเดือนมกราคม – ธันวาคม ของทุกปีโดยจำแนกประเพณีดังต่อไปนี้

2.1 ตารางกิจกรรมประเพณีและวัฒนธรรมของหมู่บ้าน

เดือน	ประเพณี
มกราคม	ประเพณีไหว้ตาลไม้ข้าวจี-ข้าวหลาม-ข้าวใหม่/สร่งน้ำพระธาตุ
กุมภาพันธ์	ประเพณีไหว้ผีเจ้าบ้าน ขึ้น 5 ค่ำ เดือน 5
มีนาคม	วันมาฆบูชา 15 ค่ำ เดือน 3
เมษายน	15 เมษายน แห่ไม้ค้ำศรีวัดบ้านหลุก

	17 เมษายน ประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า/เลี้ยงผีเจ้าบ้าน
พฤษภาคม	สร้างน้ำพระธาตุดอยผาปูน/วันวิสาขบูชา 15 ค่ำ เดือน 6
มิถุนายน	-
กรกฎาคม	วันอาสาฬหบูชา 15 ค่ำ เดือน 8/แห่เทียนพรรษา แรม 1 ค่ำ เดือน 8
สิงหาคม	-
กันยายน	-
ตุลาคม	ประเพณีตาลเปรตพลี (ออกพรรษา) 15 ค่ำ เดือน 11/ตาลก้วยฉลาก
พฤศจิกายน	ยี่เป็ง/ประเพณีลอยกระทง 15 ค่ำ เดือน 12
ธันวาคม	ประเพณีตานไม้ข้าวจี-ข้าวหลาม-ข้าวใหม่

กรอบสีฟ้า คือ ประเพณีพื้นถิ่น

กรอบสีขาว คือ ประเพณีสากล

ตารางที่ 1.2 แสดงประเพณีและวัฒนธรรมของหมู่บ้าน

2.2 สร้างน้ำพระธาตุวัดบ้านหลุก

ประเพณีสร้างน้ำพระธาตุวัดบ้านหลุกจัดขึ้นในช่วงเดือนมกราคมทุกปีตรงกับเดือนสี่เป็ง (นับแบบพื้นเมือง) มีการสร้างน้ำพระธาตุและการเปลี่ยนผ้าห่มของพระธาตุวัดบ้านหลุกพระภิกษุสามเณรในวัดบ้านหลุกและสมาชิกในชุมชนบ้านหลุกจะมีการเตรียมสิ่งของและจัดเตรียมงานสร้างน้ำพระธาตุสมาชิกในชุมชนได้มีส่วนร่วมและได้ร่วมทำบุญ

2.3 ประเพณีเลี้ยงผีเจ้าบ้าน

ประเพณีเลี้ยงผีเจ้าบ้าน คือ ประเพณีมีไว้เพื่อสักการบูชาเจ้าพ่อบ้านซึ่งผีเจ้าบ้านของบ้านหลุกใต้จะมีอยู่สองแห่ง คือ พ่อแสนมูมเมืองหรือชาวบ้านเรียกกันว่าพ่อเฝ้าบ้าน (เฝ้าใต้) จะอยู่ศาลาอเนกประสงค์ของชุมชนบ้านหลุกใต้โดยจัดประเพณีเลี้ยงผีเจ้าบ้านจัดขึ้นในวันที่ 17 เมษายนของทุก

ปีและอีกหนึ่งแห่ง คือ พ่อเจ้าพรหมแสนเมือง (ฝั่งเหนือ) จะอยู่บริเวณข้างวัดบ้านหลุกโดยจะจัดประเพณีเลี้ยงผีเจ้าบ้านในเดือนกุมภาพันธ์ซึ่งประเพณีเลี้ยงผีเจ้าบ้านจะจัดขึ้นปีละครั้งการจัดประเพณีดังกล่าวจะมีเครื่องของต่าง ๆ มาถวายให้กับผีเจ้าพ่อบ้านมีการเปลี่ยนขมิ้นน้ำสมป่อยและจัดสถานที่ในงานโดยคนเฒ่าคนแก่หรือผู้สูงอายุในชุมชนจะเป็นผู้จัดการในการเตรียมของและขั้นตอนต่าง ๆ ซึ่งได้มีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นและปัจจุบันยังมีวัยรุ่นและวัยอื่น ๆ เข้าร่วมประเพณีนี้ในชุมชนบ้านหลุกได้และชุมชนใกล้เคียงเข้าร่วมประเพณีนี้โดยมีจิตศรัทธาและเคารพนับถือของแต่ละบุคคลในประเพณีเลี้ยงผีเจ้าบ้านมีกิจกรรมการรดน้ำดำหัวผีเจ้าพ่อบ้านและการขอโหรากรรมการขอขมาผีเจ้าพ่อบ้านในสิ่งที่ตนได้ล่วงเกินส่วนใหญ่สมาชิกในชุมชนบ้านหลุกได้จะมาขอพรต่อทั้งสองท่านในเรื่องของการประกอบอาชีพการค้าขายและการเดินทางโดยปลอดภัยโดยปลอดภัยซึ่งผีเจ้าพ่อบ้านทั้งสองเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่คู่ชุมชนบ้านหลุกได้และเป็นที่ยึดเหนี่ยวมาเป็นเวลานาน

2.4 ประเพณีเลี้ยงผีปู่-ย่า

ประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า จัดขึ้นช่วงเทศกาลวันสงกรานต์โดยจะมีกิจกรรมการรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ในชุมชนบ้านหลุกได้และจะมีการเลือกวันใดวันหนึ่งที่ไม่ตรงกับวันพระตามปฏิทินในการทำการเลี้ยงผีปู่ย่า ในประเพณีนี้จะมีร่างทรง (ม้านั่งหรือม้าขี่) ของผีปู่ย่า คือ คุณยายศรีปิ่น โสภาแปง เป็นสมาชิกในชุมชนบ้านหลุกได้ที่มีความเชื่อและความศรัทธาให้ความศรัทธาให้ความเคารพนับถือในเรื่องผีปู่ย่าและสมาชิกในชุมชนบ้านหลุกได้จะมีการเปลี่ยนขันดอกไม้ขันธัญเชิญของพ่อเฝ้าบ้านเพื่อความเป็นสิริมงคลปกป้องรักษาชุมชนบ้านหลุกได้และเป็นการจัดเตรียมสถานที่ก่อนเข้าสู่วันที่จัดสมาชิกในชุมชนนิยมมาสักการะบูชาและขอพรจากผีปู่ย่าทางชุมชนบ้านหลุกได้ จัดขึ้นในวันที่ 14 เมษายนร่วมกับการทอดผ้าป่าสำนึกกรักบ้านเกิดของชุมชนบ้านหลุกได้เพื่อเป็นการปลุกฝังให้ลูกหลานของสมาชิกในชุมชนกลับบ้านเกิดในช่วงสงกรานต์ได้เข้าร่วมประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่าเพื่อความเป็นสิริมงคลและขอพรกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่คู่กับชุมชนได้ปกป้องรักษาคุ้มครองปลอดภัยตลอดทั้งปีและเดินทางกลับโดยสวัสดิภาพซึ่งทุกปีที่ผ่านมาทางชุมชนบ้านหลุกได้ได้จัดประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่าในทุกวันที่ 17 เมษายนซึ่งเป็นวันที่ลูกหลานของสมาชิกในชุมชนเดินทางกลับต่างจังหวัด

2.5 ประเพณีตานข้าวจีข้าวหลามข้าวใหม่

ประเพณีตานข้าวจีข้าวหลามข้าวใหม่ตรงกับเดือนสี่เป็น (นับแบบพื้นเมือง) หรือตรงกับช่วงเดือนธันวาคม - มกราคม คือ สมาชิกในชุมชนจะนำข้าวจีข้าวหลามข้าวใหม่ที่เป็นผลิตผลใหม่ในแต่ละปีของสมาชิกในชุมชนนำมาถวายและทำพิธีเพื่อความเป็นสิริมงคลตอบแทนพระแม่ธรณีและสิ่ง

ศักดิ์สิทธิ์และขอบคุณที่ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรมีผลผลิตที่ดีมีความอุดมสมบูรณ์ โดยจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของสมาชิกในชุมชนเพื่อเป็นกำลังใจในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตในประเพณีนี้จะมีการสร้างเจดีย์จากการใช้ไม้จี้ที่มีลักษณะเป็นไม้หนามชาวเหนือเรียกว่าไม้หลัวพระเจ้า โดยสมาชิกในชุมชนจะนำไม้ดังกล่าวมารวมกันไว้ที่วัดบ้านลูกและจะช่วยกันสร้างก่อเป็นรูปเจดีย์ขนาดใหญ่ซึ่งทำให้เห็นถึงความสามัคคีและการช่วยเหลือกันของคนในชุมชนเมื่อสร้างเสร็จจะตั้งทิ้งไว้เมื่อครบเข้าสู่เดือนห้า (นับแบบพื้นเมือง) จะทำการเผาทิ้งเพื่อสำนึกบุญคุณของบรรพบุรุษของแต่ละครอบครัวสำนึกในที่ทำมาหากินของแต่ละครอบครัว

ภาพที่ 18 ประเพณีตาลไม้ข้าวจีข้าวหลาม
ภาพโดย ผู้วิจัย (ปี 2560)

2.6 ประเพณีแห่ไม้ค้ำศรี

ประเพณีแห่ไม้ค้ำศรี จัดขึ้นในเดือนเมษายนของทุกปีซึ่งแต่ละปีจะมีการกำหนดวันไม่ตรงกันสำหรับในปีนี้ชุมชนบ้านลูกได้จัดขึ้นในวันที่ 15 เมษายน 2558 โดยมีกิจกรรมสรงน้ำพระในวัดบ้านลูกและมีจำนวน 3 หมู่บ้านที่มีการเข้าร่วมพิธีการแห่ไม้ค้ำศรีไปยังวัดบ้านลูกโดยจะนำไม้ค้ำศรีไปค้ำต้นโพธิ์ของวัดเพื่อความเป็นสิริมงคลและมีวัตถุประสงค์เพื่อซ่อมแซมหรือสมทบทุนให้กับวัดบ้านลูกหรือกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชนบ้านลูกซึ่งจะมีการประชุมและหาข้อตกลงในการจัดงาน

2.7 คุณค่าทางวัฒนธรรม

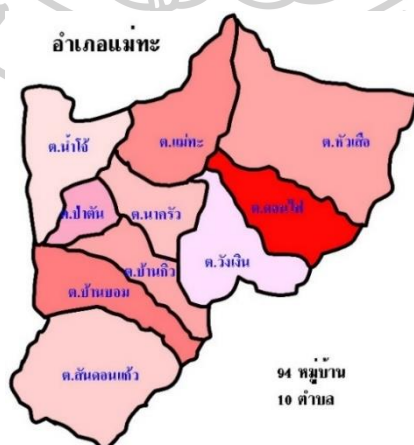
วัฒนธรรม	คุณค่า
ด้านภูมิปัญญา	การแกะสลักไม้รูปสัตว์ต่างๆ การทำครกไม้ การทำตะกร้าไคร้
การแกะสลักไม้รูปสัตว์ต่างๆ การทำครกไม้ การทำตะกร้าไคร้	วัดบ้านลูก/ กุฏิไม้สัก/ ชุมนประตู่ทางวัน/ ชุมนประตู่ทางหงษ์/ หอธรรมสร้าง/

	จากหินปูน/ สะพานธรรมจริยะคุณ (ราชภัฏ อนุสรณ์)/ ไม้ซำมุง/ วัดพระธาตุดอยผาปูน ที่ประดิษฐาน รอยพระพุทธรูปบาท
ด้านภาษา	ภาษาถิ่นพื้นเมืองเป็นหลัก และ ภาษาไทยกลาง
ด้านอาชีพ	ทำการเกษตรเช่น ทำไร่ข้าวโพด ปลูกข้าว และ ทำงาน แกะสลักไม้ ทำตะกร้า ทำดอกไม้

ตารางที่ 1.3 แสดงคุณค่าทางวัฒนธรรม

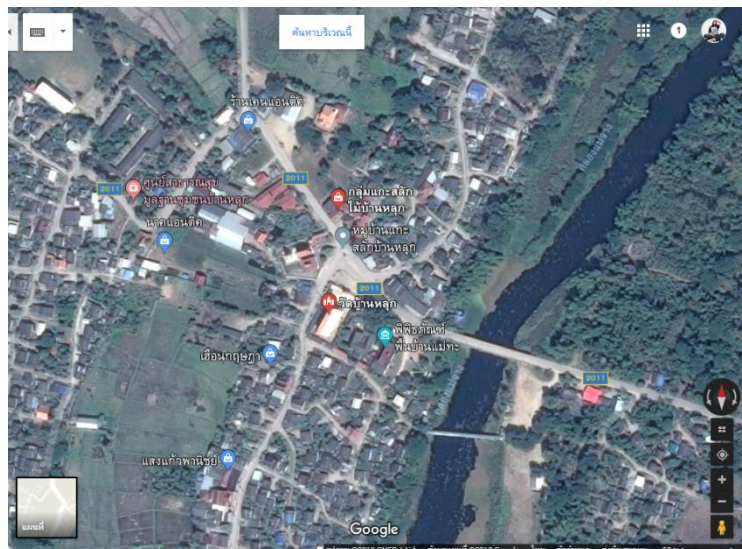
3. ลักษณะภูมิประเทศ

อำเภอแม่ทะมีประวัติการก่อตั้งเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2450 ที่ว่าการอำเภอแม่ทะเดิมมีที่ตั้งอยู่ ณ ที่ว่าการอำเภอแม่ทะปัจจุบันแต่ตั้งอยู่ที่บ้านป่าต้นหมูที่ 5 ตำบลป่าต้นอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอในปัจจุบันไปทางทิศใต้ประมาณ 5 กิโลเมตร โดยอาศัยชื่อตำบลเป็นชื่อของอำเภอเรียกว่า อำเภอป่าต้นต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2452 ชุนตันธนารักษ์นายอำเภอป่าต้นสมัยนั้นได้พิจารณาเห็นว่ากรมทางรถไฟแห่งประเทศไทยมีโครงการวางรางรถไฟไปถึงเชียงใหม่โดยมีเส้นทางผ่านเนื้อที่บ้านแม่ทะหมูที่ 1 ตำบลแม่ทะจึงย้ายที่ว่าการอำเภอไปที่นั่นและเปลี่ยนชื่อจากอำเภอป่าต้นเป็นอำเภอแม่ทะตามชื่อหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอป่าต้น (ที่ตั้งอำเภอเดิม ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณ 15 กิโลเมตร)

ภาพที่ 19 ลักษณะภูมิประเทศอำเภอแม่ทะ

ที่มา: จังหวัดลำปาง (ปี 2557)

ภาพที่ 20 ลักษณะภูมิประเทศบ้านหลุก
ที่มา: google map (ปี 2560)

ด้านการปกครองส่วนท้องถิ่น

ท้องที่อำเภอแม่ทะประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 10 แห่ง ได้แก่

1. เทศบาลตำบลป่าต้นนาครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลนาครีและตำบลป่าต้นทั้งตำบล เทศบาลตำบลแม่ทะครอบคลุมพื้นที่ตำบลแม่ทะทั้งตำบล
2. เทศบาลตำบลน้ำโจ้ครอบคลุมพื้นที่ตำบลน้ำโจ้ทั้งตำบล
3. เทศบาลตำบลสิริราชครอบคลุมพื้นที่ตำบลสันดอนแก้วทั้งตำบล
4. เทศบาลตำบลนาครีครอบคลุมพื้นที่ตำบลนาครี (เฉพาะนอกเขตเทศบาลตำบลป่าต้นนาครี)
5. องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกิวครอบคลุมพื้นที่ตำบลบ้านกิวทั้งตำบล
6. องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านบอมครอบคลุมพื้นที่ตำบลบ้านบอมทั้งตำบล
7. องค์การบริหารส่วนตำบลดอนไผ่ครอบคลุมพื้นที่ตำบลดอนไผ่ทั้งตำบล
8. องค์การบริหารส่วนตำบลหัวเสือครอบคลุมพื้นที่ตำบลหัวเสือทั้งตำบล
9. องค์การบริหารส่วนตำบลวังเงินครอบคลุมพื้นที่ตำบลวังเงินทั้งตำบล

ด้านเศรษฐกิจ

อำเภอแม่ทะมีการปลูกพืชหลายชนิดเช่น ข้าว ข้าวโพด แตงโม พริก มะเขือ และกระเทียม แต่ที่ปลูกมากที่สุดคือ ข้าว

4. ด้านองค์ประกอบของศูนย์การเรียนรู้

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน หมายถึง “สถานที่” ที่เป็นศูนย์กลางการจัดการเรียนรู้เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่ปัจจุบันนิยมจัดตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ถ่ายทอดแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของประชาชนในชุมชนเป็นจุดถ่ายทอดความรู้ไปยังผู้ที่สนใจภายนอกชุมชนและเป็นแหล่งบริการชุมชนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนเน้นถ่ายทอดความรู้และเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตและกิจกรรมการพัฒนาของชุมชน

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน หมายถึง เป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลข่าวสารความรู้ของชุมชนที่จะนำไปสู่การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้สำหรับประชาชนในชุมชนเป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยมและเอกลักษณ์ของชุมชนอีกทั้งเป็นแหล่งบริการชุมชนด้านต่าง ๆ เช่นการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการเรียนรู้ชุมชนโดยเน้นกระบวนการการเรียนรู้เพื่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนเพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมก่อให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้และมุ่งเน้นการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง เป็นศูนย์การเรียนรู้ของประชาชนที่ดำเนินการโดยประชาชนและเพื่อประชาชนที่ก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ไม่ใช่ศูนย์ฝึกอบรมประจำหมู่บ้านที่รองรับการนัดหมายจากวิทยากรภายนอก แต่จะเป็นสถานที่ที่จะสร้างความผูกพันระหว่างคนในชุมชนกับเรื่องราวของตัวเองเป็นสำคัญ

(คู่มือการสร้างศูนย์การเรียนรู้ชุมชน, 2550)ได้จำแนก รูปแบบของศูนย์การ เรียนรู้ชุมชน ประเภทต่าง ๆ ไว้ 8 ประเภท โดยแต่ละประเภทมีจุดมุ่งหมายและกิจกรรมแตกต่างกัน ออกไป สรุปได้ดังนี้

1. ห้องแสดงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นส่วนที่แสดงถึงการเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะ จารีต ประเพณีวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งมีอัตลักษณ์ และ

ความเชื่อประเพณีเป็นของท้องถิ่นซึ่งห้องแสดงวัฒนธรรมมีการจัดแสดงเครื่องมือเครื่องใช้ในการดำรงชีวิตวัฒนธรรมเครื่องแต่งกายหรือประกอบอาชีพของคนในชุมชน

2. ห้องอินเทอร์เน็ตชุมชน เป็นส่วนที่ส่งเสริมการเรียนรู้เท่าทันโลกของเทคโนโลยีที่ไร้พรมแดน เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เข้าถึงเทคโนโลยีและมีพัฒนาการสารสนเทศเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ชุมชนที่ส่งเสริมเครือข่ายแห่งการเรียนรู้และพัฒนาเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้เสมือนจริงโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและ เป็นแหล่งรวมสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์โดยทั่วไปจะจัดบริการให้สืบค้นข้อมูลที่เป็นความรู้ที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาการเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ ที่บุคคลในชุมชนสนใจผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เช่น ข้อมูลด้านวัฒนธรรม โดยเชื่อมโยงกับหน่วยงานที่มีข้อมูลด้านวัฒนธรรม อาทิ หอจดหมายเหตุพิพิธภัณฑสถานทั้งจัดบริการส่งเสริมการศึกษาในระบบทางไกล เช่น ให้บริการศึกษา ด้วยตนเองผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตโดยผู้มาใช้บริการลงทะเบียนเรียนกับสถานศึกษาที่จัดการเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์ที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

3. ห้องวิชาการชุมชน เป็นสถานที่จัดประชุมสัมมนาฝึกอบรมหัวข้อต่าง ๆ เช่น เรื่องภาษา การเลี้ยงลูกและแนวทางการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษามุมพัฒนาการศึกษาด้วยตนเอง เช่น มุมสายสามัญของการศึกษานอกโรงเรียนมุมมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชมุมมหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นต้นเป็นสถานที่จัดกิจกรรมกลุ่มพัฒนาความรู้ในชุมชนและเป็นห้องถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ซึ่งจัดบริการแก่ชุมชนบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกนอกจากนี้ยังเป็นจุดถ่ายทอดความรู้ด้านต่าง ๆ เช่น สารคดีประวัติศาสตร์ต่าง ๆ องค์กรความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อเด็กเยาวชนและประชาชนในชุมชนห้องวิชาการชุมชนจัดตั้งโดยมุ่งหวังให้เกิดกิจกรรมที่มีการสนับสนุนให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและความเดือดร้อนโดยการเรียนรู้ละร่วมกันแสวงหาคำตอบของปัญหาที่เกิดขึ้น

4. ห้องเรียนรู้กลุ่มอาชีพชุมชน เป็นส่วนเผยแพร่ผลงานกลุ่มอาชีพการดำเนินงานการรวมกลุ่มการฝึกและพัฒนาอาชีพและเป็นการเปิดโอกาสทางการตลาดของกลุ่มอาชีพในชุมชนจะได้สัมผัสกับการทำงานกลุ่มอาชีพอย่างแท้จริง

5. ร้านค้าชุมชน เป็นส่วนส่งเสริมการเรียนรู้การดำเนินเชิงธุรกิจร่วมกันเพื่อการพัฒนาก้าวไปเป็นรูปแบบของสหกรณ์ชุมชนและวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตลอดจนเน้นการเชื่อมโยงเครือข่ายการผลิตจากชุมชนและดำเนินการตลาดร่วมกับชุมชนซึ่งร้านค้าชุมชนจัดบริการสินค้าราคาต้นทุนต่ำเพื่อเป็นทางเลือกของผู้บริโภคในชุมชนและเป็น

ศูนย์จัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากชุมชนหรือสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ที่มีข้อมูลสินค้าชุมชนแคตตาล็อกสินค้าและผลิตภัณฑ์ศูนย์สาธิตของดีเด่นของชุมชนเป็นต้น

6. ลานกิจกรรมชุมชน เป็นสถานที่ช่วยเสริมสร้างพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนให้มีการทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกันบริการเครื่องเล่นสำหรับเด็กมีการจัดกิจกรรมเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์และสานสายใยครอบครัวเช่น กิจกรรมศิลปะ การร้องเพลง การเล่นเกมต่าง ๆ เวทีสำหรับปราชญ์ชุมชนคนเด่นคนดังมาแสดงให้ชุมชนทราบถึงความสามารถ

7. ห้องสมุดชุมชน/ห้องสมุดประชาชน เป็นรูปแบบของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนประเภทหนึ่งซึ่งปัจจุบันดำเนินงานห้องสมุดประชาชนตำบลได้มีการถ่ายโอนให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้รับผิดชอบศูนย์การเรียนรู้ชุมชนประเภทนี้จัดตั้งขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายให้มีการจัดการเรียนรู้และจัดกิจกรรมที่มีความยืดหยุ่นตามความต้องการของประชาชนเพื่อให้สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตและตอบสนองต่อความต้องการการเรียนรู้ของประชาชนในชุมชน ให้บริการหนังสือทุกประเภทตั้งแต่พัฒนาการของเด็กเล็กเยาวชนผู้สนใจเฉพาะด้านมีบริการสื่อวารสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่มีความทันสมัยและควรจัดให้มีสื่อซึ่งสามารถก่อให้เกิดลักษณะของการเรียนรู้ที่รื่นรมย์และมี ชีวิตชีวาเช่น วิทยุทัศน์ เทปบันทึกภาพ เทปบันทึกเสียงแผ่นเสียง ภาพสไลด์รวมถึงอินเทอร์เน็ตด้วยแหล่งที่มาของหนังสือและสื่อประเภทต่าง ๆ นอกเหนือจากงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้วยังได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานเอกชนและประชาชนทั่วไปที่ต้องการเห็นคนมีการอ่านหนังสือและมีความรู้มากขึ้น

8. ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน/ชุมชน เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนอีกประเภทหนึ่งที่ได้มีการถ่ายโอนให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินงานเป็นที่ให้ประชาชนได้รับทราบข่าวสารและความรู้ต่าง ๆ ส่งเสริมการอ่านหนังสือและป้องกันการมีหนังสือรวมทิ้งเพื่อสร้างนิสัยรักการอ่านหนังสือของประชาชน

โครงสร้างของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

(อดุลย์ เนียมบุญญา & คณะ, 2550) โครงสร้างหลักของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนประกอบด้วย

ภาพที่ 21 แผนภาพแสดงระเบียบข้อบังคับศูนย์การเรียนรู้
ที่มา: คู่มือศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (กรมการพัฒนากระทรวงมหาดไทย, 2550)

คณะกรรมการ ประกอบด้วยผู้แทนจาก ผู้นำชุมชนกลุ่ม/องค์กร เครือข่ายองค์กรชุมชน ประชาชนชาวบ้าน อาสาสมัคร ฯลฯ ซึ่งมาจากการคัดเลือกของชาวบ้านเอง และชาวบ้านให้การยอมรับ คณะกรรมการจะร่วมมือกันวางแผนและดำเนินตามแผนยุทธศาสตร์ที่ได้ร่วมกันกำหนด เพื่อระดมพลังให้เกิดการเรียนรู้และบริหารจัดการในศูนย์การเรียนรู้ให้สามารถดำเนินได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ที่ปรึกษา เป็นภาคีการพัฒนาภาครัฐเช่น พัฒนาชุมชน การศึกษานอกโรงเรียน เกษตร สาธารณสุขและองค์กรปกครองท้องถิ่น

ระเบียบข้อบังคับ ซึ่งคณะกรรมการได้จัดทำขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อเป็นแนวทางในการบริหารศูนย์การเรียนรู้

สถานที่ เล็กหรือใหญ่ไม่สำคัญอาจจะอยู่ในห้องอาคาร อบต. บ้านผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำ บ้านของประชาชนชาวบ้าน ศาลาวัด ใต้ต้นไม้ ศาลากลางบ้าน ซึ่งเป็นสถานที่พบปะประชุมทำงานกันได้

ตลอดเวลาให้เป็นสถานที่ที่เป็นสัญลักษณ์ของการรวมตัวกันเพื่อการเรียนรู้ไม่จำเป็นต้องหา
งบประมาณมาก่อสร้างศูนย์การเรียนรู้ใหม่

การบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ คณะกรรมการได้รับการคัดเลือกมีการบริหารจัดการ
เพื่อให้ศูนย์การเรียนรู้สามารถบริหารจัดการได้อย่างเป็นรูปธรรม

งบประมาณ เพื่อพัฒนาคณะกรรมการของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนให้สามารถทำงานได้อย่างมี
ประสิทธิภาพและจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้

องค์ประกอบภายในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

เนื้อหาสาระของการเรียนรู้การเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ ประกอบด้วย

ข้อมูล ได้แก่ ข้อมูลด้านผลิตภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นเอกลักษณ์ของชุมชนโครงการกิจกรรม ฯลฯ

สารสนเทศ ได้แก่ ประวัติหมู่บ้าน แผนที่ตั้ง ลักษณะภูมิประเทศ (ภูมิอากาศ/ฤดูกาล) การ
ประกอบอาชีพของชุมชนผลิตภัณฑ์มวลรวมของหมู่บ้านผลิตภัณฑ์ที่น่าสนใจของหมู่บ้าน ศิลปะ/
วัฒนธรรม/ภูมิปัญญาของหมู่บ้าน สถานที่ท่องเที่ยว/สถานที่บริการการคมนาคม (การเดินทางไปยัง
หมู่บ้าน) ประเพณีเทศกาลประจำปี ทักษะ/ฝีมือของภายในหมู่บ้าน

ข่าวสารเพื่อการดำเนินชีวิตและการพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น เทคนิควิทยาการใหม่ๆ ที่
เกี่ยวข้องกับหมู่บ้านเพื่อเพิ่มความรู้ความสามารถให้กับคนในชุมชน

ข่าวสารเพื่อการพัฒนาหมู่บ้าน เช่น ยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุขของจังหวัด การบำรุงรักษาถนนใน
หมู่บ้านการอนุรักษ์และบำรุงสถานที่สำคัญของชุมชน

ความรู้ ได้แก่ ด้านวัฒนธรรมด้านการประกอบอาชีพ/ผลิตภัณฑ์ชุมชนความรู้ที่ชุมชน
ต้องการเพื่อค้นหาอัตลักษณ์ชุมชน

หน้าที่ของคณะกรรมการ

1. กำหนดเป้าหมายของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนวางแผนปฏิบัติการและดำเนินการต่าง ๆ
เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้

2. ทำแผนที่จุดเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เข้ามาศึกษาเรียนรู้สามารถพบได้ง่าย

3. สร้างและบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อให้เป็นศูนย์กลางในการบริการความรู้ ข้อมูลข่าวสารและการดำเนินงานกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ตามความต้องการของประชาชน

4. พัฒนาคณะกรรมการบริการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนผู้นำชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องต้องมีความเข้าใจและเห็นความสำคัญของการส่งเสริมการจัดการความรู้ในชุมชนและร่วมปฏิบัติกันได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้การจัดการความรู้ของชุมชนเป็นไปอย่างมีระบบและต่อเนื่อง

5. ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้มีความหลากหลายทั้งเนื้อหาสาระรูปแบบการเรียนรู้ เพื่อให้สามารถสนองตอบความต้องการของคนในชุมชนได้มากที่สุด

6. แสวงหารายได้หรือทุนสำหรับดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของศูนย์การเรียนรู้เช่น รายได้จากผู้ที่มาศึกษาดูงานรายได้จากการฝึกอบรมจากการขายสินค้าหรือของที่ระลึกหรือจากการให้บริการอื่นๆ

4.1 แนวทางการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

กรมพัฒนาชุมชนได้จัดทำแนวทางการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนใน 2 รูปแบบดังนี้

พื้นที่ที่ไม่มีศูนย์การเรียนรู้ชุมชน หมายถึง เป็นพื้นที่ที่ไม่เคยมีกิจกรรมด้านส่งเสริมการเรียนรู้ เลย ไม่เคยมีการสำรวจปราชญ์ชาวบ้านไม่มีอาคารแต่ก็ไม่ได้หมายความว่าหมู่บ้านนี้จะไม่มีการสำรวจชาวบ้านหรือความรู้ของหมู่บ้านเพียงแต่ไม่เคยสำรวจมาก่อนเท่านั้นเป้าหมายในการดำเนินงานในพื้นที่ประเภทนี้ก็คือการทำให้เกิดจุดเรียนรู้ ซึ่งหมายถึงการระบุได้ว่าคนเก่งผู้รู้ปราชญ์ชาวบ้านในเรื่องต่าง ๆ อยู่ที่ใดข้อมูล ปัจจุบันที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาหมู่บ้านเท่าที่มีอยู่นั้นอยู่ที่ใด แล้วทำแผนที่แสดงเป็นจุดเรียนรู้แสดงไว้ในสถานที่ที่เป็นศูนย์รวมของหมู่บ้านอาจเป็นบ้านผู้ใหญ่บ้าน วัด โรงเรียน ศาลาประชาคม ฯลฯ และจัดทำป้ายแสดงจุดเรียนรู้ไว้ที่บ้านที่จะให้ความรู้นั้น ๆ

ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. จัดเวทีประชาคมเผยแพร่ความคิดชี้แจงวัตถุประสงค์และประโยชน์ของศูนย์เรียนรู้ชุมชน
2. สรรหาแกนนำแต่งตั้งคณะทำงานของหมู่บ้าน สำรวจและจัดทำจุดเรียนรู้
3. แกนนำเก็บข้อมูลคนเก่งผู้รู้ปราชญ์ชาวบ้าน ในเรื่องต่าง ๆ
4. แกนนำค้นหาผู้รู้ที่จะบอกเล่าประวัติของหมู่บ้านได้
5. จัดทำแผนที่จุดเรียนรู้ของหมู่บ้าน

พื้นที่ที่มีจุดเรียนรู้ หมายถึง พื้นที่ที่ไม่มีศูนย์เรียนรู้ แต่สามารถระบุได้ว่าคนเก่ง ผู้รู้ ปราชญ์ ชาวบ้านในเรื่องต่าง ๆ อยู่ที่ใดข้อมูลปัจจุบันที่ประโยชน์ในการพัฒนาหมู่บ้านเท่าที่มีอยู่นั้นอยู่ที่ใดมีแผนที่แสดงเป็นจุดเรียนรู้แสดงไว้ในสถานที่ที่เป็นศูนย์รวมของหมู่บ้านอาจเป็นบ้านผู้ใหญ่บ้าน วัด โรงเรียนศาลาประชาคม ฯลฯ และมีป้ายแสดงจุดเรียนรู้ไว้ที่บ้านของผู้ที่จะให้ความรู้ นั้น ๆ เป้าหมายในการดำเนินงานในพื้นที่ประเภทนี้คือการทำให้เกิดศูนย์รวมความรู้ของหมู่บ้านให้ได้ซึ่งหมายถึงมีองค์ความรู้ประจำหมู่บ้านบันทึกจำแนกเป็นเรื่อง ๆ มีบันทึกประวัติหมู่บ้านอย่างละเอียดครอบคลุม

อัตลักษณ์และชาติพันธุ์มีการบันทึกเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านวิถีชีวิตของชุมชนในอดีตถึงปัจจุบันนั้นมีข้อมูลปัจจุบันของหมู่บ้านที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาหมู่บ้าน

ขั้นตอนการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน ประกอบด้วย

1. จัดเวทีประชาคมเพื่อชี้แจงให้เห็นความสำคัญของศูนย์เรียนรู้ชุมชนและกำหนดหัวข้อความรู้ที่จำเป็นเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน หาอาสาสมัครบันทึกความรู้ภูมิปัญญา
2. อาสาสมัครวางแผนปฏิบัติการจัดการความรู้ของชุมชนคือการจัดเก็บข้อมูลประวัติหมู่บ้านจัดการความรู้ของจุดเรียนรู้ให้เป็นลายลักษณ์อักษรและปรับข้อมูลของหมู่บ้าน
3. อาสาสมัครสืบค้นบันทึกประวัติหมู่บ้านและวิถีชีวิตของชุมชนในอดีต
4. อาสาสมัครจัดการความรู้ของจุดเรียนรู้ให้เป็นลายลักษณ์อักษรรวบรวมเป็นบันทึกภูมิปัญญาของหมู่บ้านโดยมีคนเก่งผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้านเป็นเจ้าของความรู้และเป็นที่วิทยากรของชุมชนในการถ่ายทอดความรู้ นั้น ๆ
5. อาสาสมัครปรับข้อมูลสารสนเทศเช่น ข้อมูล จปฐ. ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน/ ชุมชน (กชช.2ค.) ทะเบียนผู้นำกลุ่มองค์กรกองทุน ฯลฯ ให้เป็นปัจจุบันขั้นตอนที่ 6 รวบรวมผลจากขั้นตอนที่ 3 - 5 เตรียมนำเสนอประชาคมให้ตรวจสอบและรับรองความเที่ยงตรง

พื้นที่ที่มีศูนย์รวมความรู้ประจำหมู่บ้าน หมายถึง พื้นที่ที่ยังไม่มีอาคารศูนย์เรียนรู้แต่มีแผนที่จุดเรียนรู้มีองค์ความรู้ประจำหมู่บ้านบันทึกจำแนกเป็นเรื่อง ๆ มีบันทึกประวัติหมู่บ้านอย่างละเอียดครอบคลุมอัตลักษณ์และชาติพันธุ์มีการบันทึกเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านวิถีชีวิตของชุมชนในอดีตถึงปัจจุบันมีข้อมูลปัจจุบันของหมู่บ้านที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาหมู่บ้าน

เป้าหมายในการดำเนินการคือทำให้เกิดศูนย์การเรียนรู้ซึ่งหมายถึงมีอาคารจัดแสดงองค์ความรู้ภูมิปัญญา ข้อมูล ข่าวสารความรู้มีคณะกรรมการบริหารศูนย์เรียนรู้ชุมชนมีความรู้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการพัฒนาหมู่บ้านละมีการส่งเสริมการเรียนรู้ภายในชุมชน

ขั้นตอนการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน

1. จัดเวทีประชาคม เพื่อรับรองความเที่ยงตรงขององค์ความรู้ภูมิปัญญาประวัตินุ่บ้านและชี้ให้เห็นความสำคัญของการมีศูนย์เรียนรู้ชุมชนเพื่อเก็บรักษาองค์ความรู้ภูมิปัญญาประวัตินุ่บ้านและข้อมูลให้อยู่ในสถานที่ที่ทุกคนในชุมชนจะใช้ประโยชน์ได้พร้อมกับสรรหาคณะกรรมการบริหารและดำเนินการศูนย์เรียนรู้ชุมชน (คู่มือเกณฑ์มาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยชุมชน ฉบับปรับปรุง ปี 2558)

2. จัดประชุมร่วมแกนนำอาสาสมัครและคณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ เพื่อออกแบบการจัดตั้งและดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชนวางแผนปฏิบัติการจัดตั้งและดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชนในขั้นตอนนี้ต้องให้ทราบได้ว่าอาคารที่จะใช้เป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนจะใช้อาคารที่มีอยู่ในชุมชนหรือจะก่อสร้างอาคารใหม่ถ้าจะก่อสร้างใหม่จะใช้ที่ใดมีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใดต้องใช้งบประมาณเท่าใดจะหาเงินจากที่ใดถ้าใช้อาคารที่มีอยู่แล้วจะต้องปรับปรุงเพื่อใช้งานเพียงใดต้องใช้งบประมาณเท่าใดจะหาเงินจากที่ใด

3. สํารวจแหล่งงบประมาณศึกษาระเบียบของแหล่งงบประมาณเขียนโครงการเสนอขอรับการสนับสนุน

4. สร้าง/ปรับปรุงอาคารแล้วบรรจุข้อมูลข่าวสารความรู้ไว้ในอาคาร

5. จัดกิจกรรมการเรียนรู้ภายในชุมชน

6. คณะกรรมการบริหารศูนย์กำหนดระเบียบการบริหารศูนย์เรียนรู้ชุมชนโดยให้มี ประเด็นสำคัญอย่างน้อย 2 เรื่อง คือ การดูแลบำรุงรักษาอาคารศูนย์จะทําอย่างไรและการใช้อาคารจัดกิจกรรมจะต้องทําอย่างไร

พื้นที่ที่มีศูนย์เรียนรู้ชุมชน หมายถึง พื้นที่ที่มีอาคารจัดแสดงองค์ความรู้ ข้อมูล ข่าวสารความรู้มีคณะกรรมการบริหารศูนย์เรียนรู้ชุมชนมีความรู้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการพัฒนาหมู่บ้านและมีการส่งเสริมการเรียนรู้ภายในชุมชนแต่ยังไม่มีการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้เท่าใดนักไม่มีการพัฒนาความรู้ใหม่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนยังไม่มีระบบการจัดการที่ดีเป้าหมายของการดำเนินการคือ ทำให้เป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนสมบูรณ์แบบให้ได้ซึ่งมีรูปแบบ ดังนี้

1. อาคาร เป็นเอกเทศแบ่งสัดส่วนของพื้นที่ทำงาน พื้นที่เก็บข้อมูลข่าวสารความรู้พื้นที่บริการความรู้ Internet ชุมชน และ Website

2. ประชาชน มีการจัดทำทะเบียนประชาชนชาวบ้านมีทะเบียนที่จัดทำไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ประชาชนแสดงตนชัดเจนมีศักยภาพในการถ่ายทอด

3. สารระ มีข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ ครอบคลุม หลายรูปแบบ

4. องค์กร มีกรรมการ มีวาระการดำรงตำแหน่งมีแผนงานมีระเบียบกติกาก

5. กิจกรรม มีกิจกรรมจัดการความรู้ครบวงจรมีกิจกรรมจัดการเรียนรู้

6. รูปแบบกิจกรรม มีส่วนจัดแสดงความรู้แบบถาวรบางส่วนอาจจัดแสดงความรู้เป็นครั้งคราวมีการฝึกอบรม มีการนำทักษะศึกษามีการเสวนา/อภิปราย/สัมมนาและมีการเรียนทางอิเล็กทรอนิกส์ ฯลฯ

(หนังสือชุดความรู้ถอดบทเรียนการท่องเที่ยวยุคใหม่โดยชุมชน เล่มที่ ๑ “ตอนรวมพลคนแก่น การท่องเที่ยวยุคใหม่โดยชุมชนเพื่อชุมชน (อพท.)

2558)

ขั้นตอนการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน

1. จัดเวทีประชาคม ซึ่งให้เห็นว่าความรู้จะเป็นประโยชน์ต่อเมื่อมีการนำมาเรียนรู้และใช้เป็นฐานในการตัดสินใจนอกจากนี้ยังต้องพัฒนาหาความรู้ใหม่ที่ทันกับสถานการณ์รอบด้านเพิ่มเติมอีกด้วย ดังนั้น จากความรู้ที่มีอยู่ในศูนย์เรียนรู้ชุมชนขณะนี้เพียงพอหรือยังต่อการพัฒนาอาชีพการแก้ปัญหาของครอบครัวและชุมชนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้นถ้าไม่เพียงพอควรจะมีอะไรเพิ่มเติมอีกควรจะมีการวิจัยชุมชนหรือไม่

2. จัดกิจกรรมสร้างองค์ความรู้ใหม่ของชุมชนซึ่งอาจอยู่ในรูปการวิจัยและพัฒนากิจกรรมชุมชนที่ได้มีการจดบันทึกเป็นความรู้ประจำหมู่บ้านไว้แล้วหรือ การรับความรู้จากวิทยากรภายนอกชุมชนก็ได้ในขั้นนี้ถือเป็นกิจกรรมทางเลือก

3. วางแผนเพิ่มค่าองค์ความรู้ของชุมชน (วางแผนธุรกิจของศูนย์เรียนรู้ชุมชน) โดยให้คณะกรรมการบริหารศูนย์อาสาสมัครแกนนำที่ร่วมทำงานกันมาตั้งแต่ต้นร่วมกันพิจารณาว่าความรู้ชุดใดของชุมชนเป็นที่ต้องการของคนนอกชุมชนจะนำมาเพิ่มค่าให้เป็นสินค้าของชุมชนได้อย่างไรจะพิมพ์ออกมาจำหน่ายจะเปิดฝึกอบรมโดยเรียกเก็บค่าลงทะเบียนหรือวิธีอื่นตามความเหมาะสม

4. จัดทำปฏิทินกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้มีกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องในส่วนความรู้ภายในชุมชนควรให้วิทยากรของชุมชนกำหนดตารางเวลาที่จะให้ความรู้ไว้ล่วงหน้าและในส่วนความรู้

ที่จะเพิ่มเติมจากภายนอกก็ควรมีการวางแผนอย่างเป็นระบบและมีตารางเวลาชัดเจนรวมทั้งการจัดกิจกรรมฝึกอบรมที่ต้องมีการเก็บค่าลงทะเบียนจากบุคคลภายนอกชุมชนที่ถือเป็นธุรกิจของศูนย์เรียนรู้ชุมชนก็ควรมีกำหนดเวลาที่แน่นอนแล้วให้คณะกรรมการรวบรวมทำเป็นปฏิทินกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนประกาศไว้ในศูนย์เรียนรู้ชุมชนให้ทราบทั่วกัน

5. กำหนดระเบียบการให้บริการบุคคลภายนอกชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีความเป็นส่วนตัวและคนในชุมชนสามารถดำรงชีวิตได้ตามปกติรวมทั้งเพื่อให้การดำเนินธุรกิจของศูนย์เรียนรู้ชุมชนเป็นไปด้วยความเรียบร้อยคณะกรรมการกำหนดระเบียบการให้บริการบุคคลภายนอกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรว่าจะเปิดบริการการเรียนรู้สำหรับบุคคลภายนอกชุมชนในวันใดการขอเข้าอบรมหรือมาศึกษาดูงานจะต้องเสียค่าใช้จ่ายอะไรบ้างผู้มาอบรมหรือมาศึกษาดูงานจะต้องประพฤติปฏิบัติอย่างไรในหมู่บ้าน ฯลฯ

6. เชื่อมโยงเครือข่ายกับศูนย์เรียนรู้ชุมชนอื่นพัฒนาการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการกรรมการบริหารศูนย์เรียนรู้ชุมชนในระดับตำบลหรือพัฒนาการอำเภอจัดในระดับอำเภอเพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างหมู่บ้านซึ่งจะก่อให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือและแลกเปลี่ยนทรัพยากรในการพัฒนาการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ได้ต่อไป

นอกจากนี้กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นกระทรวงมหาดไทยได้กำหนดแนวทางและขั้นตอนการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชนโดยทั่วไปเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดังนี้

1. การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ในระดับแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาควรกำหนดให้มีประเด็นการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในการประชุมคณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่นและนำเสนอประเด็นดังกล่าวเพื่อสอบถามข้อคิดเห็นของประชาชนผ่านเวทีประชาคม

2. การจัดทำแผนเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นการแปลงแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเป็นแผนพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อนำไปสู่การจัดตั้งงบประมาณโดยมีการกำหนดขั้นตอนการจัดทำแผนดังนี้

2.1 ศึกษาความต้องการของประชาชนในชุมชนเกี่ยวกับการใช้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตลอดจนการวิเคราะห์โครงสร้างและทิศทางการเจริญเติบโตของชุมชนจำนวนประชากรอัตราการเจริญเติบโตลักษณะการใช้เวลาว่างประเมินปัญหาและความต้องการและศึกษาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดทำแผนพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนให้สอดคล้องกับ

ศักยภาพของประชาชนพื้นที่ปัญหาและความต้องการของชุมชนรวมทั้งให้สอดคล้องกับแหล่งการเรียนรู้ชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.2 จัดลำดับความสำคัญของความต้องการของประชาชนเพื่อกำหนดประเภทของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและกิจกรรมตามความต้องการและความสนใจของประชาชนโดยพิจารณาขีดความสามารถด้านงบประมาณและบุคลากร

3. การดำเนินการตามแผนนำกิจกรรมที่จะดำเนินงานเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ชุมชนซึ่งกำหนดไว้ในแผนพัฒนามาจัดทำแผนพัฒนาประจำปีและจัดทำโครงการเพื่อบรรจุในข้อบัญญัติงบประมาณประจำปีเพื่อดำเนินการต่อไป

4. การติดตามประเมินผลควรมีการประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่และประเมินความพึงพอใจของประชาชนผู้ใช้บริการ (หนังสือท่องเที่ยวโดยชุมชนกับ (อพท.), พิมพ์ครั้งที่ 2 ธันวาคม 2558)

5. ความหมายของสื่อสิ่งพิมพ์

สื่อสิ่งพิมพ์นับว่าเป็นสื่อหนึ่งที่น่ามาใช้ในการประชาสัมพันธ์องค์การเนื่องจากเป็นสื่อที่มีหลักฐานอ้างอิงเป็นลายลักษณ์อักษรเชื่อถือได้ ให้ความละเอียดได้มากและคงทนถาวรจึงเป็นที่นิยมนำมาใช้เพื่องานประชาสัมพันธ์องค์การได้เป็นอย่างดี

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2546: 1,191) ได้ให้ความหมายของสิ่งพิมพ์ หมายถึง “สมุด แผ่นกระดาษ หรือวัตถุใด ๆ ที่พิมพ์ขึ้นรวมตลอดทั้งบทเพลง แผนที่ แผนที่ ภาพวาด ภาพระบายสี ใบประกาศ แผ่นเสียง หรือสิ่งอื่นใดอันมีลักษณะ เช่นเดียวกัน”

นลินี เสาวภาคย์ (2542, p. 141) ได้ให้ความหมายของสื่อสิ่งพิมพ์ คือ สิ่งที่ใช้ติดต่อสื่อสารทำความเข้าใจกันด้วยการเขียน โดยใช้การเขียนหรือพิมพ์ออกมาเป็นจำนวนมาก เพื่อแจกจ่ายให้ผู้อ่านโดยทั่วถึงกัน ซึ่งอาจจัดทำออกมาในรูปแบบต่างๆ กัน เช่น นิตยสาร วารสาร จุลสาร ใบปลิว แผ่นพับ โปสเตอร์ หนังสือ คู่มือ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น”

นันทา วิฑูฒิสักดิ์ (2542, p. 197) ได้อธิบายความหมายของสิ่งพิมพ์ คือ “วัสดุตีพิมพ์ ได้แก่ สิ่งพิมพ์ที่รวบรวมเป็นเล่มจากการตีพิมพ์จากเครื่องพิมพ์ เป็นวัสดุเพื่อการอ่าน การศึกษาค้นคว้า การวิจัย เป็นต้น”

จากคำจำกัดความดังกล่าวพอสรุปได้ว่า สื่อสิ่งพิมพ์เป็นสื่อที่มีการตีพิมพ์เป็นลายลักษณ์อักษร ทั้งนี้เพื่อใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ

5.1 ประเภทของสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการประชาสัมพันธ์

วัฒนะ จุฑาวิภาศ (2541, pp. 90-91) ได้แบ่งประเภทของสิ่งพิมพ์ ดังนี้

1. ใบปลิว หรือ แผ่นปลิว (Leaflet) เป็นสิ่งพิมพ์แผ่นเดียว ไม่มีรอยพับ จะพิมพ์หน้าเดียวหรือสองหน้าก็ได้ โดยทั่วไปมีขนาดกว้างยาวไม่แน่นอน
2. ไปรษณียบัตร (Postcard) หรือไปรษณียบัตร เป็นกระดาษหน้าแผ่นเดียว พิมพ์ หน้าเดียว หรือสองหน้า ทั่วไปจะมีขนาดกว้าง 31/4 นิ้ว ยาว 51/2 นิ้ว ใช้สำหรับติดแสตมป์ไปรษณียบัตรส่งทางไปรษณีย์ เพื่อเพิ่มโฆษณาหรือแจ้งข่าววงการธุรกิจ ประหยัดกว่าใช้ซองจดหมาย
3. แผ่นพับ (Folders) เป็นกระดาษแผ่นเดียว พับ หนึ่ง สอง สาม เมื่อกางแผ่นที่พับออกไปจะเป็นแผ่นยาวๆ ปกติใช้สำหรับโฆษณา ประกาศ หรือแจ้งกิจกรรมประจำเดือนเป็นการประหยัดเพราะไม่ต้องเข้าเล่ม บางทีพับส่งทางไปรษณีย์
4. โปสเตอร์ (Poster) เป็นสิ่งพิมพ์สำหรับประชาสัมพันธ์งานแสดงหน้าเดียว
5. แผ่นโฆษณาตั้งโชว์ (Display poster) ส่วนมากพิมพ์บนกระดาษแข็ง ตั้งบนเคาน์เตอร์ บางครั้งมีลักษณะเป็น 3 มิติ คล้ายปฏิทินตั้งโต๊ะ
6. แคตตาล็อก (Catalog) มีรูปแบบเหมือนอนุสาร แต่มีขนาดใหญ่กว่า และมีจำนวนหน้ามากกว่าอนุสารมาก ปกนอกอาจเป็นปกแข็ง เนื้อในเป็นแผ่น ๆ ร้อยห่วงก็มี มีภาพประกอบ แจ้งลักษณะรูปร่างของสิ่งที่จะขาย (ส่วนมากใช้สำหรับโฆษณาสินค้า)
7. อนุสาร (Booklet) เป็นรูปแบบเล่มบาง ๆ เย็บริมทางด้านซ้ายมี 8 หน้าขึ้นไป ปกติจะมีปกและขนาดของเล่มเล็กพอสมควรหรือขนาดกระเป๋า (pocket size) เหมาะสำหรับใช้เป็นสื่อแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ
8. จุลสาร (Pamphlet brochure) เป็นอนุสารขนาดใหญ่ส่วนมากใช้ตามองค์การและสถาบันต่าง ๆ ซึ่งมักจะพิมพ์เป็นหนังสืออนุสรณ์ประวัติสถาบัน เป็นต้น
9. วารสาร (Bulletin journal) เดิมใช้เป็นเอกสารแจ้งข่าวความเคลื่อนไหวในวงการธุรกิจ และการค้าที่ออกแบบอย่างสะดุดตา เช่น ข่าวจากผู้จัดการฝ่ายขาย พนักงานขาย เป็นต้น ส่วนใหญ่จะเป็นวารสารภายในมีความหนา 4 หน้าขึ้นไปขนาดกว้าง 8.5 นิ้ว สูงราว 11 นิ้ว เป็น มาตรฐาน
10. สิ่งพิมพ์ที่ออกประจำ (Publication) ได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ขนาดต่าง ๆ หรือรูปแบบอื่น ๆ ที่ออกพิมพ์ประจำโดยติดต่อกัน
11. หนังสือเล่ม (Book) เป็นสิ่งพิมพ์ที่มีหลายหน้ารวมเข้าเป็นเล่มด้วยวิธีการ เย็บ เชือก ไสกาว เย็บมุง ฯลฯ อาจเป็นปกอ่อนหรือแข็งก็ได้ขนาดที่นิยมคือ 8 หรือ 16 หน้ายก

สื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการประชาสัมพันธ์ภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษาคณะ
ศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒคือ เอกสารแนะนำ

เอกสารแนะนำ (booklet)

เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ที่มีรายละเอียดของเนื้อหามากกว่าโปสเตอร์ มีประโยชน์สำหรับการ
ให้ คำแนะนำ เนื้อหาอาจจะมีวัตถุประสงค์เฉพาะ และเอกสารแนะนำควรมีลักษณะดังนี้

1. รูปเล่มต้องน่าสนใจ
2. เนื้อหาถ่ายและตรงกับกลุ่มเป้าหมาย
3. ใช้สีสันที่สะดุดตา
4. เน้นความงามในลักษณะของการจัดหน้าที่ดูง่ายสวยงาม

สื่อ หมายถึง ช่องทางในการนำสารไปถึงผู้รับทำการติดต่อให้ถึงกันชักนำให้รู้จักกันผู้หรือสิ่งที่
ทำการติดต่อให้ถึงกันหรือชักนำให้รู้จักกันสื่อเป็นคำที่ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Medium (เอกพจน์)
หรือMedia (พหูพจน์) บางกรณีคำว่า สื่อ หมายถึง ช่องทาง (Channel) ในการสื่อสารหรือพาหะที่นำ
สารจากผู้ส่งไปถึงผู้รับประเภทของสื่อ ได้แก่ สื่อกราฟิก หรือสื่อ 2 มิติ สื่อ 3 มิติและ สื่อMultimedia

สิ่งพิมพ์ หมายถึง สมุดแผ่นกระดาษหรือวัตถุใด ๆ ที่พิมพ์ขึ้นรวมตลอดทั้งบทเพลงแผนที่
แผนผังภาพ ภาพวาด ภาพระบายสี ใบประกาศ แผ่นเสียง หรือสิ่งอื่นใดอันมีลักษณะเช่นเดียวกัน

พิมพ์ หมายถึง ถ่ายแบบใช้เครื่องจักรกดตัวหนังสือหรือภาพให้ติดบนวัตถุ เช่น แผ่นกระดาษ
ผ้า ทำให้เป็นตัวหนังสือหรือรูปอย่างใด ๆ โดยการกดหรือการใช้พิมพ์หิน เครื่องกล วิธีเคมี หรือ
วิธีอื่นใดอันอาจให้เกิดเป็นสิ่งพิมพ์ขึ้นหลายสำเนา

สื่อสิ่งพิมพ์ หมายถึง สิ่งที่พิมพ์ขึ้นไม่ว่าจะเป็นแผ่นกระดาษหรือวัตถุใดด้วยวิธีการต่าง ๆ
อันเกิดเป็นชิ้นงานที่มีลักษณะเหมือนต้นฉบับขึ้นหลายสำเนาในปริมาณมากเพื่อเป็นสิ่งที่ทำกรติดต่อ
หรือชักนำให้บุคคลอื่นได้เห็นหรือทราบข้อความต่าง

ประเภทของสื่อสิ่งพิมพ์ ปัจจุบันมีสื่อสิ่งพิมพ์หลากหลายประเภทจำแนกประเภทของสื่อ
สิ่งพิมพ์ไว้ดังนี้

สื่อสิ่งพิมพ์ประเภทหนังสือ ได้แก่ หนังสือสารคดี ตำรา แบบเรียน หรือหนังสือบันเทิงคดี
สื่อสิ่งพิมพ์เพื่อเผยแพร่ข่าวสาร ได้แก่ หนังสือพิมพ์ (Newspapers) วารสาร นิตยสาร จุลสาร และ
สิ่งพิมพ์โฆษณา เช่น โบรชัวร์ (Brochure) ใบปลิว (Leaflet, Handbill) และ แผ่นพับ (Folder) หรือ
ใบปิด (Poster)

สิ่งพิมพ์เพื่อการบรรจุภัณฑ์ แยกเป็นสิ่งพิมพ์หลัก ได้แก่ สิ่งพิมพ์ที่ใช้ปิดรอบขวดหรือกระป๋องผลิตภัณฑ์การค้าสิ่งพิมพ์รอง ได้แก่ สิ่งพิมพ์ที่เป็นกล่องบรรจุหรือสิ่งพิมพ์มีค่าเช่น ธนาณัติ บัตรเครดิต เช็ครถยนต์ ตั๋วแลกเงิน หนังสือเดินทาง โฉนด

สิ่งพิมพ์ลักษณะพิเศษ เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ที่มีการผลิตขึ้นตามลักษณะพิเศษแล้วแต่การใช้งาน ได้แก่ นามบัตร บัตรอวยพร หรืออื่น ๆ

สิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ที่ผลิตขึ้นเพื่อใช้งานในคอมพิวเตอร์หรือระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ได้แก่ Document Formats E-book

การออกแบบสิ่งพิมพ์ หรือ (Graphic Design)

การออกแบบเพื่อการเผยแพร่เป็นงานออกแบบที่มุ่งชักชวนเรียกร้องหรือเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ บริการและความคิดต่าง ๆ ซึ่งเป็นงานในลักษณะการพิมพ์งานออกแบบบรรจุภัณฑ์งานโฆษณา ภาพถ่ายภาพยนตร์วีดิทัศน์ โทรทัศน์ นิทรรศการ เป็นต้น การออกแบบสิ่งพิมพ์เป็นส่วนหนึ่งของการออกแบบสื่อสาร (Communication Design) สิ่งที่ต้องคำนึงถึงอย่างมากคือ ผู้ออกแบบจะต้องมีทักษะเกี่ยวกับการทำงานมีแนวคิดที่ก้าวหน้าทันสมัยทั้งความรู้ประสบการณ์รวมทั้งเทคนิคต่าง ๆ

สื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์ หมายถึง เครื่องมือหรือตัวกลางที่ใช้ในการนำข่าวสารเรื่องราวจากองค์กรหรือหน่วยงานไปสู่ประชาชนสื่ออาจจำแนกได้หลายประเภทหลายหลักเกณฑ์แต่การกำหนดประเภทของสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์จะต้องคำนึงถึงลักษณะที่เป็นรูปธรรมลักษณะที่พัฒนาได้ประโยชน์ในปัจจุบันและศักยภาพเพื่ออนาคต

5.2 ประเภทของสื่อที่ใช้เพื่อการประชาสัมพันธ์

โดยปกติทั่วไปมีการแบ่งประเภทของสื่อกันไว้หลายประเภท และหลายหลักเกณฑ์ (criteria) ได้ประมวลสรุปไว้ดังนี้

- 5.2.1 แบ่งตามวิวัฒนาการ ได้แก่ สื่อประเพณี (traditional media) สื่อมวลชน (mass media)
- 5.2.2 สื่อเฉพาะกิจ (specialized media) แบ่งตามบทบาทหน้าที่ทางสังคมได้แก่ สื่อข่าวสาร (information media) สื่อการศึกษา (education media) สื่อบันเทิง (entertainment media)
- 5.2.3 แบ่งตามประสาทที่ใช้ในการรับสาร ได้แก่ สื่อโสต (audio media) สื่อทัศน์ (visual media) สื่อโสตทัศน์ (audio-visual media)

- 5.2.4 แบ่งตามบทบาทหน้าที่ทางเทคนิค (technical functions) ได้แก่ สื่อ
ถ่ายทอดสาร (transmission media) สื่อบันทึกสาร (record media)
- 5.2.5 แบ่งตามเครื่องนารหัสสาร ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ (print media) สื่อ
อิเล็กทรอนิกส์ (electronic media) สื่อบันทึกเสียงหรือภาพ (film or
tape) สื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ
1. สื่อประชาสัมพันธ์ที่ควบคุมได้ (Controllable Media) ได้แก่
 - สื่อสิ่งพิมพ์ (Print Media)
 - สื่อบุคคล (Personal Media)
 - สื่อโสตทัศน์ (Audio-visual Media)
 - สื่อกิจกรรมต่าง ๆ (Activity Media)
 2. สื่อประชาสัมพันธ์ที่ควบคุมไม่ได้ (Uncontrollable Media)
 - สื่อมวลชน (Mass Media)

5.2 ความสำคัญของสื่อที่ใช้เพื่อการประชาสัมพันธ์

สื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์มีความสำคัญ คือ

- 5.2.1 เพื่อการถ่ายทอดหรือบอกข่าวสารให้แก่ประชาชนได้รับทราบ
- 5.2.2 เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง
- 5.2.3 เพื่อเป็นการสร้างความนิยมและภาพพจน์ที่ดีขององค์กร

5.3 หลักการดำเนินงานการออกแบบ

ผู้ออกแบบควรมีหลักการและข้อควรคำนึงถึงก่อนการเริ่มทำงานเพื่อการแก้ปัญหาที่ถูกต้อง
รัดกุมและวางแผนการดำเนินงานให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีตลอดจนสามารถดำเนินตามกระบวนการโดย
ไม่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เรื่อย ๆ หลักการดำเนินงานและการวางแผนขั้นตอนของการออกแบบสิ่งพิมพ์
ที่ติดต้องคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

5.3.1 เป้าหมายของการออกแบบคืออะไร (Objective)

ผู้ออกแบบต้องรู้เป็นอันดับแรกว่าจะบอกกล่าวเรื่องราวข่าวสารอะไรแก่ผู้รับ เช่น
ทฤษฎี หรือหลักการ การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ หรือ แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ เป็นต้นรวมทั้ง
ต้องรู้วิธีการนำเสนอว่ามีวัตถุประสงค์อะไร เช่น ส่งเสริมการขายให้ความรู้หรือความบันเทิง เป็นต้น

5.3.2 กลุ่มเป้าหมายที่รับข่าวสารคือใคร (Target) ผู้ออกแบบควรระบุให้ได้ว่า
กลุ่มเป้าหมายเป็นหญิงเป็นชายหรือบุคคลทั่วไปและมีช่วงอายุเท่าไร เพื่อนำไปสู่การนำเสนอให้ตรง
จุดกับกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการ

5.3.4 สิ่งที่ต้องการจะสื่อคืออะไร

วิธีการที่จะสื่อความหมายกับผู้รับที่มีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายไว้แล้วทำให้ผู้ออกแบบสื่อความหมายได้ง่ายขึ้นเช่น การใช้ภาษาข้อความและสื่อที่เป็นนามธรรมหรือสัญลักษณ์และเครื่องหมาย ภาพประกอบต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมตามระดับความสามารถในการรับรู้ ทำให้เกิดความเข้าใจและจดจำข่าวสารนั้น ๆ ได้ดี

5.4.4 จะนำพาข่าวสารไปด้วยกรรมวิธีใด

ผู้ออกแบบจะต้องคำนึงถึงสื่อในการนำเสนอข่าวสารว่าควรใช้รูปแบบใดจึงจะได้ผลและควรจะใช้วิธีการอย่างไรจึงจะสามารถโน้มน้าวจิตใจและสื่อความหมายต่อผู้รับได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ใช้ป้ายโฆษณาไปสเตอร์หนังสือพิมพ์โทรทัศน์ภาพยนตร์

BOARD ในความหมาย คือ ป้ายขนาดใหญ่ใช้ในการแจ้งข่าวสาร, ประชาสัมพันธ์หรือการโฆษณาสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ชนิด คือ

1. WALL BOARD คือ BOARD มีไว้ประชาสัมพันธ์ แจ้งข่าวสารต่าง ๆ มีทั้งแบบติดผนังหรือมีขาตั้งกับพื้น และมีขนาดไม่ใหญ่มาก
2. CUT BOARD คือ BOARD ที่ใช้บอกทิศทางหรือสถานที่, แจ้งข่าวสารต่าง ๆ จะติดตั้งหรือพิงกับผนังก็ได้
3. BILL BOARD คือ ป้ายขนาดใหญ่ สามารถมองเห็นได้ในระยะไกล ๆ มักติดตั้งกลางแจ้งมักใช้กับงานโฆษณา

ส่วนประกอบของสื่อสิ่งพิมพ์

ตัวอักษร

- หัวเรื่องหรือพาดหัว (HEADING) ต้องมีขนาดใหญ่เหมาะสม สามารถมองเห็นได้ชัดเจน
- หัวเรื่องรอง (SUB HEADING) ต้องมีขนาดเล็กกว่าหัวเรื่องและช่วยต่อเติมรายละเอียด
- เป็นข้อความ (COPY) ต้องไม่เล็กจนเกินไป บอกความได้ครบถ้วน

ภาพประกอบ

- รูปภาพ (PHOTOGRAPH) ต้องจัดวางให้เกิดความน่าสนใจ และไม่แน่นจนเกินไป
- รูปประกอบ (ILLUSTRATION) ควรมีขนาดที่เหมาะสมสวยงามและสอดคล้องกับหัวเรื่อง

ประโยชน์ของสื่อสิ่งพิมพ์

1. สิ่งพิมพ์เป็นสื่อที่มีความน่าเชื่อถือ เพราะเป็นลายลักษณ์อักษรชัดเจน
2. สะดวกสบายสำหรับการใช้งานและราคาถูก
3. เป็นสื่อที่มีความคงทนถาวร
4. สามารถเข้ากลุ่มเป้าหมายได้อย่างกว้างขวางสะดวกรวดเร็วและยังเลือกกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการสื่อข้อมูลข่าวสารได้ด้วย
5. มีความเป็นอิสระสามารถออกแบบสื่อสิ่งพิมพ์ได้อย่างเต็มที่เพราะไม่มีข้อจำกัดเรื่องขนาดและเนื้อที่

สื่อสิ่งพิมพ์มีประโยชน์ในหลาย ๆ ด้านแต่ก็มีข้อจำกัดคือไม่สามารถเข้าถึงผู้อ่านที่อ่านหนังสือไม่ออกหรือผู้สูงอายุที่สายตาไม่ดีการเผยแพร่อยู่ในวงจำกัดและผู้อ่านส่วนมากจะเลือกอ่านเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับตนเองเท่านั้น

6. ด้านกลุ่มเป้าหมาย

Purposeful Cultural Tourist หมายถึง กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นประจำและพยายามแสวงหาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

Sightseeing Cultural Tourist หมายถึงนักท่องเที่ยวที่มีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นประจำแต่ไม่ได้พยายามแสวงหาแหล่งท่องเที่ยวเชิงให้ลึกซึ้งกว่าเดิม

Serendipitous Cultural Tourist หมายถึง นักท่องเที่ยวที่ไม่ได้ตั้งใจจะท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แต่ก็ไม่ได้ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง

Casual Cultural Tourist หมายถึงนักท่องเที่ยวที่มีการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นประจำเป็นเป้าหมายลำดับท้ายๆ และได้ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้างเล็กน้อย

Incidental Cultural Tourist หมายถึง นักท่องเที่ยวที่ไม่ได้ตั้งใจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แต่ก็ได้มีโอกาสเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้าง (ปริญญา อภิวงศ์วาร, 2548)

6.1 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

ความรู้ด้านการท่องเที่ยวการท่องเที่ยว (Tourism) ได้มีผู้นิยามความหมายไว้หลากหลายดังนี้ คือ องค์การสหประชาชาติได้จัดประชุมว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยวระหว่างประเทศขึ้น ณ กรุง

โรมประเทศอิตาลีเมื่อปี พ.ศ. 2506 ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่าการท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางที่มีเงื่อนไข 3 ประการ คือ

6.1.1 **การเดินทาง (Travel)** หมายถึง การเดินทางที่ไม่ได้ถูกบังคับหรือเพื่อ สิ้นจ้าง โดยมีการวางแผนเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่งและใช้ยานพาหนะนำไปเป็นระยะทางไกลหรือระยะทางไกลได้

6.1.2 **จุดมุ่งหมายปลายทาง (Destination)** หมายถึง มีจุดมุ่งหมายที่จะไปอยู่เป็นการชั่วคราวแล้วต้องเดินทางกลับที่อยู่เดิมหรือภูมิลำเนาเดิมโดยเป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวเลือกเดินทางไปเยือนและใช้ช่วงเวลาหนึ่งอยู่ ณ ที่นั้นซึ่ง ณ ที่นั้นมีสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการที่เพียงพอสำหรับสนองความต้องการและความพอใจให้กับนักท่องเที่ยวที่มาเยือน

6.1.3 **ความมุ่งหมาย (Purpose)** หมายถึง มีความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ในการเดินทางใดก็ได้ที่ไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้โดยมีความมุ่งหมายในการเดินทางอยู่หลายแห่งด้วยกันซึ่งผู้เดินทางคนหนึ่งอาจมีความหมายมากกว่าหนึ่งอย่างก็ได้สมาคมระหว่างประเทศแห่งความเชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว (International Association of Scientific Experts in Tourism – IASET) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่าการท่องเที่ยวหมายถึงการเดินทางจากที่อยู่ถาวรไปอีกที่หนึ่งเป็นการชั่วคราวและไม่เกี่ยวข้องกับการทำกิจกรรมที่เป็นการหาเงิน บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (พิมพ์ครั้งที่ 1 2548, p. 11) กล่าวว่า การท่องเที่ยว (Tourism) คือ การเดินทางไปเยือนสถานที่ต่าง ๆ ตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้เป็นสากล 3 ประการคือ

1. เป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว
2. เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ
3. เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ได้ก็ตามที่มิใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้พิเศษ

พิเศษ

การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางจากถิ่นที่อยู่อาศัยปกติหรือถิ่นที่พำนักถาวรไปยังที่อื่นด้วยความสมัครใจและเป็นการเดินทางชั่วคราวโดยใช้เวลาพำนัก ณ สถานที่นั้น ๆ ชั่ว ระยะเวลาหนึ่งตามวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ที่มิใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ (ทิพวรรณ พุ่มมณี, พิมพ์ครั้งที่ 4, 2550, p. 19)

6.2 วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์หรือความหมายในการเดินทางของนักท่องเที่ยวอาจแบ่งได้ดังนี้

6.2.1 เพื่อการพักผ่อน (Relaxation) เป็นความมุ่งหมายในการเดินทางเพื่อการพักผ่อนหรือผ่อนคลายจากภารกิจทั้งปวงทั้งด้านการทำงานและภาระอื่น ๆ ในช่วงเวลาหนึ่งพร้อมฟื้นฟูความสดชื่นสมบูรณ์ของร่างกายและจิตใจเพื่อที่จะกลับมาปฏิบัติภารกิจต่อไป

6.2.2 เพื่อการนันทนาการ (Recreation) เป็นความมุ่งหมายในการเดินทาง เพื่อนันทนาการหาความรื่นรมย์สนุกสนานโดยจุดหมายปลายทางอาจเป็นสถานที่ธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรมหรือแหล่งบันเทิงต่าง ๆ ซึ่งประเทศท่องเที่ยวทั้งหลายต่างพยายามเสนอแหล่งท่องเที่ยววิถีกรรมและรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลายเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวประเภทนี้

6.2.3 เพื่อสุขภาพ (Health) เป็นความมุ่งหมายในการเดินทางเพื่อฟื้นฟูหรือบำรุงสุขภาพซึ่งอาจเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่เอื้อให้สุขภาพสดชื่นแข็งแรงหรืออาจไปยังแหล่งที่ให้บริการฟื้นฟูดูแลสุขภาพโดยตรงซึ่งปัจจุบันมีธุรกิจที่ให้บริการด้านสุขภาพและมีจำนวนนักท่องเที่ยวที่มีจุดมุ่งหมายการเดินทางเพื่อสุขภาพเพิ่มมากขึ้น

6.2.4 เพื่อการกีฬา (Sport) เป็นความมุ่งหมายในการเดินทางเพื่อการกีฬาอาจจะเพื่อชมการแข่งขันกีฬาอาชีพเช่น ฟุตบอลโลกเอเชียนเกมส์โอลิมปิกเกมส์ที่สามารถดึงดูดผู้สนใจด้านการกีฬาให้เดินทางมาชมจำนวนมากหรืออาจเดินทางไปเล่นกีฬาบางชนิดที่จำเป็นต้องใช้สถานที่เฉพาะหรือพิเศษซึ่งถ้าประเทศใดมีสถานที่เหมาะสมสำหรับการเล่นกีฬาแต่ละประเภทจะสามารถดึงดูดให้นักเดินทางเพื่อจุดมุ่งหมายนั้นเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวในประเทศ

6.2.5 เพื่อเยี่ยมเยียนญาติมิตร (Visiting) เป็นความมุ่งหมายในการเดินทางเพื่อเยี่ยมเยียนเครือญาติหรือมิตรสหายที่อยู่ไกลแสดงถึงความรักความผูกพันที่มีต่อกันประเทศในแถบเอเชียยังคงยึดมั่นและเคร่งครัดในวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมจะมีการเดินทางเพื่อจุดมุ่งหมายในการเยี่ยมเยียนญาติมิตรมากกว่าจุดมุ่งหมายอื่น ๆ โดยเฉพาะในช่วงเวลาของ เทศกาลประเพณี

6.2.6 เพื่อศาสนา (Religion) เป็นความมุ่งหมายในการเดินทางเพื่อปฏิบัติศาสนกิจหรือเพื่อนมัสการสถานที่สำคัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนาตามความเชื่อถือหรือศรัทธา เช่น พุทธศาสนิกชนจะเดินทางไปปฏิบัติธรรมทอดกฐินทอดผ้าป่า ณ วัดต่าง ๆ หรือชาวมุสลิมทั่วโลกต่างพากันเดินทางไปประกอบพิธีฮัจที่เมืองเมกกะประเทศซาอุดีอาระเบียเป็นต้น

6.2.7 เพื่อธุรกิจ (Business) เป็นความมุ่งหมายในการเดินทางเพื่อติดต่อธุรกิจเป็นหลักแต่มีโอกาสดำเนินการท่องเที่ยวในประเทศที่มีความเจริญด้านเศรษฐกิจจะมีรายได้จากนักท่องเที่ยวประเภทนี้มากเพราะจะมีการเดินทางเข้ามาอย่างสม่ำเสมอได้เป็นช่วงเวลาหรือฤดูกาลเหมือนนักท่องเที่ยวประเภทอื่น ๆ

6.2.8 เพื่อการประชุมสัมมนา (Convention and Conference) เป็นความมุ่งหมายในการเดินทางเพื่อเข้าร่วมประชุมสัมมนาและมีการท่องเที่ยวประกอบด้วยการท่องเที่ยวรูปแบบนี้จะรวมถึงการท่องเที่ยวเพื่อชมงานแสดงสินค้าหรือนิทรรศการต่าง ๆ ที่เรียกว่า Exhibition Tour มีการจัดให้นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้เป็นนักท่องเที่ยวกลุ่ม MICE (Meeting, Incentive, Convention and Exhibition) ถือเป็นนักท่องเที่ยวคุณภาพโดยเฉพาะนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่เดินทางมาร่วมประชุมนานาชาติจะมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคนสูงกว่านักท่องเที่ยวระหว่างประเทศทั่วไป ประมาณ 2 เท่า

6.2.9 เพื่อเยี่ยมเยียนญาติมิตรเพื่อศาสนาเพื่อธุรกิจและเพื่อการ 13 ประชุมสัมมนา ล้วนเป็นการเดินทางที่มีความมุ่งหมายต่าง ๆ เป็นหลักแต่ในการเดินทางเหล่านั้นได้จัดแบ่งเวลาสำหรับการท่องเที่ยวและนันทนาการไว้ด้วยถือเป็นการท่องเที่ยวตามวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ซึ่งอาจเป็นไปตามวัฒนธรรมความเชื่อทางศาสนา ธุรกิจ หรือประชุมสัมมนา (ทิพวรรณ พุ่มมณี, พิมพ์ครั้งที่ 4, 2550, p. 19)

6.3 องค์ประกอบของความต้องการของนักท่องเที่ยว

ปัจจัยพื้นฐานที่นักท่องเที่ยวต้องการก่อนตัดสินใจพิจารณาก่อนเลือกสถานที่เดินทางหรือเลือกใช้บริการในแหล่งท่องเที่ยวมีดังนี้

6.3.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยวหรือสิ่งดึงดูดใจให้เกิดการเดินทางเข้าไปเยี่ยมชมซึ่งมีอยู่มากมายและขึ้นอยู่กับความชื่นชอบของนักท่องเที่ยว เช่น อุทยานแห่งชาติ วัดวาอาราม มรดกโลก สิ่งมหัศจรรย์ของโลกแหล่งอนุรักษ์พืช สัตว์ป่า สวนสัตว์ วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี ตลาดย่านการค้า แหล่งช้อปปิ้ง ทะเล เกาะแก่ง แหล่งดำน้ำ เป็นต้น โครงสร้างพื้นฐานที่นักท่องเที่ยวจำเป็นต้องใช้ระหว่างเดินทางท่องเที่ยวประกอบไปด้วย ไฟฟ้าแสงสว่าง ระบบของน้ำประปา โทรศัพท์การสื่อสารไร้สาย ระบบกำจัดสิ่งปฏิกูล การคมนาคมสื่อสาร ถนนหนทาง ท่าอากาศยาน สนามบิน รถไฟ สวนสาธารณะ โรงพยาบาล สถานี รถประจำทางและสถานีรถไฟ ที่พักตากอากาศสนามบิน เป็นต้น

6.3.2 การขนส่ง ได้แก่ ยานพาหนะที่ใช้ในการบริการสำหรับรับส่งนักท่องเที่ยว ระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว เช่น เรือเครื่องบิน รถไฟ รถประจำทาง รถบัส แท็กซี่ รถยนต์ รถไฟฟ้า รถไฟฟ้าใต้ดิน พาหนะทั้งหลายควรมีพนักงานที่พร้อม เป็นมิตร มีความสะดวกสบาย ปลอดภัยได้มาตรฐาน มีโครงข่ายเชื่อมต่อกัน

6.3.2.1 การต้อนรับขับสู้ของเจ้าของบ้านหรือของคนในท้องถิ่นที่มีแหล่งท่องเที่ยว เจ้าบ้านต้องมีทัศนคติที่ดีสำหรับแขกต้องแสดงออกถึงความสุภาพ ความเป็นมิตร ความจริงใจ ซื่อสัตย์ พร้อมที่จะคอยช่วยเหลือหาในสิ่งที่สามารถทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจและกลับไปบอกสู่ยังบ้านเกิดเมืองนอนว่าประเทศไทยมีแต่ผู้คนที่เป็มิตร

6.3.2.2 ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินในระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวในทุก ๆ ที่หากจะว่าไปแล้วความต้องการด้านความปลอดภัยคงเป็นปัจจัยประการแรกก่อนตัดสินใจเลือกแหล่งท่องเที่ยวด้วยซ้ำแม้ว่าแหล่งท่องเที่ยวจะมีความสวยงามชวนให้อยากไปเที่ยวเยี่ยมชมมากเท่าใด แต่หากแหล่งท่องเที่ยวนั้นขาดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินก็ยากที่นักท่องเที่ยวจะตัดสินใจเดินทางรัฐบาลตลอดจนเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวจึงต้องมีมาตรการสร้างความมั่นใจให้เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยวทำให้เขารู้สึกว่าเขาจะได้รับความสะดวกสบายปลอดภัยไว้ กังวล ระหว่างเดินทางมาท่องเที่ยวในแหล่งพื้นที่ของตน

6.3.3 ผู้ให้บริการนำเที่ยว

ปัจจัยข้อนี้สำคัญมากสำหรับนักท่องเที่ยวที่มีความต้องการที่จะใช้บริการจากบริษัทนำเที่ยวเพื่อลดภาระขั้นตอนของตนเอง ชื่อเสียง การบริการ ภาพลักษณ์ของบริษัทจัดนำเที่ยวจึงเป็น สิ่งสำคัญที่จะทำให้ให้นักท่องเที่ยวเชื่อมั่นและตัดสินใจ บริการจากบริษัทนำเที่ยว (ฉันทิช วรรณถนอม, 2552)

6.4 พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในการตัดสินใจท่องเที่ยว

6.4.1 การส่งเสริมตลาดทางการท่องเที่ยว (Tourism Promotion) เป็นการอำนวยความสะดวกสารข้อมูลการท่องเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายโดยผ่านสื่อต่าง ๆ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำให้นักท่องเที่ยวได้รับข่าวสารทางการท่องเที่ยวเหล่านั้น เช่น จากหนังสือพิมพ์จาก นิตยสารจากองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวจากบริษัทนำเที่ยวจากบริษัทการบินจากญาติมิตร เป็นต้น

6.4.2 ความต้องการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวแต่ละคน (Need) เมื่อนักท่องเที่ยวในกลุ่มเป้าหมายได้รับทราบข้อมูลทางท่องเที่ยวแล้วก็จะก่อให้เกิดความต้องการท่องเที่ยวขึ้นภายในจิตใจของนักท่องเที่ยวแต่ละคนทั้งนี้นักท่องเที่ยวต้องการส่งเสริมสิ่งที่ขาดไปหรือเพิ่มรสชาติให้กับชีวิต

6.4.3 สิ่งจูงใจสำหรับนักท่องเที่ยว (Motivation) เป็นแรงกระตุ้นอยากท่องเที่ยวซึ่งเกิดจากปัจจัย 2 ประการ คือ Push Factor เป็นสภาพเงื่อนไขมากระตุ้นผลักดันให้เกิดความต้องการหลีกเลี่ยงความจำเจซ้ำซากในชีวิตประจำวันเพื่อไปท่องเที่ยวและ Pull Factor เป็นสภาพเงื่อนไขที่ดึงดูดใจให้ไปชมแหล่งท่องเที่ยวหรือร่วมกิจกรรมทางการท่องเที่ยวซึ่งอาจแบ่งสิ่งจูงใจออกได้เป็น 4 ประเภทคือ

6.4.3.1 สิ่งจูงใจทางด้านกายภาพ (Physical Motivation) เป็นแรงกระตุ้นที่เกิดจากความต้องการพักผ่อนทางร่างกายและจิตใจให้สดชื่นรักษาบำรุงสุขภาพ

6.4.3.2 สิ่งจูงใจด้านวัฒนธรรม (Culture Motivation) เป็นแรงกระตุ้นที่เกิดจากความต้องการอยากรู้จักวัฒนธรรมของประเทศที่ไม่เคยรู้จักมาก่อนรวมทั้งการดำเนินชีวิตศิลปะสถานที่ทางประวัติศาสตร์เทศกาลต่าง ๆ ฯลฯ

6.4.3.3 สิ่งจูงใจด้านส่วนตัว (Personal Motivation) เป็นแรงกระตุ้นที่เกิดจากความต้องการส่วนตัว เช่น เดินทางไปเยี่ยมญาติการไปจาริกแสวงบุญ เป็นต้น

6.4.2 สิ่งจูงใจด้านสถานภาพและชื่อเสียง (Prestige and Motivation) เป็นแรงกระตุ้นที่เกิดจากความต้องการการพัฒนาระดับตัวเองให้สูงขึ้นและสร้างชื่อเสียง เช่น การเข้าร่วมประชุมการแข่งขันกีฬา เป็นต้น

6.4.3 การตัดสินใจของนักท่องเที่ยว (Decision Making) นับว่าเป็นองค์ประกอบ 15 ที่ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวมากเมื่อผู้ประสงค์จะเดินทางท่องเที่ยวได้รับข้อมูลทางการท่องเที่ยวแล้วเกิดความต้องการอยากท่องเที่ยวขึ้นอีกทั้งเกิดแรงกระตุ้นจากสิ่งจูงใจทำให้เกิดภาพลักษณ์จากการท่องเที่ยวของแต่ละท้องถิ่นขึ้นเพื่อประกอบการพิจารณาตัดสินใจว่าจะไปท่องเที่ยวที่ไหนที่ดีที่สุดโดยคำนึงถึงการประหยัด ปลอดภัย สะดวกสบาย และความอภิมภิมมากที่สุดเป็นเกณฑ์

6.4.4 การวางแผนค่าใช้จ่ายการท่องเที่ยว (Planning for Expenditure) โดยปกติเมื่อตัดสินใจจะไปสถานที่ท่องเที่ยวใดก็จะต้องศึกษาค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว ยิ่งถ้าไปท่องเที่ยวต่างประเทศจะต้องเสียค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมากก็ต้องเตรียมเก็บเงินไว้จึงต้องมีการวางแผนก่อน 1-2

ปี ในการวางแผนค่าใช้จ่ายของการท่องเที่ยวจะต้องวางแผนค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่จะเกิดขึ้นในการท่องเที่ยวสถานที่นั้น ๆ เช่น ค่าพาหนะเดินทาง ค่าอาหาร ค่าที่พัก ค่ารักษาพยาบาล ค่าใช้จ่าย ชื่อของที่ระลึก เป็นต้น ซึ่งการวางแผนค่าใช้จ่ายการท่องเที่ยวนี้เราอาจของความช่วยเหลือจากธุรกิจนำเที่ยวมาใช้เป็นแหล่งข้อมูลในการวางแผนค่าใช้จ่ายการท่องเที่ยว

6.4.5 การเตรียมการเดินทาง (Travel Preparation) เมื่อตัดสินใจเลือกสถานที่ ท่องเที่ยวที่แน่นอนและมีการวางแผนค่าใช้จ่ายเสร็จหมดแล้วในขั้นนี้ผู้ที่เดินทางท่องเที่ยวก็ต้องเตรียมตัวในเรื่องการจองตั๋วพาหนะที่จะเดินทาง การจองรายการท่องเที่ยว การยืนยันการเดินทาง เช่น หนังสือเดินทาง (Passport) การอนุญาตเข้าประเทศ (Visa) เป็นต้น

6.4.6 การเดินทางท่องเที่ยว (Travel) เป็นการเดินทางออกจากบ้านเพื่อท่องเที่ยว จนกระทั่งท่องเที่ยวเสร็จแล้วกลับถึงบ้านโดยจะมีการประเมินผลการท่องเที่ยวเป็นระยะ ๆ ตาม ประสบการณ์ที่ได้รับเริ่มตั้งแต่ยานพาหนะที่นำเข้าไปสู่จุดหมายปลายทางหรือแหล่งท่องเที่ยว สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ตลอดจนถึงที่พักอาหารการกินและอื่น ๆ เพื่อประเมินผลการเดินทางท่องเที่ยวครั้งนี้ว่าเป็นที่น่าพอใจหรือไม่ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อตัดสินใจการเดินทางในครั้งต่อไปหรืออาจบอกต่อให้บุคคลอื่นเดินทางมาท่องเที่ยวในสถานที่แห่งนี้หรือบอกต่อคนอื่นไม่ให้มาท่องเที่ยวสถานที่แห่งนี้

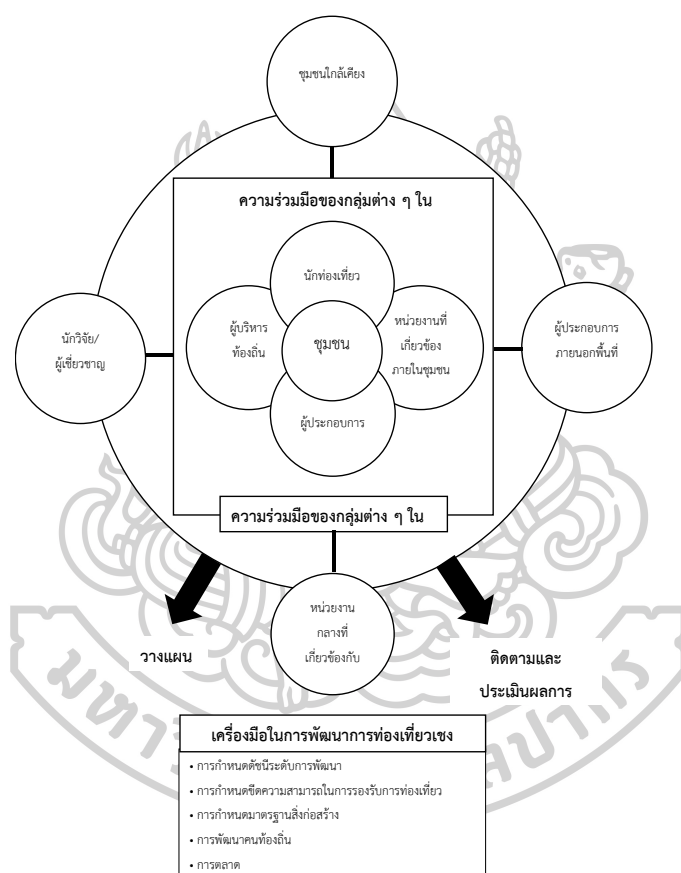
6.4.7 ประสบการณ์นักท่องเที่ยวเมื่อนักท่องเที่ยวได้มีการประเมินผลการเดินทาง ท่องเที่ยว อาจเป็นสถานที่สภาพแวดล้อม ผู้คน การบริการ สิ่งอำนวยความสะดวกก็จะได้ผลของ ประสบการณ์ท่องเที่ยว

6.4.8 ทศนคติของนักท่องเที่ยวเมื่อนักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์จากการ ท่องเที่ยวแล้วก็จะเกิดทัศนคติต่อการท่องเที่ยวครั้งนี้ถ้าหากนักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจก็จะมีทัศนคติที่ดีกับการท่องเที่ยวครั้งนี้อาจทำให้เขากลับมาท่องเที่ยวอีกครั้งหรือบอกเล่าให้บุคคลอื่นมาท่องเที่ยวถ้าหากนักท่องเที่ยวไม่ได้รับความพึงพอใจก็จะมีทัศนคติไม่ดีต่อการท่องเที่ยวครั้งนี้ 16 นี้ อาจทำให้ไม่อยากเดินทางมาท่องเที่ยวอีกครั้งหรือบอกเล่าให้บุคคลอื่นไม่อยากจะเดินทางมาท่องเที่ยวอีก (บุญเลิศ จิตตั้ง วัฒนา.2548 :142-145)

7. กลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวจำนวนมากกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่มีคุณภาพ เพราะขาดการจัดการที่เหมาะสมกับสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาดังกล่าวคือหน่วยงานต่าง ๆ และชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทที่ไม่สมดุลในการวางแผนการบริหารงานและการตลาด ทั้งนี้เพราะแหล่งท่องเที่ยวจำนวนมากได้รับการพัฒนาไปตามนโยบายของรัฐซึ่งหน่วยงานส่วนกลาง

ของภาครัฐมักมีบทบาทในการกำหนดนโยบายวางแผนงานและดำเนินงานในขณะที่ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวมีส่วนร่วมน้อยมากจึงทำให้ไม่เข้าใจแผนและวิธีการพัฒนาพื้นที่ของตนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวด้วยเหตุนี้การมีส่วนร่วมอย่างสมดุลระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มจึงเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาการท่องเที่ยวรูปแบบต่าง ๆ เพื่อความยั่งยืน ทั้งนี้การมีส่วนร่วมของทุกกลุ่มต้องครอบคลุมเรื่องการวางแผนและการกำหนดเครื่องมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกันซึ่งแต่ละประเด็นจำเป็นต้องมีความสัมพันธ์และสอดคล้องกันอย่างเป็นวงจรดังแสดงในแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 22 แผนภาพแสดงกลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ที่มา: วารสารมนุษยศาสตร์ ปีที่ 18 ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2554 (หน้า 36)

8. ทฤษฎีแรงจูงใจ

คำว่า “แรงจูงใจ” มาจากคำกริยาในภาษาละตินว่า “Movere” (Kidd, 1973:101) ซึ่งมีความหมายตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “to move” อันมีความหมายว่า “เป็นสิ่งที่โน้มน้าวหรือชักนำบุคคลเกิดการกระทำหรือปฏิบัติการณ์ (To move a person to a course of action) ดังนั้น

แรงจูงใจจึงได้รับความสนใจมากในทุก ๆ วงการสำหรับโลเวลล์ (Lovell, 1980: 109) ให้ความหมายของแรงจูงใจว่า”เป็นกระบวนการที่ชักนำโน้มน้าวให้บุคคลเกิดความมานะพยายามเพื่อที่จะสนองตอบความต้องการบางประการให้บรรลุผลสำเร็จ”

8.1 ประเภทของแรงจูงใจ

8.1.1 แรงจูงใจภายใน (intrinsic motives)

แรงจูงใจภายในเป็นสิ่งผลักดันจากภายในตัวบุคคลซึ่งอาจจะเป็นเจตคติ ความคิด ความสนใจ ความตั้งใจ การมองเห็นคุณค่า ความพอใจ

8.2.2. แรงจูงใจภายนอก (extrinsic motives)แรงจูงใจภายนอกเป็นสิ่งผลักดันภายนอกตัวบุคคลที่มากระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมอาจจะเป็นการได้รับรางวัล เกียรติยศชื่อเสียง คำชมหรือยกย่อง แรงจูงใจนี้ไม่คงทนถาวร บุคคลแสดงพฤติกรรมเพื่อตอบสนองสิ่งจูงใจดังกล่าวเฉพาะกรณีที่ต้องการสิ่งตอบแทนเท่านั้นแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของแมคคลีแลนด์ McClelland การจูงใจของบุคคลที่กระทำการเพื่อให้ได้มาซึ่งความต้องการความสำเร็จมิได้หวังรางวัลตอบแทนซึ่งความต้องการความสำเร็จนี้ในแง่ของการทำงานหมายถึงความต้องการที่จะทำงานให้ดีที่สุดและทำให้สำเร็จผลตามที่ตั้งใจไว้ เป็นแรงกระตุ้นให้ทำงานอื่นสำเร็จต่อไปหากองค์การใดที่มีพนักงานที่แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์จำนวนมากก็จะเจริญรุ่งเรืองและเติบโตเร็ว

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัย “การออกแบบสื่อและพื้นที่เพื่อสืบสานวัฒนธรรมชุมชนหัตถกรรมไม้แกะสลักบ้านหลุก กรณีศึกษาบ้านหลุกใต้หมู่ 12 ต.นาครี อ.แม่ทะ จ.ลำปาง” ผู้วิจัยได้กำหนดการดำเนินวิธีวิจัยไว้ ดังนี้ ลักษณะงานวิจัย ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นหลักตามด้วยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัยประกอบด้วย การตั้งคำถามเพื่อหาคำตอบ โดยเลือกสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน องค์กรที่เกี่ยวข้อง และชาวบ้านภายในชุมชน เพื่อให้ทราบถึงปัญหาและความต้องการของคนในชุมชนเพื่อนำไปสู่กระบวนการออกแบบที่จะช่วยยกระดับหรือศักยภาพของชุมชนให้ดียิ่งขึ้น

กำหนดตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ตัวแปรต้น ► บ้านหลุกใต้หมู่ 12

ศักยภาพ/ เทคนิควิธีการผลิต/ วิถีชีวิต/ อาชีพ

ตัวแปรตาม ► การออกแบบสื่อและพื้นที่เพื่อสืบสานวัฒนธรรมชุมชน

หัตถกรรมไม้แกะสลักบ้านหลุก

อัตลักษณ์ชุมชน/ องค์ความรู้/ กิจกรรมท่องเที่ยว/ ของที่ระลึก

1. กำหนดประเด็นที่ต้องการจะศึกษา

บ้านหลุกบ้านแห่งภูมิปัญญาการแกะสลักพื้นที่ที่ไม่มีใครเหลียวแลเป็นที่ทราบกันดีว่า หมู่บ้านหลุกแห่งนี้ขึ้นชื่อในเรื่องของงานแกะสลักไม้ทั้งของตกแต่งบ้านและการแกะสลักรูปสัตว์ตั้งแต่ขนาดเล็กไปจนถึงขนาดใหญ่เท่าของจริง แต่ระยะหลายปีให้หลังบ้านหลุกกลับไม่ได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวดังเช่นเคยรวมถึงงานแกะสลักไม้ก็ได้รับผลกระทบไปด้วยหลังจากที่นักท่องเที่ยวหายไ้ไป ทั้งนี้จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลพบว่าทั้งผู้ประกอบการร้านค้าและช่างฝีมือเห็นตรงกันว่า อยากจะอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นถิ่นนี้ให้คงอยู่ต่อไปและอยากให้นักท่องเที่ยวกลับมาเที่ยวในพื้นที่อีกครั้ง ซึ่งตัวบ้านหลุกเองมีศักยภาพในด้านของงานหัตถกรรมเป็นพื้นฐานเดิมอยู่แล้วรวมถึงหมู่บ้านหลุกยังมีสถานที่ท่องเที่ยวที่หลากหลาย อาทิ หอธรรมที่สร้างจากหินปู วัดบ้านหลุก สะพานไม้เก่า พระธาตุ ดอยผาปูน รวมถึงปางไม้หัตถกรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ เดิมทีหมู่บ้านหลุกได้รับชื่อว่าเป็นหมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยวเพียงแค่ขาดการบริหารและการประชาสัมพันธ์ที่ดี

ศูนย์การศึกษาเรียนรู้ไม้แกะสลักและวิถีชุมชนบ้านหลุก อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปางมีเป้าหมายเพื่อให้นักท่องเที่ยวและชุมชน เรียนรู้เรื่องราวของภูมิปัญญาทางด้านงานหัตถกรรมของหมู่บ้านประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านงานแกะสลักการทำครกการทำตะกร้าไม้ไผ่ ศิลปะประเพณีวัฒนธรรมพื้นถิ่นที่สืบทอดกันมาจากอดีต โดยให้ชุมชนและสมาชิกในชุมชนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาพื้นถิ่นของตน นำไปสู่การเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเผยแพร่เอกลักษณ์ของหมู่บ้านและเป็นแหล่งข้อมูลทางการศึกษาและการท่องเที่ยวเป็นการพัฒนาและอนุรักษ์วัฒนธรรมให้ยั่งยืน

2. ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตพื้นที่การศึกษาทางกายภาพบริเวณพื้นที่หมู่บ้านหลุกใต้อำเภอแม่ทะจังหวัดลำปาง ทั้งลานค้าชุมชนและร้านค้าผู้ประกอบการรวมถึงปางไม้แกะสลักและตามบ้านเรือนของช่างฝีมือสำรวจเส้นทางการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้านรวมถึงพื้นที่ภายในศูนย์การศึกษาเรียนรู้ไม้แกะสลักและวิถีชุมชนบ้านหลุกซึ่งเป็นตัวอาคารที่ก่อสร้างไว้แต่เดิมเมื่อปี พ.ศ. 2557 แต่ยังไม่มีการจัดการข้อมูลภายในรวมถึงศึกษาเรื่องประเพณีวัฒนธรรมความเชื่อและวิถีทัศน์ของผู้นำชุมชนในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชน

3. ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาประวัติความเป็นมาของภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมของหมู่บ้านหลุกอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง จากความเป็นมาของหมู่บ้าน ประวัติวัฒนธรรมการแกะสลักไม้ทุกครัวเรือนที่ได้กล่าวมาข้างต้นและประเพณีและวิถีชีวิตพื้นบ้านรวมถึงสภาพทางภูมิศาสตร์ของหมู่บ้าน

4. เก็บรวบรวมข้อมูล

โดยรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งหนังสือและแหล่งข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตรวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยรวบรวมเอกสารจากการศึกษาดูงานศูนย์การเรียนรู้ต้นแบบ, หนังสือตำราวิชาการ, งานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา, บทความย่อจากหนังสือพิมพ์, และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

4.1 แหล่งข้อมูลด้านเอกสาร

- ข้อมูลเกี่ยวกับหมู่บ้านหลุก (เทศบาลตำบลนาครีว)
- ข้อมูลบทสัมภาษณ์ประชาชนชาวบ้านหรือผู้รู้ในพื้นที่หมู่บ้านแกะสลักบ้านหลุก

- กรมโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดลำปาง
- หนังสือท่องเที่ยวโดยชุมชนกับ (อพท.), หนังสือชุดความรู้ถอดบทเรียนการท่องเที่ยวโดยชุมชน เล่มที่ ๑ ประจำปี ๒๕๕๘ ตอนรวมพลคนแก่น การท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อชุมชน (อพท.), คู่มือการสร้างศูนย์การเรียนรู้ชุมชน, การสร้างชุดความรู้ชุมชน
- สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศิลปากร
- ข้อมูลเอกสารตำรา เอกสารวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง บทความย่อยจากหนังสือพิมพ์
- สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Internet)

4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

4.2.1 จากการสัมภาษณ์ ช่างฝีมือ (สถา) และผู้ประกอบการร้านค้าในชุมชน เกี่ยวกับเรื่องราวความเป็นมาของงานแกะสลักไม้ในชุมชน, วิถีชีวิตการประกอบอาชีพ, มุมมองและความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน, ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน, ความต้องการของคนในชุมชน, วิสัยทัศน์ของผู้นำชุมชนในการบริหารจัดการ

4.2.2 การสำรวจภาคสนาม โดยการลงพื้นที่สำรวจเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในด้านต่าง ๆ ของชุมชนที่ยังคงเหลือร่องรอยจากศูนย์การเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้าน อาทิเช่น บางไม้แกะสลัก ประวัติความเป็นมาของสถานที่ท่องเที่ยว รวมถึงร้านค้าภายในชุมชน โดยการถ่ายภาพประกอบการสำรวจเพื่อเป็นหลักฐานประกอบและเชื่อมโยงเรื่องราวของชุมชน รวมถึงพูดคุยปะกับชาวบ้านในท้องถิ่น การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามแบ่งการสำรวจออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

- **ด้านกายภาพได้แก่** สภาพแวดล้อมภายในชุมชน, ร้านค้าในชุมชน, ศูนย์การเรียนรู้วิถีชีวิตในชุมชน, แผนที่การเดินทาง, สถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม, สิ่งอำนวยความสะดวกภายในชุมชน เป็นต้น
- **ด้านจินตภาพได้แก่** วิถีชีวิต, ประเพณีวัฒนธรรมในท้องถิ่น, ภูมิปัญญาพื้นบ้าน การแกะสลักไม้, ทำครกไม้, ทำตะกร้าไม้ไคร้, ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน, มุมมองความรู้สึกความต้องการของชุมชนตลอดจนการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น

5. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการศึกษาดังนี้

- กล้องถ่ายภาพ
- โทรศัพท์มือถือ (ใช้สำหรับบันทึกเสียงในการสัมภาษณ์)
- อุปกรณ์เครื่องเขียนและสมุดจดบันทึก
- คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์

6. วิธีการวิจัย

เชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกถึงประเด็นปัญหาเกี่ยวกับงานแกะสลักที่ไม่เป็นที่นิยมจากเดิมและทำไมนักท่องเที่ยวจึงขาดหายไปรวมถึงพูดคุยแลกเปลี่ยนมุมมองวิธีคิดเห็นของคนในชุมชนต่อความเปลี่ยนแปลงในสภาพสังคมในปัจจุบันว่าส่งผลกระทบต่อ การดำรงชีวิตและเศรษฐกิจภายในชุมชนอย่างไรบ้าง โดยผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน กลุ่มช่างฝีมือ (สล่า) และกลุ่มของผู้ประกอบการร้านค้าในชุมชน เพื่อสอบถามข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจสังคม รวมถึงวิถีชีวิตประเพณี และวัฒนธรรม ที่เกี่ยวข้องเพื่อการวางแผนสืบค้นหาแนวทางการออกแบบและแก้ไขอย่างยั่งยืน โดยเบื้องต้นผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นในการเก็บข้อมูลทางวัฒนธรรมไว้ดังนี้

โดยอาศัยกรอบแนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนคุณค่าและความสำคัญของวัฒนธรรมภูมิปัญญาพื้นถิ่น แนวคิดการสร้างฐานข้อมูลองค์ความรู้ในการออกแบบศูนย์การเรียนรู้ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนำข้อมูลจากการศึกษาด้านวัฒนธรรมของขอบเขตพื้นที่ รูปแบบและองค์ประกอบของแหล่งการเรียนรู้ชุมชนสังคม ประเพณี และวัฒนธรรม การบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้รวมถึง ทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาเกี่ยวกับ แรงจูงใจ การศึกษากลุ่มเป้าหมาย ตลอดจนวิเคราะห์ประเด็นปัญหาและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง การวางแผนพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ภายในชุมชนให้ยั่งยืน ต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามและการค้นคว้าจากเอกสาร ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนกำนันผู้ใหญ่และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อสอบถามข้อมูลทางด้านสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนสืบค้นข้อมูลด้านวัฒนธรรม โดยเบื้องต้นผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นในการเก็บข้อมูลทางวัฒนธรรมไว้ดังนี้

ประเด็นประวัติศาสตร์ความเป็นมาของพื้นที่ การตั้งถิ่นฐานการปรับสภาพของพื้นที่เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนและความสมดุล จากแนวคิดความเข้าใจทางวัฒนธรรมที่มีรากฐานมากจากความเข้าใจพื้นฐานโดยรวมประเด็น

ประวัติความเป็นมาของภูมิปัญญาการแกะสลักไม้ การทำครก การทำตะกร้า รวมถึงขั้นตอนและวิธีการทำ รูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่มีในปัจจุบัน การกระจายสินค้าและการตลาดของชุมชน

ประเด็นวิถีชีวิตสังคม การวิเคราะห์พื้นที่ในเรื่องของคุณค่าทางวัฒนธรรมที่มีต่อชุมชนผู้เป็นเจ้าของภูมิปัญญาและเทคนิคการแกะสลักเฉพาะ ตลอดจนประเพณีและวัฒนธรรมอันเกิดจากความเชื่อของคนในชุมชน อันก่อให้เกิดแรงจูงใจในการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เป็นผลสืบเนื่องจากการอนุรักษ์และเห็นเป็นรูปธรรม เป็นแรงผลักดันให้ชุมชนเล็งเห็นคุณค่าทางและภูมิปัญญาอันทรงคุณค่าที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต

ประเด็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ การศึกษางานแกะสลักและร้านค้าภายในชุมชนรวมถึงสถานที่ท่องเที่ยวภายในหมู่บ้านซึ่งเป็นภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมโดยมีภูมิปัญญาและวัฒนธรรมเทคนิควีการทำด้วยมือโดยไม่ใช้เครื่องทุ่นแรง จะเป็นตัวสะท้อนถึงความเป็นเอกลักษณ์วิถีชีวิตของช่างฝีมือที่ถ่ายทอดศิลปะลงบนตัวชิ้นงานที่แตกต่างกันออกไป

ประเด็นทางศักยภาพของชุมชน การรวมกลุ่มทำกิจกรรมของคนในชุมชนศักยภาพของแต่ละชุมชนหรือตัวบุคคลไม่เท่ากันพื้นที่ที่รองรับกิจกรรมของชุมชนความเข้มข้นของกิจกรรมและโปรแกรมการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์โดยการรวบรวมข้อมูลจากภาคสนามมาวิเคราะห์และสรุปเป็นแนวทางในการดำเนินงานต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลและแนวทางการออกแบบ

จากการศึกษาผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมการสัมภาษณ์และการรวบรวมข้อมูลจากการลงพื้นที่ ข้อมูลทางเอกสารและศึกษาประวัติความเป็นมาประเพณีและวัฒนธรรมความเชื่อของหมู่บ้านหลุกจังหวัดลำปางโดยการสัมภาษณ์เพื่อรวบรวมข้อมูลที่สำคัญของหมู่บ้านหลุกจากผู้นำชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวมถึงศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน เพื่อให้ซึมซับและเข้าใจถึงความต้องการของกลุ่มชาวบ้าน การออกแบบสื่อฐานข้อมูลองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ของหมู่บ้าน หลักการออกแบบที่เกี่ยวข้องรวมถึงการเก็บข้อมูล ภาคสนามในพื้นที่หมู่บ้านหลุก จังหวัดลำปางโดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์แลกเปลี่ยนมุมมองและทัศนคติเพื่อให้เข้าใจถึงความต้องการของชาวบ้านและผู้ประกอบการร้านค้าที่ประสบปัญหา ในบทนี้จึงได้แบ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

1. สรุปผลการสัมภาษณ์ช่างฝีมือและผู้ประกอบการร้านค้า ภายในหมู่บ้านหลุก
2. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลองค์ความรู้ที่สำคัญต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน
3. ผลงานการออกแบบสื่อฐานข้อมูลองค์ความรู้ภายในพื้นที่ศูนย์การศึกษาเรียนรู้การแกะสลักไม้และวิถีชุมชนบ้านหลุก โดยแบ่งออกเป็น
 - 3.1 สื่อข้อมูลประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านและงานแกะสลัก(ริเริ่ม)
 - 3.2 สื่อข้อมูลด้านงานหัตถกรรมพื้นถิ่นและกรรมวิธีในการผลิต(อุตสาหกรรมสามาชีพ)
 - 3.3 สื่อข้อมูลด้านประเพณีและวัฒนธรรม(วิถีชีวิต)
 - 3.4 สื่อข้อมูลแหล่งการท่องเที่ยวเรียนรู้ภายในหมู่บ้าน (ท่องเที่ยวเรียนรู้)
 - 3.5 สื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวเรียนรู้ภายในหมู่บ้านหลุก
 - 3.6 อัตลักษณ์ของหมู่บ้านหลุก
 - 3.7 พัฒนาของที่ระลึก

1. สรุปผลการสัมภาษณ์ช่างฝีมือและผู้ประกอบการร้านค้าภายในหมู่บ้านหลุก

งานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ช่างฝีมือและผู้ประกอบการร้านค้าที่มีอายุระหว่าง 40 – 60 ปี จำนวน ไม่น้อยกว่า 10 ราย ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญเฉพาะที่สามารถให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัยได้ ในพื้นที่หมู่บ้านหลุก จังหวัดลำปางเพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบสื่อฐานข้อมูลองค์ความรู้ภายในพื้นที่ศูนย์การศึกษาเรียนรู้การแกะสลักไม้และวิถีชุมชนบ้านหลุกเพื่อพัฒนาองค์ความรู้และศักยภาพของหมู่บ้านให้พร้อมต้อนรับนักท่องเที่ยวอีกครั้งหนึ่งโดยผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องถึงแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาและวิสัยทัศน์ของผู้นำชุมชนในพื้นที่หมู่บ้านหลุก จังหวัดลำปางพร้อมบันทึกบทสัมภาษณ์และจดบันทึกเพื่อนำมาวิเคราะห์และสามารถสรุปแนวทางและความคาดหวังต่อการออกแบบ ผลงานวิทยานิพนธ์ดังนี้

1. ช่างฝีมือและผู้ประกอบการร้านค้ามีความต้องการให้นักท่องเที่ยวกลับมาท่องเที่ยวในพื้นที่อีกครั้งหนึ่งเนื่องจาก แต่เดิมหมู่บ้านหลุกแห่งนี้เป็นหมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยวแต่ปัจจุบันขาดนักท่องเที่ยวส่งผลให้ชาวบ้านขาดรายได้เป็นจำนวนมาก

2. ผู้ประกอบการมีความต้องการในเรื่องของสื่อการประชาสัมพันธ์ที่น่าสนใจสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว

3. ป้ายบอกทางที่น้อยจนเกินไปและสิ่งอำนวยความสะดวกยังไม่มี

4. ขาดองค์ความรู้ข้อมูลความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการแกะสลักของหมู่บ้านที่เป็นลายลักษณ์อักษร

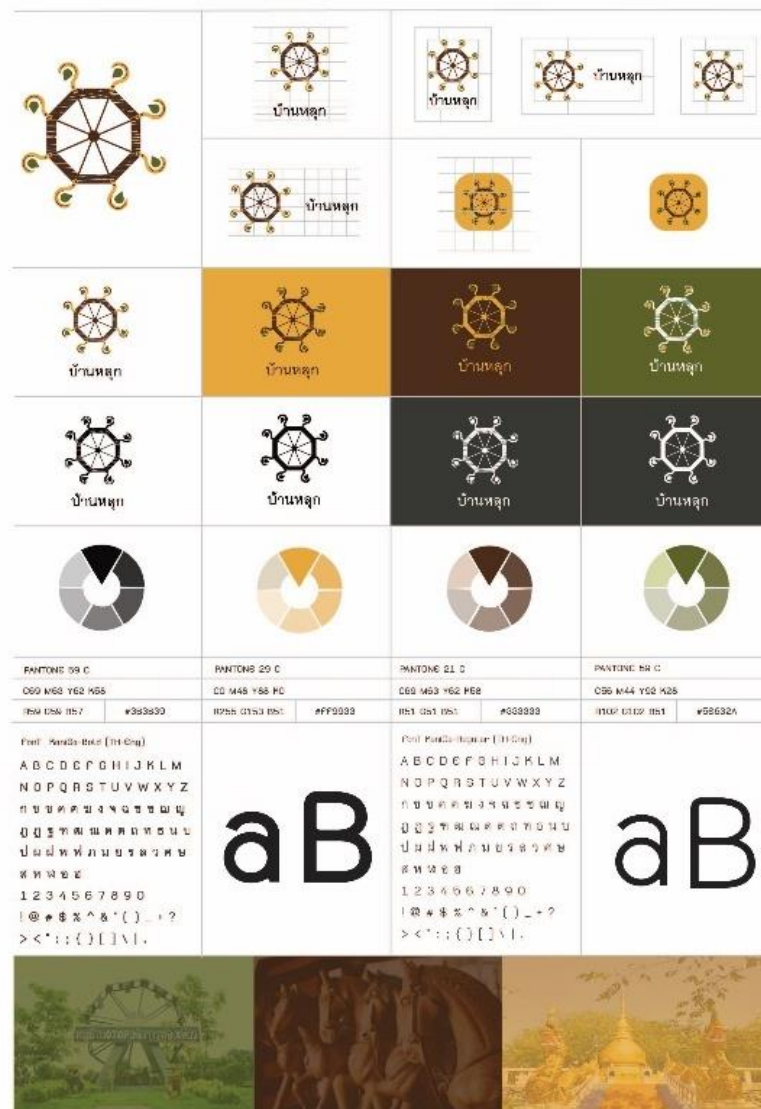
5. ขาดคนสืบสานงานหัตถกรรมแกะสลักไม้

6. ช่างฝีมือให้การสนับสนุนการทำของที่ระลึกชุดความรู้การแกะสลักไม้โดยให้คำแนะนำและเทคนิควิธีการทำเป็นอย่างดี

7. ชาวบ้านให้ความสนใจเกี่ยวกับแนวทางการพาและออกแบบในครั้งนี้โดยพวกเขาอยากจะสามารถทำให้นักท่องเที่ยวกลับมาท่องเที่ยวในหมู่บ้านได้อีกครั้งหนึ่ง

2. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลองค์ความรู้ที่สำคัญต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน

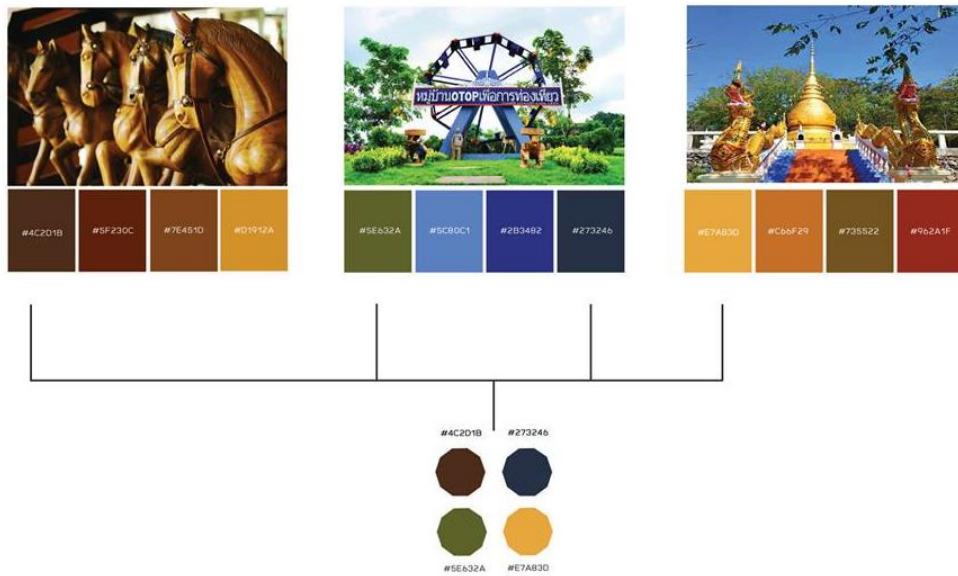
ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลองค์ความรู้สำคัญภายในหมู่บ้านตั้งแต่ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านความเป็นมาของงานหัตถกรรมที่หล่อเลี้ยงชีวิตของคนในหมู่บ้านไปจนถึงการศึกษาประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในชุมชนเพื่อสร้างอัตลักษณ์ชุมชนและสังเคราะห์ข้อมูลและเรียบเรียงองค์ความรู้เพื่อให้สอดคล้องและมีความถูกต้องตามประวัติแต่เดิมให้มากที่สุดโดยนำข้อมูลที่ได้ไปสอบถามและขอข้อเสนอแนะในส่วนของคุณภาพที่ขาดหายไป สอบถามกับผู้เชี่ยวชาญของหมู่บ้านที่สามารถให้ข้อมูลที่ถูกต้องเพื่อนำไปสู่กระบวนการออกแบบสื่อฐานข้อมูลองค์ความรู้ในพื้นที่ศูนย์การศึกษาเรียนรู้การแกะสลักไม้และวิถีชุมชนบ้านหลุกเพื่อการอนุรักษ์และเป็นการเผยแพร่งานหัตถกรรมของหมู่บ้านให้เป็นที่รู้จักและคงอยู่คู่กับหมู่บ้านอย่างยั่งยืนและเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมที่จะสร้างจุดสนใจให้แก่นักท่องเที่ยวได้ไม่มากนักน้อย

ภาพที่ 24 อัตลักษณ์ของหมู่บ้านหลุก (ตราสัญลักษณ์)

3.2 โทนสีอัตลักษณ์ชุมชน

ชุดสีอัตลักษณ์ชุมชนบ้านหลุกเป็นการดึงเอาโทนสีจากชุมชนที่จะสามารถสะท้อนให้เห็นถึงตัวตนของชุมชนที่ผสมผสานวิถีชีวิตและธรรมชาติไว้ด้วยกัน โดยดึงเอาโทนสีของงานหัตถกรรมในหมู่บ้านมาแสดงถึงตัวตนของหมู่บ้านหลุก

Warm Earth

ภาพที่ 25 การเลือกใช้สีอัตลักษณ์ชุมชน

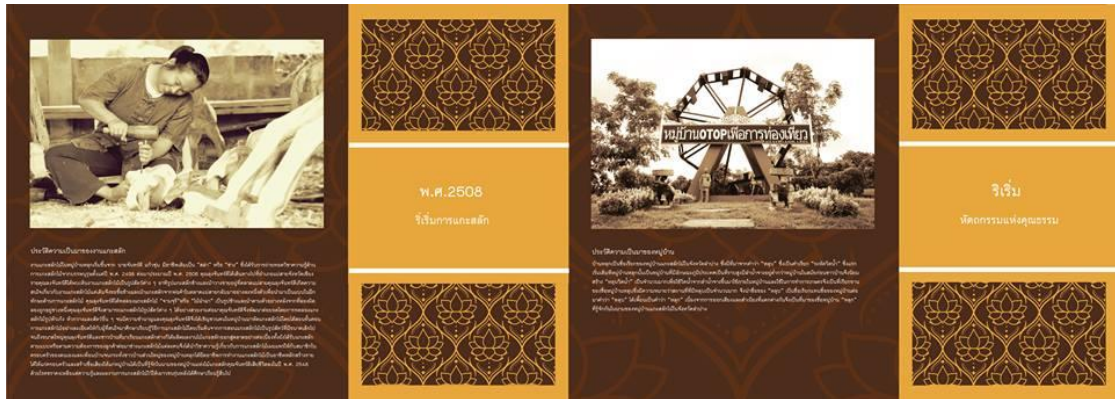
3.2.1 แบบ Mock up อัตลักษณ์ชุมชน

ภาพที่ 26 การนำโลโก้ไปใช้ในการออกแบบ

3.3 สื่อข้อมูลประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านและงานแกะสลักของหมู่บ้านหลุก (ริเริ่ม)

ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านหลุกและความเป็นมาของงานหัตถกรรมการแกะสลัก ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญที่ควรรู้เกี่ยวกับหมู่บ้าน

ภาพที่ 27 แบบบอร์ดข้อมูล ริเริ่ม ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านและงานแกะสลัก

3.2 อุดสาหกรรมสัมมาชีพ หัตถกรรมและการเกษตร

ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกรรมวิธีในการผลิตของงานหัตถกรรมที่ขึ้นชื่อของหมู่บ้านโดยแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ การแกะสลัก การกลึงครก และการทำตะกร้าไม้ไผ่ไคร้สาน

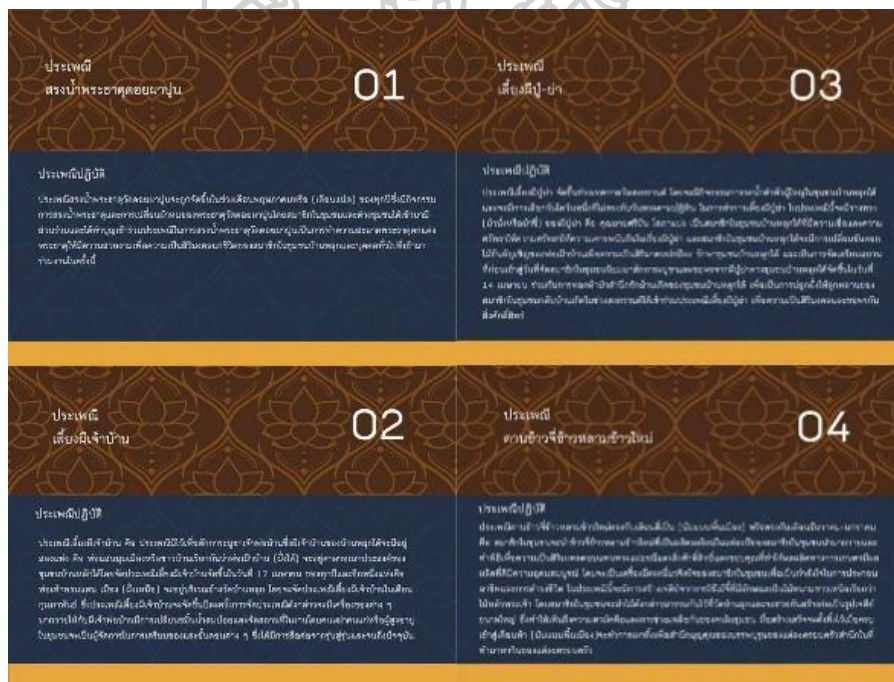
ภาพที่ 28 ปฏิทินการเพาะปลูกของหมู่บ้านหลุก ตั้งแต่เดือน พฤษภาคม - เมษายน ของทุกปี

3.3 วิถีชีวิตประเพณีวัฒนธรรมของคนในหมู่บ้าน

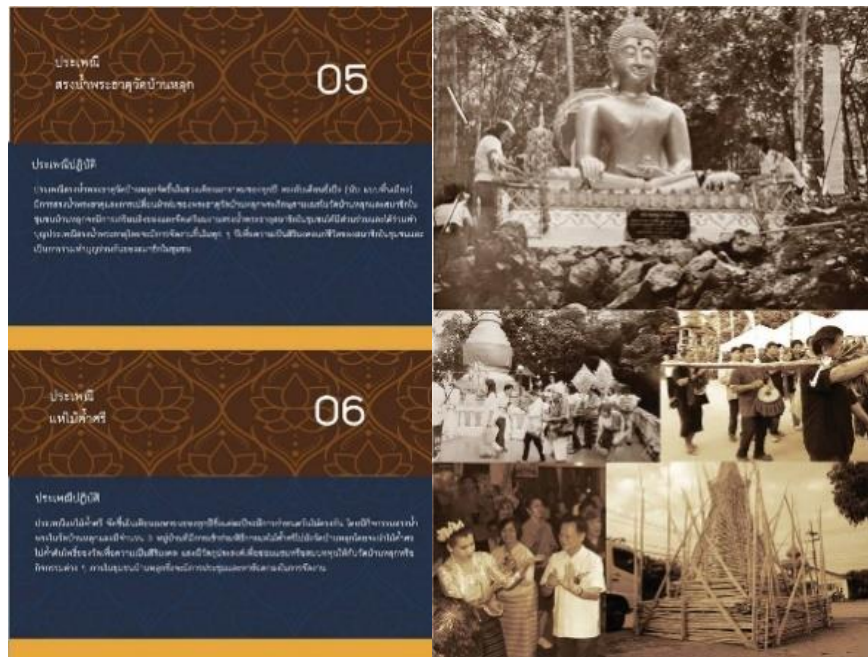
ประเพณีความเชื่อความศรัทธาที่สืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น

ภาพที่ 31 บอร์ดแสดงข้อมูล วิถีชีวิต และความเชื่อ

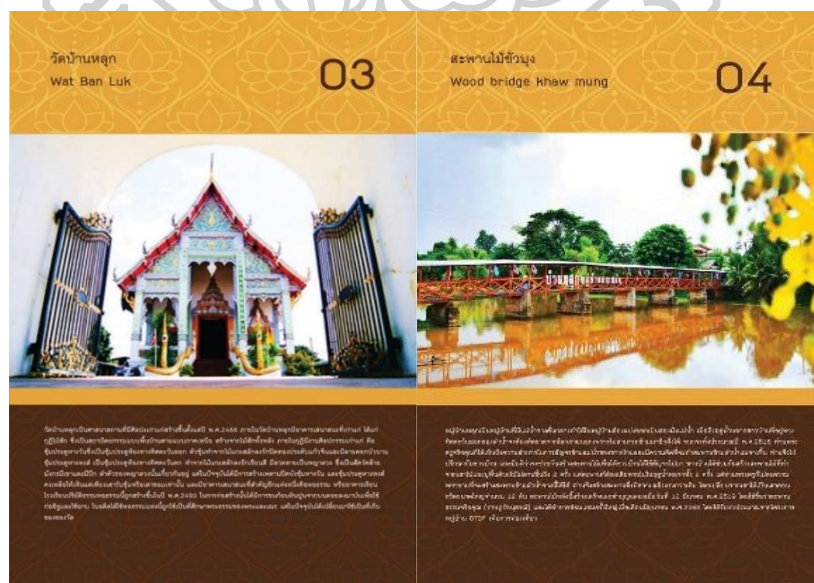
ภาพที่ 32 ข้อมูลประเพณีสงน้ำพระธาตุดอยผาปูน, ประเพณีเลี้ยงผีเจ้าบ้าน, ประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า, ประเพณีตวงข้าวจีข้าวหลามข้าวใหม่

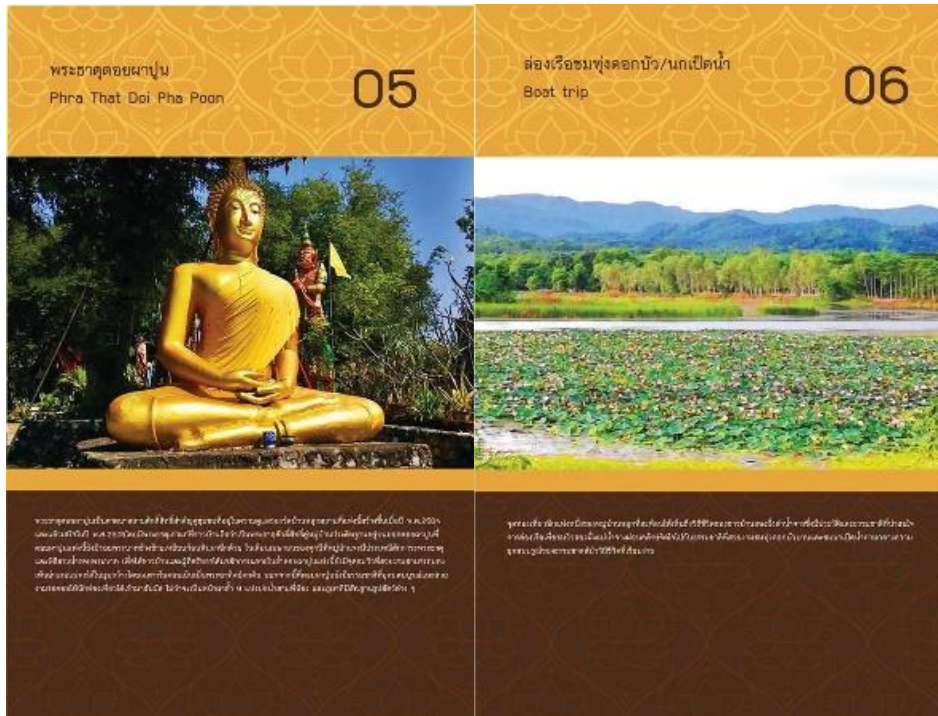
ภาพที่ 33 ประเพณีสร้างพระธาตุวัดบ้านหลุก,แห่ไม้ค้ำศรี,รูปภาพประเพณีของหมู่บ้านหลุก

3.4 การท่องเที่ยวเรียนรู้

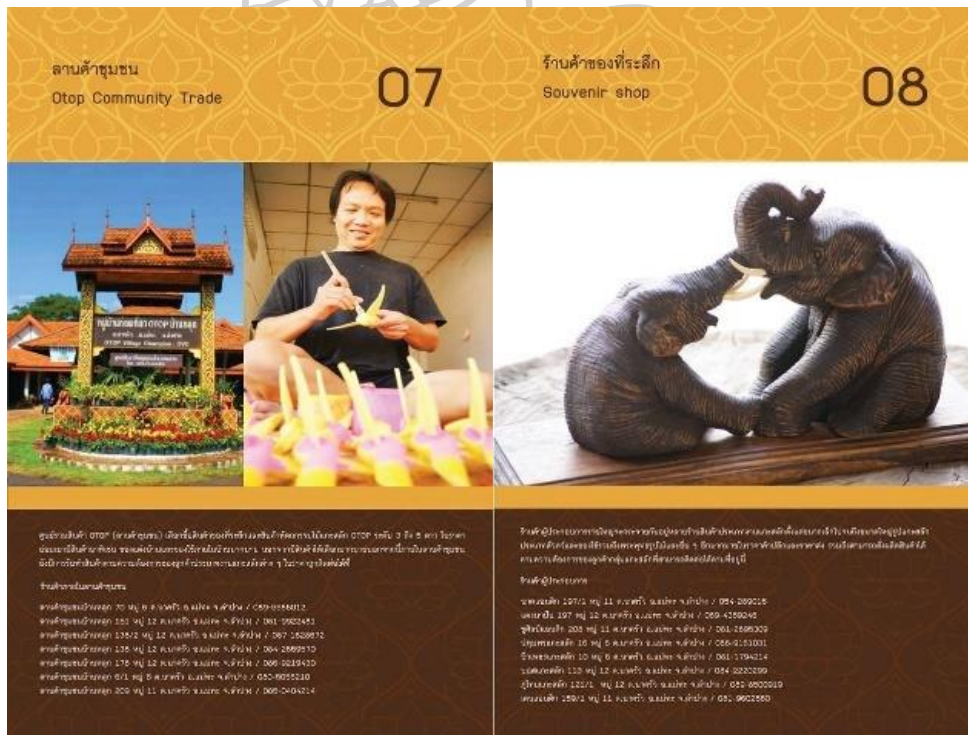
แนะนำเส้นทางการท่องเที่ยวเรียนรู้ภายในหมู่บ้านหลุก รวมถึงสถานที่สำคัญของหมู่บ้าน อาทิ เช่น วัดบ้านหลุก สะพานไม้ข้ามมุง จุดชมวิวพระธาตุตอดยผาปูน ล่องเรือชมทุ่งดอกบัวและนกเป็ดน้ำ ฯ

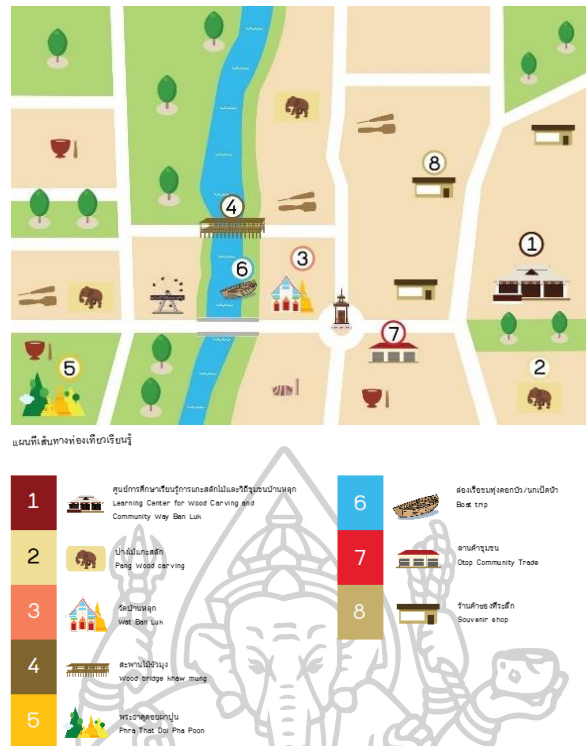
ภาพที่ 34 วัดบ้านหลุก, สะพานไม้ข้ามมุง

ภาพที่ 35 พระธาตุตอดยผาปูน, ล่องเรือชมทุ่งดอกบัว, นกเป็ดน้ำ

ภาพที่ 36 ลานค้าชุมชน, ร้านค้าของที่ระลึก

ภาพที่ 37 แผนที่แสดงเส้นทางท่องเที่ยวเรียนรู้ภายในหมู่บ้านหลุก

3.5 สื่อประชาสัมพันธ์ใบความรู้แนะนำศูนย์การเรียนรู้

ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเรียนรู้ที่น่าสนใจของหมู่บ้านในรูปแบบของแผ่นพับประชาสัมพันธ์โดยระบุเส้นทางท่องเที่ยวและประวัติของแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญภายในหมู่บ้านโดยย่อเพื่อเป็นการนำทางแก่นักท่องเที่ยวและรวบรวมองค์ความรู้ฉบับย่อเพื่อประชาสัมพันธ์

ภาพที่ 38 Brochure A2 ประชาสัมพันธ์แนะนำศูนย์การเรียนรู้ (เบื้องต้น)

ภาพที่ 39 Brochure A2 ประชาสัมพันธ์แนะนำศูนย์การเรียนรู้ (เบื้องต้น)

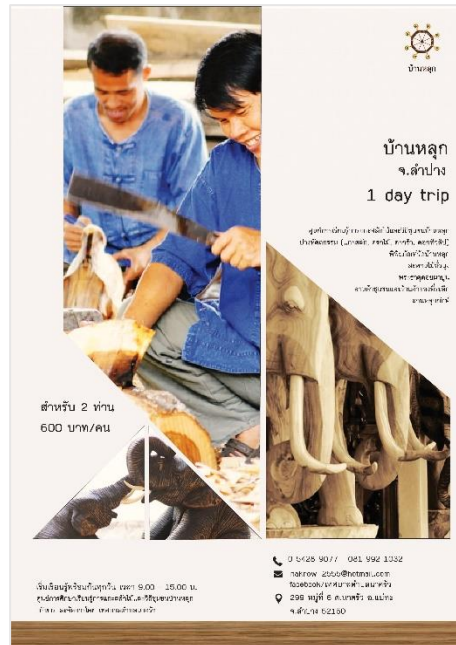
3.6 Roll up ประชาสัมพันธ์แนะนำข้อมูลภายในศูนย์การเรียนรู้

ผู้วิจัยได้ออกแบบเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ ในส่วนของข้อมูลองค์ความรู้ภายในศูนย์การเรียนรู้ โดยลงรายละเอียดอย่างย่อของหมวดข้อมูลความรู้ที่น่าสนใจ

ภาพที่ 40 แบบ Roll up ประชาสัมพันธ์แนะนำข้อมูลภายในศูนย์การเรียนรู้

3.7 โปสเตอร์ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว

ภาพที่ 41 โปสเตอร์ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว

3.8 รุกเรียนรู้ท่องเที่ยวเชิง

เรียนรู้ท่องเที่ยว

จุดท่องเที่ยว

จุดท่องเที่ยวที่น่าสนใจในจังหวัดลำปาง

- วัดพระแก้ว (วัดจตุรพักตรพิมาน)
- วัดพระแก้ว (วัดจตุรพักตรพิมาน)
- วัดพระแก้ว (วัดจตุรพักตรพิมาน)
- วัดพระแก้ว (วัดจตุรพักตรพิมาน)
- วัดพระแก้ว (วัดจตุรพักตรพิมาน)

รายละเอียดการท่องเที่ยว

กิจกรรม	เวลา	จำนวน/ราคา / คน
กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	9.00 น. - 18.00 น.	ไม่เสียค่าเข้าชม
กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	9.00 น. - 15.00 น.	ไม่เสียค่าเข้าชม
กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	9.00 น. - 18.00 น.	ไม่เสียค่าเข้าชม
กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงกีฬา	9.00 น. - 18.00 น.	ไม่เสียค่าเข้าชม
กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	9.00 น. - 18.00 น.	ไม่เสียค่าเข้าชม

ภาพที่ 42 รุกการเรียนรู้ท่องเที่ยวเชิง

3.10 Timeline Facebook (cover)

ภาพที่ 45 cover page facebook หมู่บ้านหลุก

ภาพที่ 46 ตัวอย่างการนำไปใช้ cover page facebook หมู่บ้านหลุก

3.11 การจัดการพื้นที่ภายในศูนย์การศึกษาเรียนรู้การแกะสลักไม้และวิถีชุมชนบ้านหลุก

ภาพที่ 47 ตัวอย่างการนำสื่อข้อมูลองค์ความรู้ไปปรับใช้กับพื้นที่

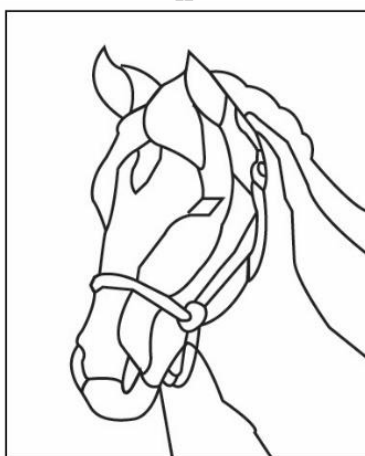
3.12 สื่อป้าย (wayfinding)

ภาพที่ 48 ป้ายบอกทางและแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวและแผนที่เส้นทางการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้านหลุก

3.13 ชุดความรู้การเรียนรู้แกะสลักไม้

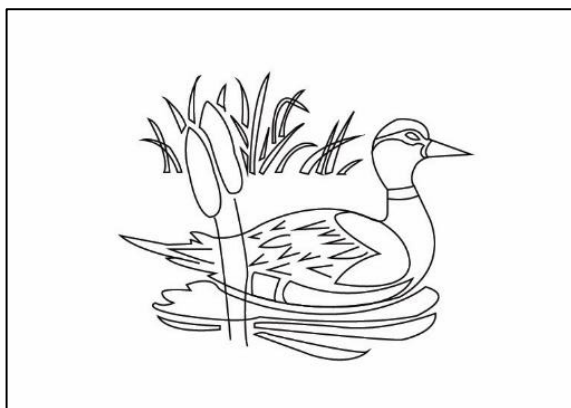
แนวความคิดในการออกแบบเนื่องจากงานหัตถกรรมในหมู่บ้านหลุมนั้นค่อนข้างจะซ้ำซ้อนกันมากและไม่มีการออกแบบหรือพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ รวมถึงปัจจุบันนี้การแกะสลักเริ่มลดน้อยลง คนที่สนใจจะศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับงานแกะสลักก็มีน้อยไม่มีคนสืบทอดองค์ความรู้จึงเกรงว่างานหัตถกรรมที่มีคุณค่าจะสูญหายไป ในการออกแบบครั้งนี้จึงมีแนวคิดในการสร้างชุดความรู้ในการแกะสลักไม้แบบง่ายเพื่อเป็นการกระตุ้นความอยากที่จะเรียนรู้และศึกษาเกี่ยวกับงานแกะสลักมากขึ้น โดยเปลี่ยนวิธีการแบบเรียนรู้ด้วยตนเอง ก็สามารถทำงานแกะสลักได้

ภาพที่ 49 แบบร่างงานแกะสลักหัวม้า

ภาพที่ 50 ชุดความรู้การแกะสลักหัวม้า

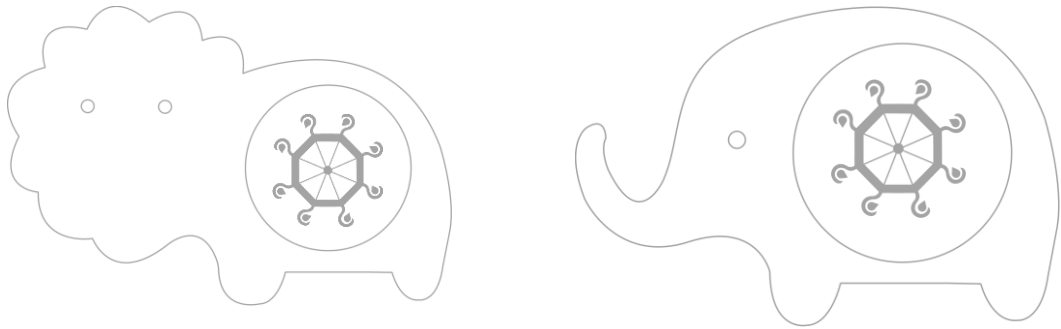
ภาพที่ 51 แบบร่างงานแกะสลักนกเป็ดน้ำ

ภาพที่ 52 ชุดความรู้การแกะสลักไม้นกเป็ดน้ำ

3.14 แบบร่างของที่ระลึก (จานรองแก้ว)

แนวคิดในการออกแบบ เนื่องจากหมู่บ้านหลุกนิยมแกะสลักรูปสัตว์เป็นส่วนใหญ่และผลิตภัณฑ์ส่วนมากจะเป็นการแกะสลักสำหรับตั้งโชว์และมีขนาดใหญ่และมีน้ำหนักมาก ผู้วิจัยจึงนำเอาความถนัดในการแกะสลักรูปสัตว์ของชาวบ้านมาออกแบบเป็นของที่ระลึกชิ้นเล็กที่สามารถซื้อกลับได้และน้ำหนักเบา

ภาพที่ 53 จานรองแก้วสิงโต, จานรองแก้วช้างน้อย

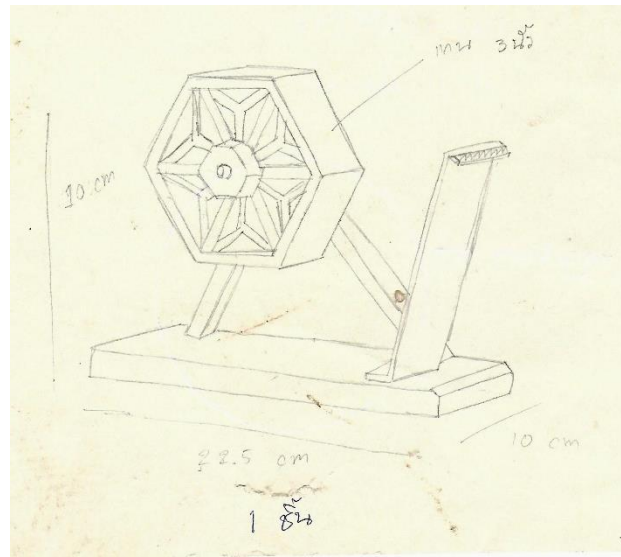
ภาพที่ 54 จานรองแก้วฮิปโป, จานรองแก้วหมู

ภาพที่ 55 จานรองแก้ววัว

(ภาพแสดงการนำเอาโลโก้ไปใช้กับงานออกแบบจานรองแก้วรูปสัตว์)

3.15 แบบร่างของที่ระลึก (หลุบตัดเทพ)

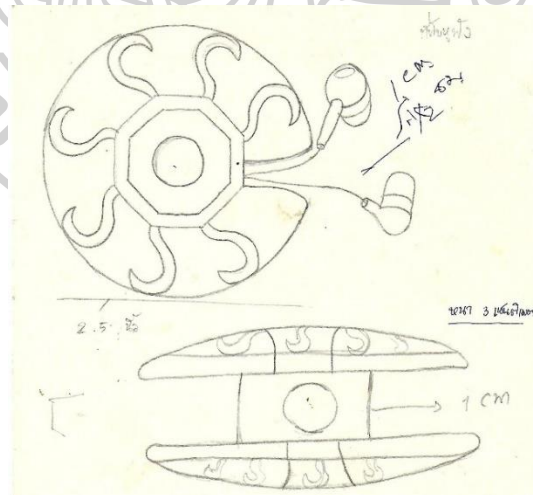
แนวคิดในการออกแบบการนำเอาสัญลักษณ์ของ “หลุบ” ที่ใช้วิดน้ำมาออกแบบโดยการตัดทอนรูปทรงให้มีความทันสมัยน่าใช้งานมากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 56 การนำเอาโลโก้ไปใช้กับงานออกแบบ (หุ้บตัดเทบกว)

3.16 แบบร่างของที่ระลึก (ที่เก็บหุ้บ)

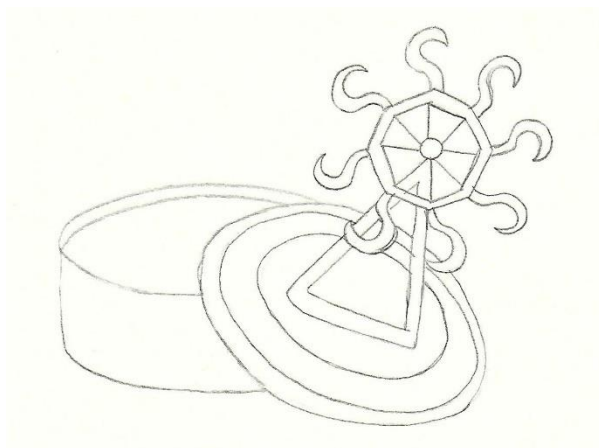
แนวคิดการออกแบบโดยการนำลักษณะการหมุนของวงล้อหุ้บวิดน้ำมาออกแบบเป็นตัวเก็บหุ้บแคะสลัก

ภาพที่ 57 การนำเอาโลโก้ไปใช้กับงานออกแบบ (ที่เก็บหุ้บ)

3.17 แบบร่างของที่ระลึก (กล่องเก็บของเล็ก)

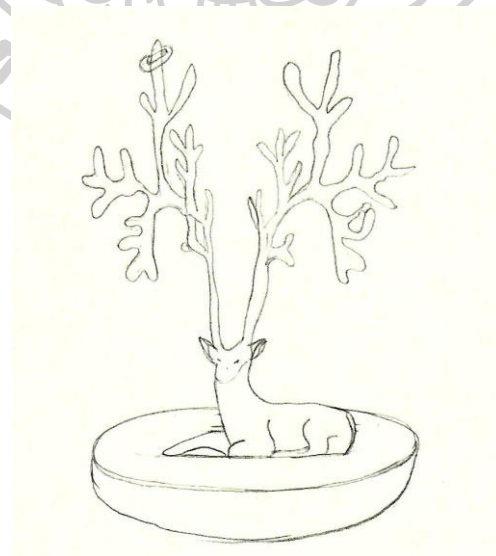
แนวความคิดการออกแบบโดยการนำลักษณะของหลุบวิดน้ำประกอบกับกล่องเก็บของแบบตั้งโต๊ะสำหรับใส่ของชิ้นเล็กและตั้งโชว์

ภาพที่ 58 การนำเอาโลโก้ไปใช้กับงานออกแบบ (กล่องเก็บของเล็ก)

3.18 แบบร่างของที่ระลึก (ที่วางเครื่องประดับขนาดเล็ก)

แนวความคิดการออกแบบโดยความถนัดในการแกะสลักรูปสัตว์ของชาวบ้านมาประยุกต์ใช้กับงานแกะสลักรูปสัตว์ขนาดเล็กโดยการนำเอาเศษไม้ชิ้นเล็ก ๆ มาแกะสลักเป็นการเพิ่มมูลค่าขั้นสุด

ภาพที่ 59 การนำเอาความถนัดของชาวบ้านมาออกแบบ (ที่วางเครื่องประดับขนาดเล็ก)

3.19 ชิ้นงานของที่ระลึก (ต้นแบบ)

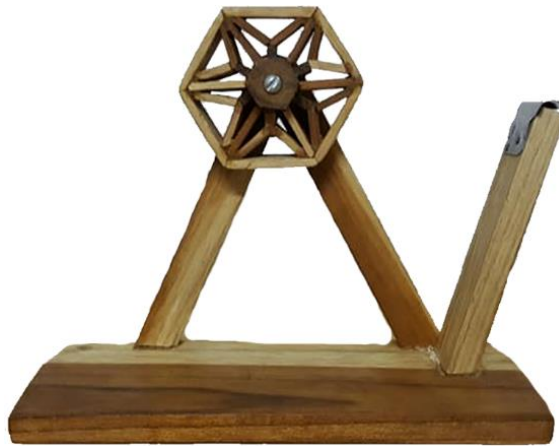

ภาพที่ 60 ชุดงานรองแก้วรูปสัตว์หลากชนิด (งานทำมือ)

ภาพที่ 61 ที่เก็บหุฟัง

ภาพที่ 62 หลุยตัดเทพกาว

3.20 ชิ้นงานของทีระลิก (ชุมชนมีส่วนร่วมในการออกแบบ)

ภายใต้แนวคิด หัตถกรรมแห่งคุณธรรม เป็นการถ่ายทอดความคิดผ่านงานแกะสลักโดยช่างฝีมือ
แกะสลักของหมู่บ้านหลุก

ภาพที่ 63 พลังศรัทธา

(ผลงานการสร้างสรรค์โดยช่างฝีมือของหมู่บ้านหลุก)

4. การประเมินผล (หลังการออกแบบ)

การประเมินผลงานการออกแบบสื่อและพื้นที่เพื่อสืบสานวัฒนธรรมชุมชนหัตถกรรมไม้แกะสลักบ้านหลุก จากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบและผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับหมู่บ้านหลุกจำนวน 7 ท่านแลจากกลุ่มตัวอย่าง คือ ประชากรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านหลุกจำนวน 55 คน

ตารางที่ 1 ตารางสรุปผลการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญการออกแบบและผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับหมู่บ้านหลุกจำนวน 7 ท่าน

การประเมิน	รายละเอียด	ผลการประเมิน		
		\bar{x}	S.D	แปรผล
1. ด้านการรับรู้และสื่อความหมายของหมู่บ้านหลุก จังหวัดลำปาง	ตราสัญลักษณ์ช่วยให้เข้าใจความหมายของหมู่บ้านหลุก	3.91	0.96	มาก
	ตราสัญลักษณ์ช่วยให้จดจำหมู่บ้านหลุกได้ง่าย	3.97	0.88	มาก
	ตราสัญลักษณ์ช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับหมู่บ้านหลุกจังหวัดลำปาง	4.02	0.91	มาก
	รวม	3.9	0.91	มาก
การประเมิน	รายละเอียด	\bar{x}	S.D	แปรผล
2. ด้านการออกแบบโดยภาพรวม	เนื้อหาเข้าใจง่าย	4.05	0.92	มาก
	มีองค์ประกอบชัดเจน	4.13	0.85	มาก
	ขนาดและรูปแบบตัวอักษรเหมาะสม	4.16	1.08	มาก
	มีความลงตัวขององค์ประกอบไม่มากไม่น้อยเกินไป	4.14	0.91	มาก
	การใช้สีในการออกแบบเหมาะสม	4.18	0.67	มาก
	ตัวอักษรง่ายต่อการอ่าน	4.24	0.71	มากที่สุด

	การพัฒนาของที่ระลึกเพื่อเป็นแนวทางให้กับชาวบ้าน	4.09	0.79	มาก
	รวม	4.11	0.50	มาก
การประเมิน	รายละเอียด	\bar{X}	S.D	แปรผล
3. ด้านการนำไปใช้งาน	ความเป็นไปได้ในการนำไปใช้	4.09	0.87	มาก
	การนำไปใช้เพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว	4.28	0.87	มาก
	รายละเอียดชัดเจน เข้าใจง่าย ไม่คลุมเครือ	4.16	0.85	มาก
	รวม	4.17	0.86	มาก

ผลการประเมินด้านการออกแบบโดยภาพรวมของสื่อทั้งหมดโดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญพึงพอใจในระดับมาก 1) ด้านการรับรู้และสื่อความหมายของหมู่บ้านหลักจังหวัดลำปาง ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.91 (SD = 0.91) 2) ด้านการออกแบบ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.11 (SD = 0.50) 3) ด้านการนำไปใช้งาน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.17 (SD = 0.86)

ข้อเสนอแนะ

1. การใช้โทนสีสามารถสื่อถึงความเป็นวัฒนธรรมได้ดี
2. แผ่นพับสามารถนำเสนอข้อมูลได้อย่างน่าสนใจและมีเนื้อหาที่เข้าใจง่ายรู้ถึงแหล่งที่มา
3. ตราสัญลักษณ์สามารถสื่อความหมายได้ดี มีเอกลักษณ์ชัดเจน
4. การใช้คู่สีกับตัวอักษรควรเลือกใช้สีให้เหมาะสมและควรคำนึงถึงการอ่าน
5. กราฟิกที่ใช้ในการออกแบบแผนที่มีความน่าสนใจและเข้าใจง่าย
6. ป้าย (Wayfinding) ต้องออกแบบให้แตกต่างและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวให้มากกว่านี้

ตารางที่ 2 ตารางสรุปผลการประเมินการออกแบบโดยกลุ่มประชากรที่อยู่อาศัยในหมู่บ้านหลุก จังหวัดลำปาง และกลุ่มนักท่องเที่ยว (โดยการสุ่มแบบบังเอิญ)

การประเมิน	รายละเอียด	ผลการประเมิน		
		\bar{x}	S.D	แปรผล
1. ด้านการรับรู้และสื่อความหมายของหมู่บ้านหลุก จังหวัดลำปาง	ตราสัญลักษณ์ช่วยให้เข้าใจความหมายของหมู่บ้านหลุก	4.12	0.95	มาก
	ตราสัญลักษณ์ช่วยให้จดจำหมู่บ้านหลุกได้ง่าย	4.13	0.94	มาก
	ตราสัญลักษณ์ช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับหมู่บ้านหลุก จังหวัดลำปาง	4.18	0.93	มาก
	รวม	4.14	0.94	มาก
การประเมิน	รายละเอียด	\bar{x}	S.D	แปรผล
2. ด้านการออกแบบหลัก การมองภาพรวม	เนื้อหาเข้าใจง่าย	4.03	0.88	มาก
	มีองค์ประกอบชัดเจน	3.85	0.87	มาก
	ขนาดและรูปแบบตัวอักษรเหมาะสม	4.03	0.86	มาก
	มีความลงตัวขององค์ประกอบไม่มากไม่น้อยเกินไป	3.83	0.91	มาก
	การใช้สีในการออกแบบเหมาะสม	4.00	0.90	มาก
	ตัวอักษรง่ายต่อการอ่าน	3.96	0.86	มาก
	การพัฒนาของที่ระลึกเพื่อเป็นแนวทางให้กับชาวบ้าน	3.76	0.84	มาก
	รวม	3.89	0.71	มาก

การประเมิน	รายละเอียด	\bar{x}	S.D	แปลผล
3. การนำไปใช้งาน	ความเป็นไปได้ในการนำไปใช้	4.05	0.92	มาก
	การนำไปใช้เพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว	4.13	0.85	มาก
	รายละเอียดชัดเจน เข้าใจง่าย ไม่คลุมเครือ	4.16	1.08	มาก
	รวม	4.22	0.75	มากที่สุด

ผลการประเมินด้านการออกแบบโดยภาพรวมของสื่อทั้งหมดโดยกลุ่มประชากรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านหลุกและนักท่องเที่ยว (โดยการสุ่มแบบบังเอิญ) พึงพอใจในระดับมากถึงมากที่สุด 1) ด้านการรับรู้และสื่อความหมายของหมู่บ้านหลุกจังหวัดลำปาง ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.14 (SD = 0.94) 2) ด้านการออกแบบ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.89 (SD = 0.71) 3) ด้านการนำไปใช้งาน ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.22 (SD = 0.75)

ข้อเสนอแนะ

1. แผ่นพับสามารถนำเสนอข้อมูลได้อย่างน่าสนใจและมีเนื้อหาที่เข้าใจง่ายรู้สวຍงามรู้ถึงแหล่งที่มา
2. คู่มือที่ใช้ดูสถิติสื่อถึงชุมชนดี
4. สื่อข้อมูลองค์ความรู้ครบถ้วนดี เข้าใจง่าย
5. กราฟิกที่ใช้ในการออกแบบแผนที่มีความน่าสนใจและเข้าใจง่าย
6. สื่อประชาสัมพันธ์สวยดีน่าจะนำไปใช้จริงได้

บทที่ 5

สรุป อภิปราย ข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การออกแบบสื่อและพื้นที่เพื่อสืบสานวัฒนธรรมชุมชนหัตถกรรมไม้แกะสลักบ้านหลุก” มีวัตถุประสงค์เพื่อการออกแบบสื่อและพื้นที่ คือ

1. อัตลักษณ์ชุมชน ได้แก่ ตราสัญลักษณ์และชุดสื่ออัตลักษณ์ชุมชน
2. การออกแบบสื่อข้อมูลองค์ความรู้ภายในศูนย์การศึกษาเรียนรู้การแกะสลักไม้และวิถีชุมชนบ้านหลุก ได้แก่ “ริเริ่ม” ข้อมูลประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน ประวัติความเป็นมาของงานแกะสลักของหมู่บ้าน “อุตสาหกรรมมาชีพ” อาชีพหัตถกรรมและการเกษตรของหมู่บ้าน “วิถีชีวิต” ประเพณีวัฒนธรรมความเชื่อของหมู่บ้านหลุก “ท่องเที่ยวเรียนรู้” โปรแกรมการท่องเที่ยวเรียนรู้ภายในหมู่บ้านหลุก ประกอบด้วย เรียนรู้เชิงท่องเที่ยวแผนพับและกิจกรรมการเรียนรู้
3. สื่อประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยวได้แก่ นามบัตร แผ่นพับ โปสเตอร์ Cover facebook Roll up Wayfinding
4. พัฒนาผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก ได้แก่ ชุดจานรองแก้วรูปสัตว์ต่าง ๆ ที่เก็บหูฟัง หลุดตัดเทปกาวเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการศึกษาการออกแบบสื่อและพื้นที่เพื่อสืบสานวัฒนธรรมชุมชนหัตถกรรมไม้แกะสลักบ้านหลุก

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตกลุ่มตัวอย่างเพื่อทำการวัดผลการออกแบบโดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบจำนวน 7 คน สุ่มแบบเจาะจงและ กลุ่มผู้นำชุมชนและผู้ประกอบการร้านค้าและช่างฝีมือภายในหมู่บ้านหลุกและนักท่องเที่ยวรวมจำนวน 55 คน ใช้วิธีการสุ่มโดยบังเอิญ (Accidental Sampling) โดยการออกแบบสอบถามแบบประเมินค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ของลิเคิร์ท (การแปลความหมายการประมาณค่าของลิเคิร์ท, 2557) เก็บข้อมูลจากนักออกแบบที่เชี่ยวชาญเกี่ยวข้องกับสื่อ จำนวน 7 คน นำมาวิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ยเลขคณิต (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) เพื่อปรับปรุงสื่อตามคำแนะนำท้ายสุดนำสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อทำการประเมินผลโดยกลุ่มเป้าหมายกลุ่มผู้นำชุมชนและผู้ประกอบการร้านค้าและช่างฝีมือภายในหมู่บ้านหลุกและนักท่องเที่ยวรวมจำนวน 55 คน โดยการสุ่มแบบบังเอิญ โดยใช้แบบประเมินค่า 5 ระดับ และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผลสมมติฐานที่ว่า การออกแบบสื่อและพื้นที่เพื่อสืบสานวัฒนธรรมชุมชนหัตถกรรมไม้แกะสลักบ้านหลุกจะสามารถเสริมสร้างศักยภาพของหมู่บ้านหลุก ตำบลนาคร้ว อำเภอแม่ทะ จังหวัด

ลำปาง สามารถเสริมสร้างศักยภาพด้านการท่องเที่ยวและแสดงอัตลักษณ์หรือตัวตนรวมถึงวิถีชีวิตของคนในหมู่บ้านหูกได้ที่น่าสนใจ

2. การอภิปรายผล

จากผลการออกแบบที่ได้จากการวิจัยและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบและผู้ทรงคุณวุฒิและประชากรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านหูกจังหวัดลำปาง และกลุ่มนักท่องเที่ยวแบบสุ่มโดยบังเอิญ พบว่ามีประเด็นความคิดเห็นและทัศนคติต่อการออกแบบสื่อและพื้นที่เพื่อสืบสานวัฒนธรรมชุมชนหัตถกรรมไม้แกะสลักบ้านหูกในหลายแง่มุม เนื่องจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ, ผู้ทรงคุณวุฒิและประชากรที่อยู่อาศัยในพื้นที่หมู่บ้านหูกและนักท่องเที่ยวแบบสุ่มโดยบังเอิญ ต่างมีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับหมู่บ้านหูก และมีรสนิยมที่แตกต่างกันยากที่จะสรุปถึงความพอดีในแต่ละชั้นของงานออกแบบได้ เช่น บางท่านยึดมั่นในแง่ของประโยชน์ใช้สอย เป็นต้น ซึ่งทำให้พบประเด็นที่แตกต่างกันบ้างโดยแปรผันไปตามวิสัยทัศน์ของผู้เชี่ยวชาญ และกลุ่มประชากรอย่างไรก็ตามผู้วิจัยได้พบ และสามารถสรุปผลโดยภาพรวมของการออกแบบไว้ดังนี้ ประชากรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านหูกและรวมถึงนักท่องเที่ยวส่วนมากสามารถรับรู้และเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ที่ผู้วิจัยต้องการนำเสนอได้อยู่ในระดับมาก และมีความพึงพอใจในผลการออกแบบสื่อข้อมูลองค์ความรู้และสื่อประชาสัมพันธ์อยู่ในระดับมากที่สุด และส่วนใหญ่เนืองไปทิศทางเดียวกัน หากสามารถนำงานออกแบบสื่อและพื้นที่เพื่อสืบสานวัฒนธรรมชุมชนหัตถกรรมไม้แกะสลักบ้านหูกมาพัฒนาและเป็นต้นแบบของการดำเนินงานจริงได้จะส่งผลดีต่อหมู่บ้านหูกได้อย่างมากและ เป็นการร่วมกันพัฒนากับชุมชนต่อไปได้

3. ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากการดำเนินการวิจัยการออกแบบสื่อและพื้นที่เพื่อสืบสานวัฒนธรรมชุมชนหัตถกรรมไม้แกะสลักบ้านหูกจังหวัดลำปาง ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาแก้ไขปัญหาโดยการจัดการโดยชุมชนอย่างสร้างสรรค์และมีมาตรฐานก่อให้เกิดการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมท้องถิ่นและคุณภาพชีวิตที่ดีในการท่องเที่ยวครั้งนี้

1. ผู้นำชุมชนและชาวบ้านต้องมีความตื่นตัวอยู่เสมอในการพัฒนาศักยภาพของตนเอง
2. ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเองยกระดับคุณภาพชีวิต
3. มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อมเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่นก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรมเคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่าง
4. เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่นมีการกระจายรายได้สู่ชุมชน

รายการอ้างอิง

- คู่มือการสร้างศูนย์การเรียนรู้ชุมชน. (2550). สำนักงานเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน (กระทรวงมหาดไทย): กรุงเทพฯ.
- คู่มือเกณฑ์มาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยชุมชน (ฉบับปรับปรุง ปี 2558). องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), (อพท.): กรุงเทพฯ.
- โครงการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ภูมิปัญญาล้านนาเชิงหัตถกรรม. (2557). Retrieved Date' 20 มกราคม 2560, Retrieved from <http://www.handicrafttourism.com/>โปรแกรมการท่องเที่ยว/หมู่บ้านหลุก/ฉันทซ์ วรรณถนอม. (2552). ความหมายและความสำคัญของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. (ออนไลน์). Retrieved Date' 2560, 19 พฤษภาคม, Retrieved from <https://tourismatbuu.wordpress.com>
- ทิพวรรณ พุ่มมณี. (พิมพ์ครั้งที่ 4, 2550). อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- นลินี เสาวภาคย์. (2542). การเขียนเพื่อการประชาสัมพันธ์. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.
- นันทา วิฑูตศักดิ์. (2542). หนังสือและการพิมพ์. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.
- บ้านหลุกบ้านร้าง. (2559). Retrieved Date' 20 มกราคม 2560, Retrieved from http://www.lannapost.net/2016/07/blogpost_29.html
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (พิมพ์ครั้งที่ 1 2548). การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วัฒน์ จูทะวิภาศ. (2541). ศิลปะการจัดนิทรรศการ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- หนังสือชุดความรู้ถอดบทเรียนการท่องเที่ยวโดยชุมชน เล่มที่ ๑ “ตอนรวมพลคนแก่น การท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อชุมชน (อพท.) (2558). องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน): กรุงเทพฯ.
- หนังสือท่องเที่ยวโดยชุมชนกับ (อพท.). (พิมพ์ครั้งที่ 2 ธันวาคม 2558). งานองค์ความรู้ สำนักบริหารยุทธศาสตร์ ร่วมกับสำนักท่องเที่ยวโดยชุมชน
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน): บริษัท โคคูน แอนด์ โค จำกัด.
- อดุลย์ เนียมบุญนา, & คณะ. (2550). คู่มือการสร้างศูนย์การเรียนรู้ชุมชน. (กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย): ม.ป.พ.

ภาคผนวก

แบบสอบถาม ประกอบการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง

การออกแบบสื่อและพื้นที่เพื่อสืบสานวัฒนธรรมชุมชนหัตถกรรมไม้แกะสลักบ้านหลุก

(Media design and space community culture wood carving ban luk)

โดย นางสาวจิรัชยา ปัญญา ระดับบัณฑิตศึกษา ภาควิชาศิลปะการออกแบบ

มหาวิทยาลัยศิลปากร

แบบสอบถามความคิดเห็นจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ และผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับหมู่บ้านหลุกจังหวัดลำปาง เพื่อประเมินผลงานการออกแบบสื่อและพื้นที่เพื่อสืบสานวัฒนธรรมชุมชนหัตถกรรมไม้แกะสลักบ้านหลุก จังหวัดลำปาง

ชื่อ.....

อาชีพ/ตำแหน่ง.....

สถานที่ทำงาน.....

ทำเครื่องหมาย / ในช่องความคิดเห็นที่มีผลต่อผลงานการออกแบบ

ความคิดเห็นที่มีผลต่อผลงานการออกแบบ 5 = ดีมาก, 4 = ดี, 3 = ปานกลาง, 2 = พอใช้, 1 = ควรปรับปรุง

ส่วนที่ 1 ด้านการรับรู้และการสื่อความหมาย

ด้านการรับรู้และสื่อความหมายของหมู่บ้านหลุกจังหวัดลำปาง	ความเห็นที่มีผลต่อการออกแบบ				
	5	4	3	2	1
ตราสัญลักษณ์ช่วยให้เข้าใจความหมายของหมู่บ้านหลุกจังหวัดลำปาง					
ตราสัญลักษณ์ช่วยให้จดจำหมู่บ้านหลุกได้ง่าย					
ตราสัญลักษณ์ช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับหมู่บ้านหลุกจังหวัดลำปาง					

ข้อเสนอแนะ.....

.....

.....

ส่วนที่ 2 ด้านการออกแบบ

ด้านการออกแบบ	ความเห็นที่มีผลต่อการออกแบบ				
	5	4	3	2	1
เนื้อหาเข้าใจง่าย					
มีองค์ประกอบชัดเจน					
ขนาดและรูปแบบตัวอักษรเหมาะสม					
มีความลงตัวขององค์ประกอบไม่มากไม่น้อยเกินไป					
การใช้สีในการออกแบบเหมาะสม					
ตัวอักษรง่ายต่อการอ่าน					
การพัฒนาของที่ระลึกเพื่อเป็นแนวทางให้กับชาวบ้าน					

ข้อเสนอแนะ.....

.....

ส่วนที่ 3 ด้านการนำไปใช้

ด้านการนำไปใช้	ความเห็นที่มีผลต่อการออกแบบ				
	5	4	3	2	1
ความเป็นไปได้ในการนำไปใช้					
การนำไปใช้เพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว					
ลายละเอียดชัดเจน เข้าใจง่าย ไม่คลุมเครือ					

ข้อเสนอแนะ.....

.....

แบบสอบถาม ประกอบการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง

การออกแบบสื่อและพื้นที่เพื่อสืบสานวัฒนธรรมชุมชนหัตถกรรมไม้แกะสลักบ้านหลุก

(Media design and space community culture wood carving ban luk)

โดย นางสาวจิรัชยา ปัญญา ระดับบัณฑิตศึกษา ภาควิชาศิลปะการออกแบบ

มหาวิทยาลัยศิลปากร

แบบสอบถามความคิดเห็นจากกลุ่มประชากรผู้อยู่อาศัยในหมู่บ้านหลุกจังหวัดลำปาง และกลุ่มนักท่องเที่ยว (แบบ
สุ่มโดยบังเอิญ) ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ และผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับหมู่บ้านหลุกจังหวัดลำปาง เพื่อประเมิน
ผลงานการออกแบบสื่อและพื้นที่เพื่อสืบสานวัฒนธรรมชุมชนหัตถกรรมไม้แกะสลักบ้านหลุกจังหวัดลำปาง

ชื่อ.....

อาชีพ/ตำแหน่ง.....

สถานที่ทำงาน.....

ทำเครื่องหมาย / ในช่องความคิดเห็นที่มีผลต่อผลงานการออกแบบ

ความคิดเห็นที่มีผลต่อผลงานการออกแบบ 5 = ดีมาก, 4 = ดี, 3 = ปานกลาง, 2 = พอใช้, 1 = ควรปรับปรุง

ส่วนที่ 1 ด้านการรับรู้และการสื่อความหมาย

ด้านการรับรู้และสื่อความหมายของหมู่บ้านหลุกจังหวัด ลำปาง	ความเห็นที่มีผลต่อการออกแบบ				
	5	4	3	2	1
ตราสัญลักษณ์ช่วยให้เข้าใจความหมายของหมู่บ้านหลุก จังหวัดลำปาง					
ตราสัญลักษณ์ช่วยให้จดจำหมู่บ้านหลุกได้ง่าย					
ตราสัญลักษณ์ช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับหมู่บ้านหลุก จังหวัดลำปาง					

ข้อเสนอแนะ.....

.....

.....

ส่วนที่ 2 ด้านการออกแบบ

ด้านการออกแบบ	ความเห็นที่มีผลต่อการออกแบบ				
	5	4	3	2	1
เนื้อหาเข้าใจง่าย					
มีองค์ประกอบชัดเจน					
ขนาดและรูปแบบตัวอักษรเหมาะสม					
มีความลงตัวขององค์ประกอบไม่มากไม่น้อยเกินไป					
การใช้สีในการออกแบบเหมาะสม					
ตัวอักษรง่ายต่อการอ่าน					
การพัฒนาของที่ระลึกเพื่อเป็นแนวทางให้กับชาวบ้าน					

ข้อเสนอแนะ.....

.....

ส่วนที่ 3 ด้านการนำไปใช้

ด้านการนำไปใช้	ความเห็นที่มีผลต่อการออกแบบ				
	5	4	3	2	1
ความเป็นไปได้ในการนำไปใช้					
การนำไปใช้เพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว					
ลายละเอียดชัดเจน เข้าใจง่าย ไม่คลุมเครือ					

ข้อเสนอแนะ.....

.....

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	จิรัชยา ปัญญา
วัน เดือน ปี เกิด	17 ตุลาคม 2536
สถานที่เกิด	โรงพยาบาลลำปาง
วุฒิการศึกษา	ประถมศึกษา โรงเรียนอัสสัมชัญลำปาง มัธยมศึกษา โรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัยลำปาง ปริญญาตรี เกียรตินิยม อันดับ 2 สาขาศิลปะการออกแบบ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ที่อยู่ปัจจุบัน	148/1 ซ.9 ต.แม่ทะ อ.แม่ทะ จ.ลำปาง 52150
ผลงานตีพิมพ์	CODA cooperation design arts นิทรรศกาลศิลปะการออกแบบเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปมหาบัณฑิต สาขาศิลปะการออกแบบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

